

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΓ'	ΤΕΥΧ. Α'	ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308	1-15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1996	ΑΡΙΘ. 12
----------	----------	---	---------------------	----------

Τὸ ἔργο τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ὑπὸ ρωμαιοκαθολικῆ ὀπτικῆ γωνία

Ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος Β' συχνὰ ὑπογράφει - ἀσφαλῶς ἐν ἀγαθῷ συνειδῶτι - συντασσόμενα ὑπὸ φιλοουνιτικῶν κύκλων τοῦ Βατικανοῦ κείμενα ἐπιστολῶν ἢ ἐγκυκλίων πρὸς «ἐλληνοκαθολικῆς» (= οὐνιτικῆς) Ἐκκλησίας ἢ λόγων, τοὺς ὁποίους ἐκφωνεῖ γι' αὐτές. Στὰ κείμενα αὐτὰ ἀποφεύγεται ἐπιμελῶς νὰ ληφθοῦν

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ Μέλους τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ὑπ' ὄψιν τόσον οἱ διακηρύξεις τῆς Διεθνούς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν, ὅσον καὶ ἐπισημάνσεις ἐπιφανῶν ἐκπροσώπων τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὶς ὁποῖες ἢ Οὐνία, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη μέθοδος ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἔχει δυσχερᾶνει, ἀντὶ νὰ διευκολύνῃ, τὴν πορεία πρὸς τὴν ἐπανένωσι αὐτῶν. Ἀντὶ στὰ κείμενα αὐτὰ ὁ Ρωμαῖος Ποντίφηξ νὰ προγραμματίσῃ τὴν βαθμιαία συρρίκνωσι καὶ τελικὴ ἐξάλειψι τοῦ Οὐνιτισμοῦ, ἀντιθέτως εὐχεται ἄνθησι στὶς οὐνιτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς συνέχισι τῆς κατ' οὐσίαν ἀνθενωτικῆς διασπάσεως τῶν Ὁρθοδόξων Χριστεπωνύμων πληρωμάτων. Χαρακτηριστικὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι τὰ σχετικῶς πρόσφατα Ἀποστολικά Γράμματα αὐτοῦ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐορτασμῶν τόσον γιὰ τὴν συμπλήρωσι 400 ἐτῶν τῆς Συνόδου τῆς Βρέστης, πού ὠδήγησε στὸν ἀναγκαστικὸ ἐκλατινισμὸ Οὐκρανῶν

καὶ Λευκορρώσων ὑπὸ τὸ πέλμα τῆς πολιτικῆς δυνάμεως τῶν Πολωνῶν βασιλέων, ὅσον καὶ γιὰ τὴν συμπλήρωσι 350 ἐτῶν τῆς λεγομένης «Ἐνώσεως τοῦ Uzhorod», ἢ ὁποῖα μὲ τὴν χρῆσι τῆς δυνάμεως τῶν Ἀψβούργων ὑπέταξε στὸν Οὐνιτισμὸ Ὁρθοδόξους τῆς Καρπαθο-Οὐκρανίας καὶ τῆς Σλοβακίας στὶς περιοχῆς Μακαδενο καὶ Prešov. Ἡ ἐπισήμανσίς μας αὐτῆ μὲ κανένα τρόπο δὲν σημαίνει ὅτι ἀμφισβητοῦμε ἢ παραθεωροῦμε τὴν γενναιότητα, τὴν εὐλικρίνεια καὶ τὴν πηγασιότητα τῶν αἰσθημάτων πολλῶν μελῶν τῶν Οὐνιτικῶν αὐτῶν Ἐκκλησιῶν, πού ἰδίως στὴν ἐποχὴ τοῦ Σταλινισμοῦ προτίμησαν μαρτυρικὸ θάνατο παρὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι καὶ τὴν πίστι τῶν πατέρων τους.

Θὰ ἠμπορούσαμε νὰ γράψωμε πολλὰ ἄρθρα γιὰ τὰ θετικὰ καὶ τὰ ἀρνητικὰ σημεῖα τῶν Παπικῶν αὐτῶν Γραμμάτων. Ἀλλὰ στὸ παρὸν ἄρθρο μας, θὰ περιορισθοῦμε στὸ νὰ παρουσιάσωμε καὶ νὰ κρίνωμε στὴ συνέχεια τὴ συνήθεια τοῦ Πάπα Ἰωάννου - Παύλου Β' νὰ προβάλλῃ, εὐκαιρίας δοθείσης, ὑπὸ τὴν ἰδική του ὀπτικῆ γωνία τὸ ἔργο τῶν δύο Ἑλλήνων φωτιστῶν τῶν Σλάβων, δηλαδὴ τῶν Θεσσαλονικέων ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Ἔτσι ὁ Προκαθήμενος τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας στὸ Ἀποστολικὸ Γράμμα του γιὰ τὴν συμπλήρωσι τῶν 350 ἐτῶν τῆς «Ἐνώσεως τοῦ Uzhorod» ἀναφέρεται στοὺς δύο Ἑλληνες ἁγίους ὡς ἐξῆς:

«Ἡ Ἐνωσις τοῦ Uzhorod βρίσκεται σὲ στενὴ πνευματικὴ συνάρτησι πρὸς τὸ περιβάλλον, μέσα στὸ ὁποῖο πραγματοποιήθηκε τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων τῶν Σλάβων, τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τῶν ὁποίων τὸ

κήρυγμα εξαπλώθηκε από τη Μεγάλη Μοραβία έως τὰ Καρπάθια ὄρη. Οἱ πιστοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν Ἑνωσι τοῦ Uzhorod, αἰσθάνονται γι' αὐτὸ δικαίως ὡς ὑπερήφανοι μέτοχοι τῆς κληρονομίᾳς τῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου.

»Ἦδη ἔχω ἐπισημάνει τὴν ἐξαιρετικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ εὐαγγελισμοῦ, τὸ ὁποῖο ἐπιτελέσθηκε ἀπὸ τοὺς Κύριλλο καὶ Μεθόδιο με ἐνότητα τόσον πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅσον καὶ πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴ Καθέδρα (πρὸβλ. τὸ Ἀποστολικὸ Γράμμα *Egregiae virtutis*, 31.12.1980, 1). Κατὰ τὴν ἐπισημανομένη αὐτῆ ὑπεγράμμιση, ὅτι «ὁ φλογερὸς ζῆλος τῶν δύο ἀδελφῶν... γιὰ τὴ διατήρησι τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἦσαν μέλη, δηλ. ἀφ' ἐνὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν νέων Ἐκκλησιῶν πάνω στὸ σλαβικὸ ἔδαφος, ἦταν καὶ θὰ παραμένῃ πάντοτε ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τους» (Ἐγκύκλιος *Slavorum Apostoli*, 2.6.1985, 14 πρὸβλ. Ἀποστολικὸ Γράμμα *Oriente Lumen*, 2.5.1995, 3). Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σὲ κατὰστασι πλήρους κοινωνίας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν παρουσιάζει ἔτσι τὴν οὐδέποτε ἐξαφανισθεῖσα νοσταλγία, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἁγίου ζεύγους τῶν ἀδελφῶν σφραγίζει τίς Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες — ἔστω κατὰ διαφοροτικὸν τρόπο — δημιουργήθηκαν πάνω σὲ σλαβικὸ ἔδαφος» (L' *osservatore romano* σὲ γερμανικὴ γλῶσσα, ἀρ. 21/22, 24.5.1996, σ. 9).

Οἱ ἀναφορὲς αὐτὲς τοῦ σημερινοῦ Πάπα στοὺς δύο Ἕλληνες ἁγίους εἶναι σχετικὲς πρὸς πολλὰς ἄλλες παρόμοιες ἐπισημάνσεις τοῦ ἰδίου ἢ καὶ προκατόχου του, ποὺ ἔχουν γίνῃ σὲ σχετικῶς πρόσφατο παρελθὸν σὲ ἐγκυκλίους ἢ ὁμιλίαις του τόσον πρὸς λατίνους ΡΚαθολικοὺς ὅσον καὶ πρὸς «Ἑλληνοκαθολικοὺς». Ἴδου δειγματοληπτικῶς μερικὲς τέτοιες περιπτώσεις:

Τὴν 22α Ἀπριλίου 1990, ὁμιλῶν ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος Β' στοὺς κατοίκους τοῦ Pressburg τῆς (τότε) Τσεχοσλοβακίας, συνέστησε σ' αὐτοὺς νὰ διατηρήσουν τὴν ἐθνικὴ φυσιογνωμία καὶ ταυτότητά τους:

«Αὐτό, — τοὺς εἶπεν —, ἀπαιτεῖ πιστότητα στὶς ἱστορικὲς σας ρίζες, ποὺ ἀνάγονται στὸν Κύριλλο καὶ στὸν Μεθόδιο... Τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ σας τέθηκαν ἀπὸ τοὺς ἁγίους Κύριλλο καὶ Μεθόδιο, οἱ ὁποῖοι συγχρόνως σᾶς ἔχουν δεῖξει τίς μεγάλες κατευθυντήριες γραμμὲς τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως ἐκείνου, ποὺ σχεδιάσθηκε ἀπὸ αὐτοὺς» (L' *Osservatore Romano* σὲ

γερμανικὴ γλῶσσα, 18.5.1990, σσ. 14-15). Ἐπίσης ὁ Προκαθήμενος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἰδίᾳ ἐπίσκεψί του στὴν (τότε) Τσεχοσλοβακία, ὁμιλῶν σὲ προσκύνημα *Welehrad* τῆς Μοραβίας, εἶχε τονίσει:

«Τὸ *Welehrad* ἦταν κάποτε ἡ καρδιὰ τοῦ μεγάλου μοραβικοῦ κράτους, ἐκ τῆς ὁποίας ὁρμώμενοι οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης καταγόμενοι ἀδελφοὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, ποὺ προσεκληθήσαν ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Ραστισλάβο, ἐξεπλήρωσαν τὸ ἀποστολικὸ ἔργο τους ἀνάμεσα στοὺς Σλάβους... Ἐπάνω σὲ παλαιὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπειτα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Βυζαντίου ἔχουν κληρονομήσει τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ... Οἱ δύο Ἕλληνες ἀδελφοὶ ἔπρεπε πρῶτον νὰ γίνουν μαθητὲς τῆς σλαβικῆς γλώσσας, γιὰ νὰ μποροῦν ἔπειτα νὰ εἶναι διδάσκαλοι τῶν Σλάβων. Στηρίχθηκαν γραπτῶς στὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα καὶ τὴν ἐξέφρασαν με γράμματα (ἀλφαβήτου) καὶ σ' αὐτὴν τὴν μορφή τὴν διέδωκαν περαιτέρω σ' αὐτοὺς. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐκφραζόταν τώρα πλέον στὴν γραφομένη σλαβικὴ γλῶσσα. Ὁ Αἰώνιος Λόγος — ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ — ἄρχισε νὰ ὁμιλῇ στὴ γλῶσσα αὐτῆ» (Αὐτόθι).

Στὴν ἰδίᾳ ὁμιλία ὁ Πάπας, ἀναφερόμενος σὲ ζήτημα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος, εἶπεν:

«Ἡ ἱστορία τῶν δύο αὐτῶν ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἶναι εὐγλωττο παράδειγμα γιὰ τὴν ἐνότητα αὐτῆ. Ἡ μαρτυρία, τὴν ὁποία αὐτοὶ κατέθεσαν στοὺς προπάτορές μας στὶς σλαβικὲς χώρες, εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς ἀδιαρρέτου Ἐκκλησίας, τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοί, οἱ Ἕλληνες, ζήτησαν ἐπίσης καὶ στὴν Ρώμῃ ἀναγνώρισι καὶ ὑποστήριξι γιὰ τὴν ἱεραποστολή τους» (Αὐτόθι).

Καταλήγων ὁ Πάπας στὴν ὁμιλία του σὲ Pressburg, σὲ χαιρετισμὸ πρὸς τοὺς γερμανογλῶσσους ἀκροατὲς, εἶπεν: «Εἶθε ὁ Ἀνατολικὸς καὶ ὁ Δυτικὸς Χριστιανισμὸς νὰ συναντηθοῦν στὴν μεγάλη παράδοσι τῆς παγκοσμίου Καθολικῆς Ἐκκλησίας» (Ἐνθ' ἄνωτ.).

Οἱ παπικὲς ἀναφορὲς αὐτὲς ἢ ἄλλες παρόμοιες σὲ ἔργο τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἶναι ἱκανοποιητικὲς γιὰ τὰ ἐπισημαινόμενα, ἀλλὰ δημιουργοῦν λύπη καὶ ἐρωτηματικὰ γιὰ συστηματικῶς παρασιωπώμενα καὶ παραλειπόμενα οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ ἔργου τῶν δύο ἁγίων καὶ τῶν ἱστορικῶν του συναρτήσεων καὶ παραμέτρων. Ἀλλὰ ποῖα εἶναι τὰ ἐπισημαινόμενα καὶ ποῖα εἶναι τὰ παρασιωπώμενα καὶ παραλειπόμενα;

(Συνεχίζεται)

ΟΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Εἰς ἡλικίαν 50 ἐτῶν ἔπεσεν ἐπὶ τῶν ἐπάλληλων τῆς ΚΠόλεως ὁ τελευταῖος τῆς βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ἄλλ' ὁ θρῦλος λέγει ὅτι δὲν ἀπέθανε, δὲν ἐχάθη, δὲν «ἐκρυσθῆθη». Οἱ ἥρωες δὲν πεθαίνουν. Δὲν χάνονται. Καὶ στὴν συνείδηση τοῦ Ἔθνους ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε ὡς ὁ «μαρμαρωμένος βασιλιάς».

Ὁ μεγάλος λαογράφος Νικόλαος Πολίτης, στὸ βιβλίο του «Παραδόσεις» γράφει τὰ θρυλικὰ ταῦτα: «Ἐκεῖ ποὺ ἕνας Ἀράπης σήκωσε τὸ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. Νικοδήμου

σπαθὶ του νὰ χτυπήσῃ τὸν βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος Κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε' καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιά, βαθιὰ στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα. Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα, νὰ ῥθῆ ἄλλοις ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ... Μὰ ὅταν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ κατέβῃ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιά καὶ θὰ τὸν ξεμαρμαρώσῃ' καὶ θὰ τοῦ δώσῃ πάλι τὸ σπαθί, ποὺ εἶχε στὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῆ ὁ βασιλιάς καὶ θὰ μῆ στὴν Πόλι ἀπὸ τὴ Χρυσόπορτα' καὶ κληρώνοντας μὲ τὰ φουσατά του τοὺς Τούρκους, θὰ τοὺς διώξῃ, ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά...».

Αὐτὰ λέγει ὁ θρῦλος. Ἡ ἱστορία λέγει — ὅπως ἐξιστορεῖ ὁ (Σ)φραντζῆς (σύγχρονος μὲ τὰ γεγονότα τῆς Ἀλώσεως καὶ πιστὸς ἀκόλουθος τοῦ Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου) ὅτι τὴν 55ην ἡμέραν τῆς πολιορκίας τῆς ΚΠόλεως ἔπεσε μαζί μὲ τὴν Πόλιν. Καὶ κατὰ προσταγὴν τοῦ σουλτάνου ἐτάφη μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Δὲν ἀναφέρει ὅμως ποῦ ἐτάφη. Αὐτὸ θὰ ἤθελαν νὰ τὸ ξέρουν καὶ φίλοι καὶ ἐχθροί. Καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἄλλ' ὅπως ἔγιναν τὰ πράγματα, κάποιος πέπλος ἐσκέπασε τὴν ταφὴν του. Παρ' ὅλον τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκατέρωθεν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀξίας του, τὸν τάφον του ἐκάλυπεν ἡ λήθη. Ἀνεξήγητον τὸ γεγονός. Ἄλλὰ πραγματικόν. Ζοῦσαν ἀκόμη τὰ ἐγγύτερά του πρόσωπα, ποὺ θὰ τὸν ἀνεγνώριζαν. Ὁ

Πρωθυπουργὸς τοῦ Λουκάς Νοταρᾶς, καὶ οἱ φίλοι του — μάλιστα ἱστορικοί — ὁ Σφραντζῆς (ἢ Φραντζῆς), ὁ Κριτόβουλος κ.ἄ. Ὅμως στὴν κοσμοχალασιὰ τῆς Ἀλώσεως ἐγίνε καὶ τὸ ἀπίθανον, νὰ χαθοῦν τὰ ἴχνη τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Βασιλέως. Καμμία μαρτυρία, οὔτε κἂν παράδοσις, δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀνέλαβεν ὁ θρῦλος, ἐν συνδυασμῷ μὲ εὐσεβεῖς διαθέσεις, νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι «ἄγγελος Κυρίου τὸν ἄρπαξε...» κ.λπ.

Εἰς τὸ Τουρίνον σώζεται μιὰ σπάθη, ποὺ θεωρεῖται ἱστορικῆς σημασίας, καὶ ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἐμβλήματα — μᾶλλον κοσμήματα — ποὺ φέρει ἀναφέρεται ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον. Πολλοὶ τὸ ἀποδέχονται καὶ ἄλλοι τὸ ἀμφισβητοῦν ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ σπαθὶ τοῦ ἡρωικοῦ βασιλιά. Φέρει καὶ μίαν ἐπιγραφὴν ἐνισχυτικὴν τῆς ταυτίσεως μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντῖνου. Ἴδου τί γράφει: «Συμβασιλεὺ ἀήτητε, Λόγε Θεοῦ Παντάναξ, / τῷ ἡγεμόνι καὶ πιστῷ αὐθέντι Κωνσταντίνῳ». Κύριος οἶδε τὴν γνησιότητα ἢ μὴ τοῦ κειμηλίου τούτου. Δὲν ἔχει ἢ δὲν μπορεῖ νὰ διερευνηθῆ ἀποδεικτικῶς τὸ θέμα. Καὶ ἄρα θρυλεῖται. Τό γε νῦν ἀποτελεῖ θρῦλον.

Ἡ ἀναφορὰ μας σήμερον εἰς τοὺς θρούλους τῆς Ἀλώσεως ἕνα σκοπὸν ἔχει. Νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ δι' αὐτῶν τοὺς βαθεῖς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ μέλλοντος.

Αὐτοὶ οἱ πόθοι καὶ ἐλπίδες κυκλοφοροῦν μὲ δύο λέξεις: ὡς ἡ «Μεγάλη Ἰδέα» τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ἐλειτούργησεν ἡ Μεγάλη αὐτὴ Ἰδέα: α) ὡς ἠθικὴ δύναμις ἀντιστάσεως τοῦ δουλωθέντος Γένους, ὥστε νὰ μὴ παραλύσῃ καὶ νὰ μὴ ἀποδιοργανωθῆ ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς Ἀλώσεως, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζῃ εἰς ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, β) ὡς κίνητρον ἀντιδράσεως κατὰ τῶν Τούρκων, μὲ τὰ ἀκμαῖα ἐθνικὰ καὶ ἠθικὰ ζώπυρα, τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἐνδόξου ἑλληνικῆς Πατρίδος, μὲ τὸ ὄραμα πάντοτε τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, πρὸς τὴν ὁποῖαν πολὺ συνέβαλεν ἡ καλλιέργεια τῆς ἐθνικῆς παιδείας (τὸ κρυφὸ σχολεῖο καὶ διά-

σπαρτοι ἀνά τὴν χώραν Σχολαὶ καὶ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους· γ) ὡς παράγων ἀναγεννήσεως τοῦ Ἔθνους ἐκ τῆς δουλείας, ὡς φοῖνικος ἐκ τῆς τέφρας του· δ) ὡς ἐνθουσιαστικὴ τάσις διὰ μίαν Μεγάλην Ἑλλάδα ἐπεκτείνουσαν τὰ ὄρια τῆς πολὺ πέραν τῶν συρρικνωθέντων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ μὲ προοπτικὴν πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὀρίζοντας. Καὶ ε) ὡς δικαίωσις τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων καὶ ὡς ἀπὸ Θεοῦ (ἐσχατολογικῆ) κατίσχυσις τοῦ δικαίου, μετὰ τὴν ἀδικον ἐπικράτησιν τοῦ Δυναστού. Διότι ὁ Θεὸς ἀείποτε «καθεῖξε δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς» τοὺς ἐλπίζοντας εἰς Αὐτόν.

Ὁ θρῦλος ἐκφράζει τὰ μηνύματα αὐτὰ παρβολικά. Ἐθνικὸν σύμβολον ὁ δικέφαλος ἀετός ἐκφράζει τὴν διπλὴν ἤδη ἀποστολὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ καλύψῃ, μὲ τὴν ἰδικὴν τῆς παρουσίαν καὶ δρᾶσιν, καὶ τὸ κενὸν ποὺ ἄφησεν ἡ ἔλλειψις τοῦ Αὐτοκράτορος. Αὐτὴ θὰ σκεπάσῃ τὸ Ἔθνος ὑπὸ τὴν σκέπην Τῆς. Αὐτὴ θὰ τὸ ὀδηγήσῃ καὶ τὸ προετοιμάσῃ διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὴ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἐνιαίαν — καὶ δίδυμον, δικέφαλον συνάμα — πνευματικὴν καὶ συντονιστικὴν Κορυφὴν τοῦ Γένους.

Καὶ ἐκράτησε πράγματι, ἐπὶ 400 χρόνια, τὸ δοῦλον Γένος ἠνωμένον ὑπὸ τὴν μητρικὴν τῆς προστασίαν. Διεφύλαξε τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν του καὶ τὴν ἐθνικὴν του ταυτότητα καὶ αὐτοσυνειδησίαν. Τὸ ἠσφάλισε εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς. Τὸ ἐτόνωσε συνεχῶς μὲ τὴν λατρευτικὴν καὶ λειτουργικὴν τῆς ζωὴν. Καὶ τοῦ προσέφερε τὰ πάντα, ὥστε μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ διασωθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἀλλοιωθῇ καὶ ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς καὶ σεπτὰς παραδόσεις του.

Μέσα εἰς τὸ θρησκευτικὸν του φρόνημα διετήρησε καὶ ἔθαλψε τὴν Μεγάλην Ἰδέαν του ὁ Ἑλληνισμός. Δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν λειτουργικὴν ζωὴν τῆς «ἐθνικῆς» δι' ἡμᾶς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τὸ ὅτι ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἐθρῦλετο ὡς συνέχεια τῆς διακοπέισης τελευταίας λειτουργίας — τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς Ἀλώσεως — εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Ἄν ἐκεῖνη ἡ λειτουργία διεκόπη εἰς τὸ Χερουβικόν, τὸ Ἔθνος ἀνέμενε ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς ποῦ, σὺν Θεῷ, ἡ Ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία θὰ συνεχίσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς· καὶ μὲ ἀναστημένον τὸν ἐθνομάρτυρα αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον — ἀναστημένον ὡς διάδοχον Ἑλληνικὸν Κράτος — θὰ

λειτουργήσῃ ὁ νέος Ἑλληνισμὸς ὡς ἄξιος συνεχιστῆς τοῦ Βυζαντίου.

* * *

Ἄλλὰ ἡ Μεγάλη Ἰδέα θεωρεῖ, εἰς τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὡς τὸν νέον «περιούσιον» λαὸν τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὸν κόσμον. Ἄποψις, πολὺ μὲν κολακευτικὴ διὰ τὸ Ἔθνος μας, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ τοποθετηθῇ θεολογικῶς εἰς τὰς ὀρθὰς τῆς διαστάσεις.

Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν Π. Διαθήκην, «περιούσιος» λαὸς τοῦ Θεοῦ ἦτο ὁ Ἰουδαϊκός (Ἰσραηλικός), ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ἐξ αὐτοῦ θὰ ἐγεννᾶτο ὁ Μεσσίας, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός, καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰσραὴλ θὰ ἐγίνετο «φῶς ἐθνῶν» (Πράξ. 13, 47) καὶ «φῶς τοῦ κόσμου», διὰ νὰ εἶναι «εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (αὐτόθι).

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἀπεδέχθησαν — ἐσταύρωσαν — τὸν Χριστόν. Καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀναξιοτήτᾳ των εἶπεν ὁ Χριστὸς «ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνεσι ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς» (Ματθ. 21, 43). Αὐτὸς ὁ ἐνικὸς «ἔθνεσι» (δὲν λέγει ἔθνεσι), ἔδωκε λαβὴν εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ θεωρήσουν ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπονοεῖ καὶ εὐνοεῖ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὡς νέον «περιούσιον» λαὸν Του. Καὶ εἰς στήριξιν τῆς, ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν, Μεγάλης Ἰδέας ἐπικαλοῦνται, ὡς παράλληλον, ἓνα ἄλλον λόγον τοῦ Χριστοῦ, ποῦ ἠκούσθη — σημειωτέον — μὲ αὐτήκοον καὶ τὸν Πολιοῦχον τῶν Πατρῶν Ἀπόστολον Ἀνδρέαν.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ τελευταίου Πάσχα, ποῦ ἐώρτασεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Χριστός, κάποιοι Ἕλληνες ἐζήτησαν νὰ Τὸν ἴδουν. Ἐζήτησαν νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ὁ Ἀπόστολος Φίλιππος (αὐτὸν ἐπλησίασαν, ποῦ εἶχε ἑλληνικὸν ὄνομα). Ἐκεῖνος ἐδίστασε· καὶ ἐπεκαλέσθη εἰς συμπαραστάσιν τὸν Ἀνδρέαν (ἐπίσης μὲ ἑλληνικὸν ὄνομα). Ὅταν δὲ οἱ δύο μαζί, Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος (προηγείτο ὁ Ἀνδρέας) τὸ ἀνέφεραν εἰς τὸν Χριστόν, Τὸν ἠκούσαν νὰ λέγῃ ἓνα μέγαν λόγον· «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰω. 12, 23). Καὶ πολλοὶ τὸ ἐρμηνεύουν ὡς ἀναγνώρισιν καὶ εὐλογίαν Του πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποκαταστήσῃ ὡς νέος Ἰσραὴλ τὸν παλαιὸν περιούσιον λαὸν Του. Δὲν εἶναι ὀρθὴ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία. Ἡ Ἑλλὰς ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν Χριστόν. Καὶ ἀξιώθηκε νὰ δώσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς, διὰ νὰ γραφῇ τὸ

Τὸ «τί» καὶ τὸ «πῶς» τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας

Χαίρομαι ὅταν ὀμιλῶ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία, γιὰτὶ πιστεύω ὅτι τότε βρίσκομαι σὲ σωστὴ ὀρθόδοξη προοπτικὴ καὶ σὲ ὀρθὸ προσανατολισμό. Ἡ θεολογία εἶναι ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτὸ ὅταν μίᾳ Ἐκκλησίᾳ δὲν θεολογεῖ ὀρθοδόξως φανερώνει ὅτι εἶναι ἐκκοσμικευμένη. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῶν ἡμερῶν μας. Ἄγνοοῦμε τί εἶναι ἡ ὀρθόδοξη

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου
καὶ Ἀγ. Βλασίου κ. **ΙΕΡΟΘΕΟΥ**

θεολογία, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχουμε ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἀναφέρω εἰσαγωγικὰ ἓνα διάλογο. Ὅταν πρὶν χρόνια ἔγγραφα τὴν «Φωνὴ Κυρίου» προσπαθοῦσα νὰ ἀναλύω τὰ εὐαγγελικὰ κείμενα, δηλαδὴ τὶς εὐαγγελικὲς περιοχοπέες, μὲ βάση τὴν διδασκαλία τῶν Ἀγίων

Εὐαγγέλιον. Καὶ τὴν (φιλο)σοφίαν τῆς, διὰ νὰ διατυπώσουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τὰ δόγματα τῆς πίστεώς μας. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγάλην εὐλογία δι' ἡμᾶς.

Ἐπὶ ἄλλῃ ὅμως ἔννοια νοεῖται τὸ «ἔθνος» τὸ «περιούσιον» τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστὸν ὠμίλησε περὶ «ἔθνος ποιούντος τοὺς καρποὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Αὐτὸ τὸ «ἔθνος» δὲν ἔχει γεωγραφικὴν θέσιν καὶ γεωγραφικὰ ὄρια. Ἀλλὰ θὰ τὸ ἀποτελέσουν ἐκ παντὸς ἔθνος οἱ ποιούντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Θὰ εἶναι τὸ χριστιανικὸν ὑπερέθνος. Ὁ χριστιανικὸς διεθνισμὸς ποὺ ἐνώνει τὰ μέλη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὄχι τοπικῶς, ἀλλ' ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου, ὅλους τοὺς σωζομένους διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Μὲ αὐτὴν τὴν φράσιν Του ὁ Χριστὸς («ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνευ ποιούντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς») ἀναζητεῖ καὶ καλεῖ τοὺς πολίτας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ποὺ θὰ ἀποφασίσουν νὰ ζήσουν τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν. Καὶ μὲ τὸν ἄλλον λόγον Του («ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»), ποὺ εἶπεν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἑλλήνων, δόξαν Του ὠνόμαζε τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν Ἀνά-

Πατέρων, γιὰτὶ πιστεύω ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ ἐπιστημονικὸς τρόπος ἐρμηνείας, ἀφοῦ οἱ ἅγιοι ἀντιλαμβάνονται τοὺς ἁγίους, ὅπως οἱ μαθηματικοὶ ἀντιλαμβάνονται τοὺς μαθηματικούς, οἱ ἱατροὶ τοὺς ἱατροὺς, οἱ νομικοὶ τοὺς νομικοὺς κλπ. Τότε κάποιος θεολόγος - κληρικὸς μοῦ ἔκανε τὴν παρατήρησιν. Μοῦ εἶπε: «γράφεις καλὰ, ἀλλὰ πολὺ καλογερικὰ». Ἡ ἀπάντησή μου ἦταν ἡ ἀκόλουθη: «Ἐγώ, ὅταν γράφω τὰ σχετικὰ κείμενα, χρησιμοποιῶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ προσπαθῶ νὰ θεολογῶ. Ἄν ὅμως αὐτὰ ποὺ γράφω φαίνονται ὡς καλογερικὰ τότε ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ θεολογία εἶναι καλογερικὴ καὶ ἡ καλογερικὴ εἶναι θεολογία».

Πράγματι, ἂν διαβάσῃ κανεὶς προσεκτικὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἐκφράζεται ὅπως θὰ ἐκφραζόταν σήμερον ἓνας μεγάλος ἀσκητὴς τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἀντιλαμβάνομαι πολὺ καλὰ ὅτι κάτι ἔχει γίνῃ στὸ

στασίν Του, ποὺ «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα» νὰ πραγματοποιηθοῦν μετ' ὀλίγον.

* * *

Ἐπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις. Τὸ 1453 «ἡ Πόλις ἑάλω», ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δὲν ξέρομεν τί ἐπιφυλάσσει εἰς τὸ μέλλον «ὁ Θεός... οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων... ὀρίσας... καὶ τὰς ὀροθεσίας (τὰ ὄρια) τῆς κατοικίας» τῶν ἐθνῶν (Πράξ. 17, 24-26). Ἐνα ὅμως εἶναι βέβαιον. «Ὅτι οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ἐβρ. 13,14).

Ὁ Χριστὸς ἔδειξεν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν «τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ... ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ» (Ἀποκ. 21, 10-11). «Καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώδεκα» (τοὺς Ἀποστόλους), ἔχει ἀνοιγμα καὶ πέρασμα προσιτὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἐκεῖνο τὸ «ἔθνος», τὸ παγκόσμιον ὑπερέθνος, «τὸ ποιούν τοὺς καρποὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Αὐτὴ ἡ ὄντως Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, ἃς μᾶς κἀνῆ ὅλους τοὺς Ἑλληνας πραγματικοὺς μεγαλοϊδεάτας.

χώρο τῆς θεολογίας τὰ τελευταῖα χρόνια. Πολ-
λοὶ αἰσθάνονται τὴν θεολογία σὰν πολὺπλοκούς
στοχασμούς, σὰν περιπελεγμένες σκέψεις, σὰν
φιλοσοφικὲς ἀναζητήσεις καὶ ὄχι ὡς νηπιτικὴ
ζωή. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Στὸ θέ-
μα αὐτὸ ἔχει κάνει μεγάλο κακὸ, ἀφ' ἑνὸς μὲν
ὁ σχολαστικισμὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἠθικισμὸς,
δηλαδὴ ἡ δυτικὴ προβληματικὴ.

Τὸ θέμα ποῦ θὰ ἀναπτύξω στὴν συνέχεια εἶ-
ναι τὸ «τί» καὶ τὸ «πῶς» τῆς ὀρθόδοξου θεολο-
γίας. Τὸ «τί» ἀναφέρεται στὸ τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ
ὀρθόδοξη θεολογία, ἡ ὁποία διαφοροποιεῖται ἀ-
πὸ κάθε ἄλλη θεολογία, ὅτι δηλαδὴ, θεολογία
εἶναι τὸ λέγειν περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ «πῶς»
ἀναφέρεται στὸν τρόπο ποῦ χρησιμοποιεῖ κα-
νεῖς γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν μέθεξι τῆς γνώσης τοῦ
Θεοῦ.

1. Ἐμπειρικὴ καὶ πολεμικὴ θεολογία

Προηγουμένως εἶπαμε ὅτι ἡ θεολογία εἶναι
τὸ λέγειν περὶ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέ-
τει ἐσωτερικὴ καὶ ὑπαρξιακὴ γνώση. Δὲν μπο-
ρεῖ κανεὶς νὰ ὀμιλήσῃ γιὰ τὸν Θεό, ἂν δὲ τὸν
γνωρίσῃ ἢ τουλάχιστον ἂν δὲν στηριχθῇ στὴν
ἐμπειρία αὐτῶν ποῦ τὸν γνώρισαν προσωπικά.

Ἄν μελετήσῃ κανεὶς προσεκτικὰ τὴν διδα-
σκαλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς
Ἐκκλησίας θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶ-
δη θεολογίας. Πρῶτον, εἶναι ἡ ἐμπειρικὴ ἢ νη-
πιτικὴ καὶ δεύτερον εἶναι ἡ πολεμικὴ ἢ δογματι-
κὴ θεολογία. Στὴν πραγματικότητα δὲν χωρίζον-
ται μεταξύ τους αὐτὰ τὰ δύο εἶδη θεολογίας,
ἀφοῦ ὁ ἅγιος ἀποκτᾷ τὴν ἐμπειρία καὶ στὴν
συνέχεια τὴν διατυπώνει. Ὡστόσο, τεχνικὰ μπο-
ροῦμε νὰ κάνουμε ἓναν τέτοιο διαχωρισμὸ γιὰ
νὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα.

Ἡ πρώτη θεολογία, ἡ ἐμπειρικὴ ἢ ἡ λεγομέ-
νη νηπιτικὴ, ἡσυχαστικὴ καὶ ὑπαρξιακὴ θεολογία
εἶναι αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο ὁ ἅγιος
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὴν ἀρχὴ τῶν περιφή-
μων θεολογικῶν του λόγων, στοὺς ὁποίους ὀφεί-
λει καὶ τὴν ἐπωνυμία του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων
λέγει ὅτι δὲν εἶναι ὅλων ἡ θεολογία, ἀλλὰ «τῶν
ἐξητασμένων καὶ διαβεβηκότων ἐν θεωρίᾳ καὶ
πρὸ τούτων καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κεκαθαρμένων
ἢ καθαιρομένων, τὸ μετριώτατον». Ὅταν κανεὶς
περνᾷ μέσα ἀπὸ ἐξετάσεις καθάρσεως τοῦ σώ-
ματος καὶ τῆς ψυχῆς ἢ τουλάχιστον καθαρίζεται
καὶ εἰσέρχεται στὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ, τότε εἶ-
ναι πραγματικὸς θεολόγος. Στὴν συνέχεια διδά-

σκει ὀρθόδοξα ὅτι μπορούμε θὰ θεολογήσουμε
ὅταν «σχολῆν ἄγωμεν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἰλῦος καὶ
ταραχῆς, καὶ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν συγγέηται
τοῖς μοχθηροῖς τύποις καὶ πλανωμένοις».

Τὸ χωρίο αὐτὸ εἶναι σημαντικώτατο. Ἐδῶ ὁ
ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὀμιλεῖ γιὰ ἡσυχία,
κατὰ Θεὸν σχολῆν, ποῦ εἶναι ἡ ἡσυχαστικὴ ζωή,
κατὰ τὴν ὁποία οἱ αἰσθήσεις ἐλευθερώνονται ἀ-
πὸ τὴν ἐξωτερικὴ λάμψη καὶ ταραχῆ, ἀλλὰ καὶ
τὸ ἡγεμονικὸ, δηλαδὴ ὁ νοῦς, δὲν συγγέεται μὲ
μοχθηρὲς καὶ πλανώμενες παραστάσεις.

Ἡ δεύτερη θεολογία, δηλαδὴ ἡ πολεμικὴ ἢ
δογματικὴ θεολογία εἶναι ἐκεῖνη ποῦ προσπαθεῖ
νὰ ὀριοθετήσῃ τὴν Ἀποκάλυψη ποῦ δόθηκα ἀ-
πὸ τὸν Θεὸ στοὺς ἁγίους, ἀκριβῶς γιὰτὶ ἐμφα-
νίζονται διάφοροι αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώ-
κουν νὰ τὴν ἀλλοιώσουν. Πράγματι, ἂν ἐξετά-
σουμε προσεκτικὰ θὰ δοῦμε ὅτι ὅλοι οἱ αἰρετι-
κοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὴν φιλοσοφία γιὰ νὰ κα-
τανοήσουν τὴν ἀλήθεια περὶ τοῦ Τριαδικοῦ
Θεοῦ καὶ γενικὰ περὶ ὅλων τῶν θεμάτων τῆς
πίστεως. Οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀντιμετώπισαν αὐτὴν
τὴν προσπάθεια ἀλλοιώσεως τῆς πίστεως, ἀκρι-
βῶς γιὰ νὰ διασφαλίσουν τὴν Ἀποκάλυψη.

Τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῆς θεολογίας χρησιμο-
ποιοῦν διαφορετικὴ ὀρολογία.

Ἡ λεγομένη ἐμπειρικὴ ἢ ὑπαρξιακὴ - νηπι-
κὴ θεολογία ἐκφράζεται μὲ τοὺς ὄρους ποῦ ὑ-
πάρχουν στὴν Ἁγία Γραφή, ὅπως κάθαρση, φω-
τισμὸς καὶ δοξασμὸς, ποῦ σημαίνει ὅτι διὰ τῆς
καθάρσεως τῆς καρδίας, τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦ
καὶ τοῦ δοξασμοῦ βιώνει κανεὶς τὰ μυστήρια
τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Οἱ Ἀπόστολοι ἔ-
ζησαν αὐτὴν τὴν βιωματικὴ θεολογία, ὅπως κα-
θαρὰ φαίνεται στὰ κείμενα τὰ ὁποῖα ἔγραψαν
καὶ συμπεριλήφθηκαν στὸν Κανόνα τῆς Καινῆς
Διαθήκης.

Ἐπίσης, ἡ λεγομένη πολεμικὴ ἢ δογματικὴ
θεολογία, ἐκφράζεται μὲ τοὺς ὄρους οὐσία, ὑ-
πόσταση, πρόσωπο, τρόπο ὑπάρξεως, συμβεβη-
κότα, ὁμοούσιο, ἄκτιστο κ.λπ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι
ὄροι, λόγοι καὶ λέξεις ποῦ ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν
φιλοσοφία, ὄχι γιὰτὶ τὰ χρειάζονταν οἱ Πατέ-
ρες, ἢ ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὴν πίστη, ὥστε νὰ
ἐξηγηθῆ καὶ νὰ ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους,
ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς αἰρετικούς, οἱ
ὁποῖοι χρησιμοποιοῦσαν τὴν φιλοσοφικὴ σκέψη
ἐναντίον τῆς Ἀποκαλύψεως. Γνωρίζουμε καλὰ
ὅτι οἱ αἰρετικοὶ δὲν ἦταν ἀνόητοι καὶ δὲν ἔλε-
γαν ἀσυναρτησίες, ἀλλὰ ἦταν φιλοσοφούντες

θεολόγοι, οί όποίοι προσπαθοῦσαν νά ἐρμηνεύσουν τὰ μυστήρια τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, χρησιμοποιώντας τήν φιλοσοφία. Οί ἅγιοι Πατέρες χρησιμοποίησαν ἐν μέρει αὐτούς τοὺς ὄρους, ἀλλά τοὺς ἀπεφόρτισαν ἀπὸ τὸ φιλοσοφικό, στοχαστικό περιεχόμενό τους καὶ τοὺς φόρτισαν μὲ νέα σημασία.

Δὲν πρέπει νά δοθῆ, ὅμως, ἡ ἐντύπωση ὅτι τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας εἶναι ἀνεξάρτητα μεταξύ τους, καὶ δὲν ἔχουν καμιά σχέση. Ἀντίθετα μάλιστα δὲν νοεῖται ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλη. Φυσικά, ὅταν μιλοῦμε γιὰ δογματικὴ θεολογία, δὲν ἐννοοῦμε τὴν σχολαστικὴ θεολογία, ἡ ὅποια στὴν πραγματικότητα χρησιμοποιεῖ ἄλλη μεθοδολογία γιὰ τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν οὐσία ἀρνεῖται τὴν ἡσυχαστικὴ ἢ ἐμπειρικὴ θεολογία, πού κινεῖται μέσα στὰ ὄρια καὶ πλαίσια τοῦ ἐμπειρικοῦ ἀποφατισμοῦ. Χρησιμοποιῶ τὴν ὀρολογία «ἐμπειρικοῦ ἀποφατισμοῦ» γιὰ νά μὴ νομισθῆ ὅτι ἐννοῶ τὸν ἀγνωστικισμό καὶ τὸν μυστικισμό δυτικοῦ τύπου.

Αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς μεταξύ ἐμπειρικῆς καὶ πολεμικῆς θεολογίας παρατηρεῖται καὶ σὲ ἄλλες ἐπιστῆμες. Ἡ ἐπιστῆμη ἔχει δύο στάδια, ἀπ' ἐνὸς μὲν τὴν ἐρευνα, ἀπ' ἐτέρου δὲ τὴν διατύπωση καὶ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἐρευνητὴς ἐπιστῆμονας ἰατρὸς γιὰ χρόνια ὀλοκληρὰ ἐργάζεται στὰ ἐργαστήριά του καὶ στὴν συνέχεια ἀνακοινῶναι τὰ ἀποτελέσματα σὲ Συνέδρια, ὅποτε ἐπιτυγχάνεται ἡ θεραπεία τῶν ἀντιοϊκίων ἀσθενειῶν. Τὸ καλοκαίρι πού ἐπεσκέφθηκα ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια μὲ ἐρευνητικὰ προγράμματα διεπίστωσα τὴ διαφορὰ μεταξύ τῆς δικῆς μας πανεπιστημιακῆς ἐκπαιδύσεως καὶ τῆς ἀμερικανικῆς. Ὅσο ἓνα πανεπιστήμιο διαθέτει κονδύλια γιὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα τόσο ἔχει φήμη καὶ δόξα καὶ ἀντιστρόφως.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία. Οἱ Πατέρες βίωσαν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέκτησαν τὴν γνώση Του μέσα στὰ ἀσκητήρια, καὶ στὴν συνέχεια θεράπευαν τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ὀδηγοῦσαν πρὸς τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντιμετώπιζαν τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι προσέφεραν μιὰ θεολογία πού δὲν θεράπευε τοὺς ἄρρωστους ἀνθρώπους. Ἐπίσης, εἶναι γνωστὸν ὅτι στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους δὲν ἀνεκάλυπταν τὴν Ὄρθόδοξη πίστη, ἀλλὰ οἱ Πατέρες διατύπωναν τὴν ἐμπειρία πού εἶχαν, μὲ ὄρους κατάλληλους γιὰ νά διασφαλίσουν τὴν Ἀποκάλυψη.

Ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ πού εἶπαμε προηγουμέ-

νως φαίνεται ὅτι μέσα στὴν Ἐκκλησία μας τὰ δόγματα δὲν εἶναι φιλοσοφικὰ κατασκευάσματα, ἀλλὰ συνδέονται στενὰ μὲ τὴν φανέρωση καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Τὰ δόγματα ἐκφράζουν ὀριοθετημένα τὴν ἐμπειρία τῆς Ἀποκαλύψεως πού εἶχαν οἱ ἅγιοι, καὶ γι' αὐτὸ δι' αὐτῶν θεραπεύονται οἱ ἄνθρωποι καὶ ὀδηγοῦνται στὸν δρόμο τῆς θεώσεως καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ. Ἄν, γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄνθρωπος δὲν πιστεῖ ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ κτίσμα, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἄρειος, τότε δὲν μπορεῖ νά θεραπευθῆ καὶ νά σωθῆ, γιατί τὸ κτίσμα δὲν μπορεῖ νά ἐξαγάγῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς κτιστότητός του. Πρέπει νά ὑπάρχη τὸ ἄκτιστο, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά βγῆ ἀπὸ τὴν φθαρτότητα καὶ τὴν ἀλλοίωση πού τοῦ προξενεῖ ἡ κτιστότητά του.

Ὁ συνδυασμὸς μεταξύ τῶν δύο εἰδῶν θεολογίας εἶναι ἀπαραίτητος στὴν σημερινὴ ἐποχή, γιατί δυστυχῶς ὑπάρχουν μερικοὶ πού εἰρωνεύονται ἢ τουλάχιστον ὑποτιμοῦν τὴν λεγομένη ἐμπειρικὴ, ἡσυχαστικὴ καὶ νηπτικὴ θεολογία, καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι πού ἀγνοοῦν τὴν λεγομένη δογματικὴ ἢ πολεμικὴ θεολογία, ὡς ἀνώφελη γιὰ τὴν ζωὴ μας. Νομίζω δὲ ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς εὐθύνης στὴν περίπτωσή αὐτὴ ἔχουν οἱ Κληρικοί, ὅλων τῶν βαθμῶν, οἱ Ποιμένες τοῦ λαοῦ καὶ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νά εἶναι ἡ ἀγρυπνοῦσα δογματικὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ, καὶ νά καλλιεργοῦν τὴν δογματικὴ συνείδηση τῶν λαῶ, ἀντὶ νά διδάσκουν ὀρθόδοξα τὸν λαὸ καὶ στὴν συνέχεια νά εἶναι καὶ οἱ ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγο τῆς ἀληθείας καὶ οἱ ὁμολογητὲς καὶ ἐκφραστὲς τῆς ἐμπειρίας τοῦ ποιμνίου, ἐν τούτοις ἀφήνουν τὸ ποιμνιο, τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, σὲ ἓναν ἀθεολόγητο ὕπνο καὶ σὲ μιὰ ἀθεολόγητη ἀφασία. Καὶ ἔτσι παρατηροῦμε σήμερα νά ἐπικρατῆ ἓνας ἀδογματιστὸς ἠθικισμὸς καὶ ἓνας ἀθεολόγητος κοινωνισμὸς. Νομίζω ὅτι αὐτὴ ἡ νοοτροπία συνιστᾷ τὴν λεγομένη ἐκκοσμικέωση τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ θέματα πού ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπο ἔξω ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς Ὄρθοδόξου Ἀποκαλύψεως.

Αὐτὸ τὸ γεγονός φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐνῶ γίνονται σήμερα διάλογοι μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τῶν ἄλλων Ὄμολογιῶν ὁ λαὸς παραμένει ἀμέτοχος, ἀγνοεῖ τί εἶναι θεολογία, ποιά εἶναι τὰ θέματα τῶν διαλόγων, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν γινόταν κατὰ τοὺς παλαιότερους και-

ρούς. Γιατί στην Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, τὸ λεγόμενο Βυζάντιο, εἶχε καθορισθῆ ὡς θεμέλιο τοῦ Ἔθνους ἡ ὀρθόδοξη θεολογία, ἀφοῦ αὐτὴ θεραπεύει τοὺς ἀσθενεῖς, Οἱ Ρωμαῖοι - Βυζαντινοὶ γινώριζαν καλὰ ὅτι μόνον ἡ ὀρθόδοξη θεολογία θεραπεύει καὶ αὐτὴν ἔθεσαν ὡς κριτήριο τοῦ πολίτου, ὅπως θὰ ἦταν σήμερα ἀδιανόητο νὰ τοποθετήσουν στὰ Νοσοκομεία ὡς θεραπευτὰς τοὺς «κομπογιανίτας» καὶ ὄχι τοὺς πραγματικούς γιατρούς. Ἐνῶ αὐτὸ γινόταν στὴν Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία - τὸ Βυζάντιο, σήμερα σὰν θεμέλιο τοῦ Ἑλλαδικοῦ Κράτους δὲν τέθηκε ἡ θεολογία, ἀλλὰ τὰ φιλοσοφικὰ κοινωνικὰ συστήματα καὶ ὁ κάθε πολίτης χαρακτηρίζεται ἀνάλογα μὲ τὸ ποιὸ σύστημα ἀκολουθεῖ.

Βεβαίως μπορεῖ νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ὑπάρχουν σήμερα θεολογικὲς Σχολὲς καὶ ἱκανοὶ θεολόγοι ποὺ ἐκφράζουν τὴν ὀρολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅμως πιστεύω ὅτι καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ πάσχει ἡ θεολογία στὸν τόπο μας, ὅταν βέβαια ὁμιλεῖ γιὰ τὸ «τί» καὶ ὄχι γιὰ τὸ «πῶς», ὅταν ἀναλύει τί εἶναι ἡ θέωση, ποιά εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ τρόπου ζωῆς, καὶ ἀγνοεῖ ἢ περιφρονεῖ τὸ «πῶς», ποὺ συνιστᾶ τὴν νηπτική, ἡσυχαστικὴ θεολογία. Ὑπάρχουν σήμερα θεολόγοι ποὺ παρουσιάζουν τὴν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ὡς τὸν ἀντίποδα τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς θεολογίας καὶ ἴσως τὸ κάνουν ἀπὸ μῶδα, ὅμως ταυτόχρονα διαπραττουν δύο βασικά σφάλματα. Πρῶτον, θεωροῦν τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ ἀριστοτελικὸ φιλόσοφο, ποὺ ἦλθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Βαυλαάμ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐκφραστὴς τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἀληθινό. Δεύτερον, θεωροῦν τὴν διδασκαλία περὶ καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως, γιὰ τὴν ὁποία κάνει πολὺ λόγο ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὡς νεοηθικισμό.

Τὸ ἐρώτημα ὅμως εἶναι βαθὺ καὶ οὐσιαστικό. Πῶς δεχόμαστε τὴν διάκριση οὐσίας καὶ ἐνεργείας στὸν Θεό, ὅταν ἀρνούμαστε τὰ περὶ καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως, διὰ τῶν ὁποίων ἀντιλαμβανόμαστε ὑπαρξιακὰ ὅτι μετέχουμε τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ; Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ μετέχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὅταν τὸν καθαρῶς, τὸν φωτίζῃ καὶ τὸν θεοποιῇ, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται καθαρτική, φωτιστικὴ καὶ θεοποιὸς ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεοῦμενοι γινώριζον ἀπὸ τὴν πείρα τους ὅτι ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι

ἀκτιστή, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὅμοιο μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου καὶ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέθεκτη. Αὐτὴ ἡ γνώση δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα φιλοσοφικῆς ἐνατενίσεως καὶ στοχασμοῦ, ἀλλὰ ἐμπειρίας. Ἐπομένως, ὅταν σύγχρονοι θεολόγοι μιλοῦν γιὰ διάκριση ἀκτίστου οὐσίας καὶ ἀκτίστου Χάριτος, καὶ ταυτόχρονα θεωροῦν ὡς νεοηθικισμό τὰ περὶ καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως, τότε αὐτὸ εἶναι μιὰ φιλοσοφικὴ προσέγγιση τῶν θεμάτων καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἐκφραστικότερα χρησιμοποιεῖται μιὰ θεολογικὴ ξύλινη γλώσσα.

Δυσανασχετῶ πολὺ τὸν τελευταῖο καιρὸ ὅταν βλέπω αὐτὴν τὴν θεολογικὴ ξύλινη γλώσσα, ποὺ δὲν συνδέεται μὲ τὴν ζωὴ. Ἄλλὰ τί ἐννοῶ ὅταν λέγω θεολογικὴ ξύλινη γλώσσα; Ὁ ὅρος αὐτὸς χρησιμοποιεῖται σήμερα γιὰ νὰ δηλώσῃ ἓνα κενό, φλύαρο πολιτικὸ λόγο. Νομίζω ὅτι μιὰ τέτοια ξύλινη γλώσσα διακρίνεται ἀπὸ τρία στοιχεῖα.

Πρῶτον, εἶναι κατασκευάσμα ἰδεολογικὸ καὶ πρὸς χάρις τῆς ἰδεολογίας. Καθορίζεται ἀπὸ μερικὰ κέντρα καὶ ἔχει μέσα της μιὰ συγκεκριμένη σκοπιμότητα. Ἡ γλώσσα αὐτὴ χρησιμοποιεῖται εὐκαίρως - ἀκαίρως, χωρὶς νὰ τὴν καταλαβαίνει αὐτὸς ποὺ τὴν χρησιμοποιεῖ καὶ βεβαίως δὲν τὴν καταλαβαίνει καὶ ὁ συζητητής. Ὅποτε ἡ συζήτηση δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῆ δημιουργικά. Τὰ ἰδεολογικὰ αὐτὰ κατασκευάσματα εἶναι ἰδεολογικὰ «κλισέ» ποὺ εἶναι προστατευτικά φράγματα τῆς πνευματικῆς πενίας καὶ ἔνδειας. Μὲ αὐτὴν τὴν γλώσσα κόβεται ὁ διάλογος.

Δεύτερον, δὲν ἔχει πλαστικότητα, δὲν διακρίνεται γιὰ τὴν ἐκφραση τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Περιορίζεται κανεὶς σὲ μιὰ ὀρολογία γιὰ τὴν ὁποία τοῦ ἔμαθε ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονη ἄσκηση ὁ καθοδηγητής του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ μὲ δικά του λόγια τὰ ἴδια πράγματα. Ἔτσι, μὲ τὴν χρησιμοποιούμενη ξύλινη γλώσσα χρωματίζονται οἱ ἄνθρωποι ἀνάλογα μὲ τὰ χρώματα τῶν πολιτικῶν σχηματισμῶν.

Τρίτον, ἡ ξύλινη γλώσσα δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸν προσωπικὸ πόνο, τὴν προσωπικὴ τραγωδία καὶ τὴν περιπέτεια του καθενός.

(Συνεχίζεται)

Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ*

Σεπτῇ χορεία τῶν Ἁγίων Ἀρχιερέων,
Ἐξοχώτατε κύριε Δήμαρχε,
Ἐντιμότατοι ἐκπρόσωποι τῶν δημοτικῶν, πολιτι-
κῶν, στρατιωτικῶν καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν,
Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Καθηγηταί,
Φιλόχριστος ὁμήγυρις,

Ἐπὶ τὸ βάρος μᾶς ἀπαισιοδόξου παρακα-
ταθήκης, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν εἰς τὸν ἀ-
ποιχόμενον αἰῶνα ὁ ἀμέσως προηγούμενός του,
ἐναγωνίως ἢ ἀνθρωπότης ἐνατενίζει εἰς τὴν
μέλλουσαν χιλιετίαν μὲ τὴν προσδοκίαν μᾶς εὐ-

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Διαυλείας
κ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ
Ἀρχιεραματῆρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

τυχεστέρας καὶ ἀσφαλεστέρας τάξεως πραγμά-
των. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν αἰῶνων ἢ ἀκόμη καὶ αὐ-
τῶν τῶν χιλιετιῶν, παρὰ τὴν συμβατικότητα τῆς,
τοποθετεῖ ὄλους μας ἐμπρὸς εἰς τὸ μέγα πρό-
βλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ μέλλοντος, τῆς ζωῆς ἢ
ὁποῖα παρέρχεται καὶ διαρρέει, καὶ τοῦ μέλλον-
τος τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐπιβάλλεται.

Ὡς ἄνθρωποι ἔχομεν τὰς προσδοκίας μας.
Ἀναμένομεν πολλὰ ἀπὸ τὴν αὔριον. Κάθε ἡμέ-
ρα, ἢ ὁποῖα παρέρχεται, κλείει μίαν σελίδα τοῦ
ὀγκώδους τόμου τῶν ἐλπίδων μας καὶ κάθε ἡμέ-
ρα, ἢ ὁποῖα ἀνατέλλει, ἀνοίγει μίαν νέαν τοιαύ-
την. Προσδοκῶμεν. Προσδοκῶμεν τὸ καλόν. Τὸ
καλὸν ὑπὸ τὴν διπλὴν αὐτοῦ προοπτικὴν. Τὸ κα-
λὸν ἐκπεφρασμένον μέσα εἰς τὰ ὄρια τοῦ ἐδῶ
κόσμου, μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν συνθηκῶν τῆς
ἐδῶ ζωῆς, μέσα εἰς τὸν κύκλον τῶν σχέσεών
μας πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὸ καλὸν ἀ-
κόμη, ὑπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου
μας, τῆς καθημερινῆς ζωῆς μας. Ἀλλὰ προσδο-
κῶμεν τὸ καλὸν καὶ ὑπὸ τὴν εὐρύτεραν του
μορφήν, ὠλοκληρωμένον εἰς ἓνα ἄλλον κόσμον,

εἰς μίαν ἄλλην ζωὴν, εἰς τὸν κόσμον τῆς ὑπερ-
κοσμίου σφαίρας, τοῦ ὑπερέραν.

Ἐὰν ὁμως ἐγκύψωμεν μὲ κάποιαν μεγαλυτέ-
ραν προσοχὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν προσδοκιῶν
τούτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ θελήσωμεν νὰ τοπο-
θετήσωμεν αὐτὰς ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς συγ-
χρόνου ἐποχῆς, θὰ τὰς εὕρωμεν ἀποπνιγομένας
ὑπὸ τὸ βάρος δύο μεγάλων ρευμάτων τῆς συγ-
χρόνου σκέψεως.

Ἄφ' ἐνὸς μὲν τῆς ὑλιστικῆς τοποθέτησεως, ἢ
ὁποῖα ἀδιακόπως σφυροκοπεῖ τὴν ἔμφυτον καὶ
ὄνειροπόλον ἀναζήτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώ-
που, μὲ τὴν ἀδιάκοπον καὶ σκληρὰν ὁμοβρον-
τίαν σαγηνευτικῶν ἐπαγγελιῶν, αἱ ὁποῖαι ἄρ-
χονται μὲ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἐλπίδα, στεῖ-
ραν ὁμως καὶ ἀνεδαφικὴν, περὶ μᾶς κοινωνίας
δήθεν εὐνομουμένης, καὶ αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς
καταλήγουν εἰς διαβεβαιώσεις ἐλάχιστα εἰρηני-
στικὰς μὲ μέσα τὰ ὁποῖα ταυτίζονται πρὸς τὴν
πάλην, τὴν βίαν, τὴν ἐπικράτησιν τῆς κτηνώδους
ἰσχύος.

Ἄφ' ἐτέρου δέ, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐτέρα τάσις, ἢ
ὁποῖα ὡς νοοτροπία καὶ σύστημα εὐρίσκεται εἰς
τὸν ἀντίποδα τοῦ ὑλισμοῦ, ἀποβαίνει ὁμως ἐξ
ἴσου καὶ αὐτὴ ὀλεθρία, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πλά-
νης, τοῦ ἀποκρυφισμοῦ καὶ τῶν παραθηρησκευτι-
κῶν δοξασιῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς χιονοστιβὰς κατα-
κλύζουν τὸν ταλαιπωρημένον ἄνθρωπον. Καρ-
πὸς καὶ γέννημα καὶ αὐτὴ ἡ τάσις τῶν ἀθλιότη-
των τῆς ζωῆς κατατείνει μὲ κολάσιμον κυνισμόν
εἰς τὸ νὰ παραλύσῃ τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς, μὲ ἐν
κῆρυγμα ἀπαίσιον, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει μίαν ἀ-
πέραντον ἀπαισιοδοξίαν, ἐλαχιστοποιεῖ τὰς ἐλ-
πίδας πρὸς κάτι τὸ καλλίτερον, γεννᾷ καὶ ὀγκώ-
νει τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας, ἀ-
νακόπτει τὴν διάθεσιν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ μέλ-
λον, προκαλεῖ τὸν μαρασμὸν καὶ διευρύνει τὴν
κοινωνικὴν κρίσιν.

Ἐπὶ τὸ κράτος λοιπὸν αὐτῶν τῶν τάσεων,
καὶ ἐν ὄψει μάλιστα τῆς μετ' οὐ πολὺ ἀρχομένης
τρίτης χιλιετίας, ἢ ἀνθρωπότης προσδοκᾷ τὴν
λύτρωσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου διέξοδον. Ὅ

* Ὁμιλία γενομένη κατὰ τὸν πανηγυρικὸν Ἑσπερινὸν
εἰς τὴν Πνύκα (29 Ἰουνίου 1996), ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Πρωτο-
κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

λόγος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, διαχρονικὸς καὶ σύγχρονος ὡς πνεῦμα δρόσου, μέσα εἰς τὸν ἀφόρητον καύσωνα τῆς καθημερινότητος, ἔρχεται νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν διψῶσαν χριστιανικὴν ψυχὴν καὶ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν χρηστὴν ἐλπίδα ὅτι «*τοὺς μὲν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ ἔμελλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν*»¹.

Δι' ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς ἡ ἐπαγγελία αὕτη τοῦ Ἀποστόλου καὶ οὐρανοβάμονος Παύλου, διερμηνεύει τὴν ἀρτιωτέραν ἐκφρασὴν τοῦ νοήματος τῆς ὑπάρξεώς μας, τὸ ὅποιο περιποιεῖ εἰς τὴν συνείδησίν μας ἡ προσδοκία, ἡ ἀναμονή, ἡ ἐλπίς περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μελλούσης ἐν δικαιοσύνῃ κρίσεώς Του.

* * *

Ἡ αἰωνία εὐαγγελικὴ ἀλήθεια περὶ τοῦ Δικαιοκρίτου Θεοῦ ἀποτελεῖ θεμελιῶδες καὶ οὐσιαστικὸν μέρος τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως. Χωρὶς αὐτὴν ἡ Ἀποκάλυψις δὲν θὰ ἦτο θεία καὶ ἡ Οἰκονομία τῆς σωτηρίας δὲν θὰ ἦτο ὠλοκληρωμένη.

Εἶναι φυσικόν, ὁ Θεὸς ὁ ὅποιος εἶναι **Δημιουργός, Σωτὴρ, Πηγὴ Χάριτος**, νὰ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ **Κριτής**.

Διότι ὡς **Δημιουργός** «*ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγεν*», ὄρισας ὡς σκοπὸν τῆς δημιουργίας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομοίωσιν τῆς θεοειδοῦς ψυχῆς μας, τὴν αὔξησιν αὐτῆς «*εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ*»²,

ὡς **Σωτὴρ**, ἔσωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀμαρτίας, ἐκ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ διαβόλου, χαρισάμενος εἰς τὴν διὰ τῆς ἀμαρτίας θνητοποιηθεῖσαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν δυνατότητα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας,

ὡς **Πηγὴ Χάριτος** ἐπεδαφίλευσεν εἰς τὸ Θεανθρώπινον Σῶμα Του, τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν Του, τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰς θείας ἐνεργείας, διὰ τῶν ὁποίων οἰκειοῦται

ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀγιασμοῦ, μετέχων τῆς θείας αὐτοῦ θεωρίας, καὶ τέλος

ὡς **Κριτής**, κρίνει καὶ ἀποφασίζει ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν πρὸς Ἐκείνον, ὡς τὸν Δημιουργόν, τὸν Σωτὴρα καὶ τὴν Πηγὴν τῆς Χάριτος.

Εἰς αὐτὸ τὸ τετραπλοῦν ἔργον Του ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ πάντοτε «*κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ*»³, κατὰ τὸ προαιώνιον σχέδιόν Του περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἀποκλειστικὸν γνώμονα «*ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν Χριστῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς*»⁴.

Ὁ Θεὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος «*πνοὴν*» ὥστε ὁ ἄνθρωπος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ κτίσις ὅλη νὰ ὀδεύῃ, νὰ ποθῇ νὰ τεῖνῃ πρὸς τὴν φυσικὴν κατάληξίν της, τὴν τελείωσιν, τὴν θέωσιν, τὴν εἰς Χριστὸν μέθεξιν. Καὶ ἐνῶ εἰς τὸ δημιουργικόν, σωτηριῶδες καὶ ἀγιαστικόν Του ἔργον ὁ Θεὸς παρουσιάζεται εἰς τὰς Γραφὰς ὡς ὁ *σπορευὺς* καὶ ὁ *ἀροτριῶν*, εἰς τὸ τῆς Μελλούσης Κρίσεώς Του ἔργον παρουσιάζεται ὡς θεριστῆς ἐπὶ τὴν ἄλωνα. Καὶ δὲν δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ ὅτι ὁ «*σπεύρων*» εἰς τὴν γῆν τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν τὰς σωτηριῶδεις ἀληθείας Του, ἐρχόμενος καὶ πάλιν «*κατὰ τὸν καιρὸν αὐτοῦ*» ἐπὶ τὸ «*γεώργιον*» αὐτοῦ θὰ διακριβώσῃ κατὰ πόσον ὁ σπόρος ἔχει σαπίσει εἰς τὴν λάσπην τῆς ἡδονῆς, ἢ ἔχει ἀποπνιγῇ ἀπὸ τὰς ἀκάνθας τῶν παθῶν, ἢ ἔχει μαρανθῇ εἰς τὴν πυρρὰν τῆς φιλαμαρτησίας, ἢ ἔχει καρποφορήσει καὶ ἔχει ἀποδώσει καρπὸν διὰ νὰ θερίσῃ τοὺς ὠρῖμους βλαστοὺς τῶν ἰδικῶν του κόπων καὶ μόχθων, τῆς ἰδικῆς Του προσεγγίσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ ὁ Θεάνθρωπος Κύριος ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡς Σωτὴρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὴν ἄρρητον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπετέλεσε τὸ βαρῦτατον τοῦτο ἔργον «*μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ*»⁵ καὶ παρέσχεν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ δῶρα τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὅποια μόνον ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐλέους θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ, Αὐτὸς ἔχει τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἀδιαμφισβήτητον δικαίωμα νὰ

1. Πράξ. ιζ' 30,31.

2. Κολ. 2,19, Ἐφεσ. 4,13.

3. Ἐφεσ. 1,11.

4. Ἐφεσ. 1,10.

5. Φιλιπ. 2,8.

κρίνη τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὴν δευτέραν ἔλευσίν Του.

* * *

Τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι βεβαίως ἔργον συνόλης τῆς Ἁγίας Τριάδος, καθ' ὅσον οὗτος εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Πλὴν ὁμως, ἐπειδὴ ὁ ἐπαναστημένος ἄνθρωπος, κατὰ τὴν θεομάχον ἀμαρτωλότητά του εὐκόλως θὰ ἠρνεῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ κρίνειν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἓνα Θεὸν ὁ ὁποῖος δὲν ἔζησε ὡς ἄνθρωπος καὶ δὲν ἔπαθε ὡς τοιοῦτος, μὴ διελθὼν διὰ τῆς ἐπιγείου φωλεᾶς τῶν ἐχιδνῶν, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς Πατὴρ «τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ»⁶ καὶ «ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ ἔμελλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»⁷.

Ὅρισας τὸν Ἰησοῦν, τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὸν κόσμον κρίνη, ὁ Θεὸς ἐποίησε τὴν τελικὴν δικαιοσύνην εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, φιλοανθρώπως περιορίσας τὸν κύκλον τῆς οὐρανοῦ Δικαιοσύνης Του ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπαγγελόμενος εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἶναι «ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγός»⁸ καὶ συγχρόνος «ὁ τελειωτής»⁹, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ὀλοκλήρου τοῦ προαιωνίου σχεδίου τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

* * *

Ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ἢ κτίσις ὀλοκλήρως κατευθύνονται εἰς τὴν «τελειώσιν» τοῦ μυστηρίου τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κτίσις συνηντήθησαν μὲ τὸν χρόνον, τὸ μόνον σίγουρον καὶ ἀναπόφευκτον εἶναι ἢ ταυτόχρονος τελειώσις τοῦ χρόνου καὶ τῆς δημιουργίας, ἢ «ἐσχάτη ἡμέρα»¹⁰ κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν «ἡ μεγάλη ἡμέρα»¹¹, κατὰ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὀρισθεῖ-

σαν αὐτὴν ἡμέραν Αὐτὸς θὰ κρίνη τὴν οἰκουμένην, ἀποκαλεῖται αὕτη «ἡμέρα κρίσεως»¹² ἢ «ἡμέρα ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ»¹³. Καὶ ἐφ' ὅσον ἐδόθη ἡ Κρίσις εἰς τὸν Υἱόν¹⁴ καὶ ἐπειδὴ Αὐτὸς ἐρχόμενος ἐν δόξῃ μέλλει κρίνειν «ζῶντας καὶ νεκρούς», ὀνομάζεται ἢ ἡμέρα αὕτη ἡμέρα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου¹⁵, ἡμέρα Κυρίου¹⁶, ἡμέρα κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων¹⁷.

Ἡ τελειώσις τοῦ χρόνου ὁμως ἀναμφιβόλως συνεπάγεται ἓνα ἄλλον τρόπον ὑπάρξεως, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ ἔννοιαι τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ἀκολουθίας καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος λέγεται **αιωνιότης**. Οὕτω ἢ ἐν χρόνῳ πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσεως εἶναι πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσεως πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ τὸ φυσικὸν τέλος τοῦ χρόνου καὶ τῆς δημιουργίας.

Κατ' αὐτὴν λοιπὸν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ διατυπώσῃ τὴν ἐσχάτην, τὴν τελεσιδικὴν κρίσιν Του περὶ ὀλοκλήρου τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅπως εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας ἐπεσκοπήσῃ ὅλην τὴν κτίσιν καὶ ἐξέφρασε περὶ τῶν δημιουργημάτων τὴν κρίσιν Του ὅτι «καλὰ λίαν», οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν θὰ ἐκφράσῃ τὴν κρίσιν περὶ πάντων εἰς τὸ τέλος τῆς ἐν χρόνῳ πορείας των. Τότε θὰ διατυπώσῃ τὴν τελικὴν καὶ ἀλάθητον κρίσιν Του, τότε ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης Του θὰ ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν λογισμῶν ἀκόμη τῶν ἀνθρώπων, τότε θὰ τελειώσῃ «τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ»¹⁸ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς κτίσεως, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ σύμπαντος.

Τότε οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴν αἰωνίαν Μακαριότητα, τὸν αἰώνιον Παράδεισον, τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, καὶ οἱ ἄδικοι τὴν αἰωνίαν βάσανον, τὴν Κόλασιν, τὸν ὄνειδισμόν τοῦ πεπτωκότου τάγματος τῶν ἀγγέλων. «Ἄλλὰ τόσο ὁ Παράδεισος ὅσο καὶ ἡ Κόλαση», ὅπως

12. Ματθ. 10,15.

13. Ρωμ. 2,5.

14. «Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ,...», Ἰωάν. 5,22.

15. Λουκ. 17,22.

16. Β' Κορ. 1,14.

17. Β' Πέτρ. 3,7.

18. Ἀποκ. 10,7.

6. Ἰωάν. 5,22.

7. Πράξ. 17,31.

8. Ἐβρ. 12,2.

9. Ἐνθ' ἄν.

10. Ἰωάν. 6,39.

11. Πράξ. 2,20.

γράφει σύγχρονος Ἱεράρχης, «*ὑπάρχουν ἐξ ἐπόψεως τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή ὁ Θεός, ὅπως ἐξηγοῦν οἱ ἅγιοι Πατέρες, θὰ ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, ἀλλὰ οἱ δίκαιοι ὡς κεκαθαρμένοι καὶ φωτισμένοι θὰ αἰσθάνονται τὴν φωτιστικὴ ἰδιότητα τοῦ φωτός, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ αἰσθάνονται τὴν καυστικὴ ἰδιότητά του. Αὐτὸ φαίνεται στὴ Θεία Κοινωνία, ἢ ὅποια γιὰ τοὺς προετοιμασμένους γίνεται ζωὴ, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀκαθάρτους κατάκριμα. Ἐπίσης φαίνεται καὶ στὴν ἀγιογραφία τῆς Μελλούσης Κρίσεως. Ἀπὸ τὸν ἴδιο θρόνο τοῦ Θεοῦ ἐκπορεύεται ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο θρόνο ἐκπορεύεται τὸ φῶς τῶν δικαίων»¹⁹.*

Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ἡ περὶ κρίσεως ἀλήθεια, ἢ ὅποια ἀναμένει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μετὰ θάνατον, ἦτο κοινὸν κτῆμα τοῦλάχιστον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν περίοδον τῶν χρόνων τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὁ Σωκράτης εἰς τὴν Ἀπολογία του, ὡς καὶ εἰς τὸ ἔργον του *Γοργίας*, προϋποθέτει αὐτὴν ὡς γνωστὴν. Ὁ *Θουκυδίδης* πιστεύει ὅτι ἀνωτέρα δικαιοσύνη διέπει τὰ ἀνθρώπινα. Ὁ *Σόλων* ὑποστηρίζει ὅτι ἡ τίσις καὶ ἐκδίκησις τοῦ Διὸς δὲν ἐνεργεῖ πάντοτε ἀμέσως, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐνεργεῖ δραστηρίως. Ὁ *Πίνδαρος* θεωρεῖ τοὺς θεοὺς φύλακας τῆς ἠθικῆς τάξεως. Ὁ *Σοφοκλῆς* εἶναι ὁ διδάσκαλος τῆς ἠθικῆς καὶ ὁ *Εὐρυπίδης* ἐλεγκτὴς αὐστηρὸς τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ὁ *Ἡρόδοτος* θεωρεῖ τὴν βλάβην τῶν ἱερῶν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ θεῖα σημεῖα ὡς βαρύτερα ἁμαρτήματα, τὰ ὅποια ἐπισποῦν τὴν ἀμείλικτον τιμωρίαν τῶν θεῶν.

Τὴν ἐνιαίαν λοιπὸν ταύτην καὶ καθολικὴν δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς κρίσεως, πλὴν ὅμως ἀνεπαρκῆ καὶ περιορισμένην εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, ἔρχεται νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὡς ὠλοκληρωμένην καὶ ἀποκεκαθαρμένην ἀλήθειαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἀλήθειαν ἐπαναλαμβάνει σήμερον τὸ ἱερόν τοῦτο βῆμα, εὐλογία καὶ προτροπὴ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ.

Ὁ λόγος οὗτος, ἢμπορεῖ καὶ σήμερον παράδοξος νὰ ἤχη εἰς τὰ ὦτα καὶ τῶν συγχρόνων Ἀθηναίων, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εὐκαίρως ἀκαίρως ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ ταμεῖον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἁγίαν Του Ἐκκλησίαν. Πλὴν ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ χριστιανός, θῦμα τῆς τυρανικῆς δεσποτείας τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς καθημερινότητος, ἔπαυσε νὰ ἐνατενίσῃ τὸ μέλλον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, κρίνων συνήθως τοῦτο ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς βραχυπροθέσου ἰδιοτελείας του, τῆς βιαιότητος, τοῦ μίσους καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ του.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διὰ τοῦτο παραγγέλλει «*πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν*»²⁰. Καὶ ἡ μετάνοια δὲν εἶναι μία κατάστασις διανοητικῆ. Προϋποθέτει μίαν διαφορετικὴν στάσιν καὶ ἕνα διαφορετικὸν τρόπον ζωῆς, ὅπου τὰ πάντα κρίνονται ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, ὅπου ὁ Χριστὸς προσωποποιεῖται εἰς τὸν συνάνθρωπον, ὅπου τὸ μῖσος μεταποιεῖται εἰς χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ ἀλληλεγγύην, ὅπου ἡ θυσία ἐξυψοῦται καὶ καθαγιαίεται εἰς κεφάλαιον καὶ καρπὸν ἐξεχούσης πνευματικῆς ζωῆς.

* * *

Ἡ προοπτικὴ καὶ τὸ μέλλον τοῦ χριστιανοῦ ἐκκεντριζοῦνται εἰς τὴν αἰωνιότητα. Καὶ ὁ χρόνος ὁ παροδικὸς καὶ διαρρέων καθ' ἑαυτὸν, ὑπὸ τὸ χριστιανικὸν πρῖσμα καὶ τὴν χριστιανικὴν προοπτικὴν ἀποβαίνει μέσον ἀναγεννήσεως. Διότι μέσα εἰς τὴν ἀκατάπαυστον ῥοὴν τοῦ χρόνου συντελεῖται ἡ μεταμόρφωσις, ἡ μετατροπὴ, ἢ ἀνάδειξις τοῦ χριστιανοῦ εἰς πραγματικὸν ὀδοιπόρον τῆς αἰωνιότητος.

Κάθε στιγμή, κάθε ὥρα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ἕνας λίθος διὰ τὸ οἰκοδόμημα τῆς αἰωνιότητος. Ὁ χρόνος ἔχει αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν νὰ μετατρέπῃ τὴν ζωὴν εἰς αἰωνιότητα. Ὁ χρόνος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι πανδαμάτωρ. Ἡ χριστιανικὴ πρωτοβουλία εἶναι ἐκείνη, ἢ ὅποια μετατρέπει τὸν ἄλλως ἐπικίνδυνον χρόνον εἰς πιστὸν δούλον καὶ θεράποντα τοῦ ἔργου τῆς αἰωνιότητος.

*Τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παράγει*²¹ οὐχὶ βεβαίως ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ μηδέν, ἀλλὰ κα-

19. Ἐπισκόπου Ἱεροθέου Βλάχου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου, Ὅσοι πιστοί, ἔκδοσις Ἰ. Μ. Γεβελίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), σελ. 53.

20. Πράξ. 17,30.

21. Α' Κορ. 7,31.

τὰ τῶν Πρωτοκορυφαίων Ἀπόστολον Παῦλον εἰς «καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν»²². Αὕτη εἶναι ἡ προσδοκία τῆς πίστεώς μας. Καὶ τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ Του. Ἡμεῖς ὡς χριστιανοὶ εἴμεθα «ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι... σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις...»²³ καὶ ὁ Δικαιοκρίτης Κύριος εἶναι «ὁ Πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς»²⁴, ὅστις «μετέστησεν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ»²⁵.

Ἄλλωστε κατὰ τὴν Μέλλουσαν Κρίσιν, αὐτὴ ἡ παρουσία τοῦ Λόγου θὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀγίων καθὼς καὶ εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου μνημονεύεται: «ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενος». Οἱ πιστοί, οἱ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἐνδρυσμένον τὸν Χριστὸν «φῶς ὅλοι γεγονότες θεῖον», κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν, «ὡς θείου φωτὸς γενήματα», θὰ ἀκτινοβολήσουσιν φῶς. Καὶ τότε, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, «ὁμολογήσει» Οὗτος «ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς Του τοῦ ἐν οὐρανοῖς»²⁶. Οὕτω οἱ πιστοί, οἱ ὁποῖοι οἰκειώθησαν τὸν Χριστὸν, ἀπολαμβάνουσι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἕνεκεν τοῦ Υἱοῦ. Κατὰ τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν τοῦ πρώτου, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»²⁷.

Μέσα εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ μετέχοντες τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, καθίστανται «τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπου υἱοί, τῇ χάριτι δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ υἱοὶ Θεοῦ», καὶ προσδοκοῦν τὴν μέλλουσαν κρίσιν ὁμολογούντες ὅτι ἡ πρὸς αὐτὴν πορεία των εἶναι πορεία πρὸς «τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν»²⁸, ἐρχόμενον «μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς».

Ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας ἡμῶν συνοψίζεται εἰς τὸν Θεάνθρωπον Κύριον, ὁ ὁποῖος τῇ χάριτι τοῦ Παναγίου Πνεύματος χειραγωγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν Θεϊαν Ζωὴν τῆς Ὑπερουσίου καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος. «Ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε

καὶ ὑμεῖς σὺν Αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ»²⁹.

Ἴδου μὲ ὁποίας σκέψεις ἰστάμεθα ὡς Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἐνώπιον τῆς περὶ μελλούσης Κρίσεως διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἴσως ἕως σήμερον νὰ εἴχωμεν ἀρνητικὴν ἐκτίμησιν καὶ μόνον ἐκ τῆς ιδέας τῆς μελλούσης Κρίσεως ἡμῶν παρὰ τοῦ Δικαιοκρίτου Θεοῦ. Ἄλλὰ ἰδου ἡμῖν «καιρὸς εὐπρόσδεκτος» καὶ διὰ τοῦ ἐναπομένουστος δι' ἕκαστον ἐξ ἡμῶν χρονικοῦ περιθωρίου ζωῆς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κτίσωμεν, νὰ οἰκοδομήσωμεν, νὰ προάγωμεν τὸ μέλλον, ἐφ' ὅσον ὁ χρόνος δὲν εἶναι μόνον χθές, λησμονούμενον καὶ διαρρέον, ἀλλὰ εἶναι καὶ αὔριον, αὔριον ἀποβλέπον εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Μὲ τὴν προοπτικὴν αὐτὴν ὀφείλομεν νὰ ἀναθεωρήσωμεν τὰς περὶ τῆς ἀναμενομένης Μελλούσης Κρίσεως τοποθετήσεις μας ἐγκαινιάζοντες καθηκόντως καὶ ἐν συνειδήσει μίαν νέαν ζωὴν, ζωὴν ἢ ὁποία θὰ ἐκτιμᾶται εἰς ἔργα εὐγενῆ, ὑψηλὰ καὶ ἅγια. Ζωὴν, ἢ ὁποία θὰ ἔχη ὀριστικὴν κατεύθυνσιν ὄχι τὴν διαρροὴν καὶ τὴν ἐκμηδένισιν, ἀλλὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ τὴν αἰωνιότητα.

Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μέσα ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ τὴν ἱστορίαν, μέσα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ χθὲς καὶ τοῦ σήμερον εἶναι ὁ λόγος τῆς Ἀποκαλύψεως «ἰδοὺ ἔρχομαι ἐν τάχει». Καὶ ἡ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ προσδοκία τῶν πιστῶν κάθε ἐποχῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶναι ἑτέρα εἰ μὴ

«Ναί! Ἐρχοῦ Κύριε Ἰησοῦ»³⁰.

Ἄμην!

29. Κολ. 3,3.

30. Ἀποκ. 22,20.

Ἄγιου Νικολάου Καβάσιλα, **Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ**
— **Τρεῖς θεομητορικὲς ὁμιλίαι**. Κείμενο -
μετάφραση - εἰσαγωγή - σχόλια Παν. Νέ-
λλας (†), Δ' ἔκδοσις 1995, σχῆμα 14Χ20,5
ἐκατ., σσ. 230.

Πρόκειται γιὰ ἕναν «εἰλικρινῆ διάλογο τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὴν Ἀναγέννηση, μιὰ ἐπίμονη προσπάθεια νὰ κερδηθῇ ὅ,τι καλὸ ὑπάρχει στὸν καινούργιο πολιτισμὸ ἐν Χριστῷ». Οἱ τρεῖς ὁμιλίαι τοῦ ἀγίου Νικολάου Καβάσιλα ἀναφέρονται στὸν Εὐαγγελισμό, τὴ Γέννηση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου.

22. Ἀποκ. 21,1.

23. Ἐφεσ. 3,18.

24. Ἐφεσ. 4,15.

25. Κολ. 1,3.

26. Ματθ. 10,32.

27. Ματθ. 3,17.

28. Ἐβρ. 12, 1-2.

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΚΑΙ Ο ΠΕΤΡΟΣ, ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ*

Και γίνεται ακόμα σαφέστερος αναφορικά με την μη αποκλειστική σύνδεση των Άποστόλων με κάποιον τοπικό θρόνο (έπισκοπικό). Όταν ύπομνηματίζει στο κεφάλαιο 21 του Εὐαγγελιστή Ιωάννη τὸ μελλοντικό μαρτύριο τοῦ Πέτρου και ὅτι ὁ Κύριος διέκειτο «σφόδρα οικειῶς» πρὸς αὐτόν, διερωτᾶται: γιατί ἄραγε, ἀφοῦ τόσο ἀγαποῦσε ὁ Κύριος και τιμοῦσε τὸν Πέτρο, «ἔλαβε» τὸν θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Ἰάκωβος (ὁ Ἀδελφόςθεος) και ὄχι ὁ Πέτρος. Ἡ ἀπάντηση εἶναι περισσότερο ἀπὸ σαφῆς γιὰ τὸ γενικότερο θέμα. Ὁ Κύριος δὲν «χειροτόνησε» τὸν Πέτρο ἐπίσκοπο γιὰ κάποιον θρόνο, ἀλλὰ

Τοῦ κ. **Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου**
Καθηγητοῦ Πατρολογίας στὸ Τμήμα
Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

τὸν χειροτόνησε «τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον», ὅπως και τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους.

«...Εἰ δὲ λέγοι τις, πῶς οὖν ὁ Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβε τῶν Ἱεροσολύμων; ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι, ὅτι τοῦτον (=τὸν Πέτρον) οὐ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης χειροτόνησε διδάσκαλον» (Εἰς Ἰωάν., Ὁμιλ. ΠΗ' 1: PG 59,480).

Ἐπομένως ὁ Πέτρος, ὅπως και οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, δὲν εἶχαν κάποιον ιδιαίτερο θρόνο. Θρόνους δώδεκα θὰ ἔχουν μόνο στὴν Βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Στὸ πλαίσιο τῆς θεολογικῆς αὐτῆς θεωρήσεως τοῦ ἔργου και τῆς εὐθύνης τῶν Ἀποστόλων κατανοοῦνται ἄριστα ὅσα ἐμφαντικά λέγει πάλι γιὰ τὸν Πέτρο, τονίζοντας τὴν «παρρησίαν» ποὺ ἐπανεῦρε ὁ Πέτρος μετὰ τὴν «ἄρνησιν». Παρὰ τὴν ἄρνηση, μετὰ τὰ κυριακά λόγια «βόσκει τὰ ἀρνία» τοῦ ἔδινε τὸ ἀποστολικὸ προνόμιο νὰ «προστατεύει», νὰ ποιμαίνει τοὺς ἀδελφούς, τοὺς πιστοὺς χριστιανούς. Οἱ «ἀδελφοὶ» ποὺ τοῦ ἐμπιστεύεται ὁ Κύριος δὲν εἶναι οἱ Ἀπόστολοι, ὥστε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τοῦ ἔδινε ὁ Κύριος πρωτεῖο ἐξουσίας. Οἱ ὄροι «προστασία» ἢ «ἐπιτροπή» και δὴ «ἐπιστασία» ἐναλλάσσονται και ἀναφέρονται στοὺς πιστοὺς γενικά, στὰ «ποιμνία» (PG 48,631).

«Ὁ γὰρ τότε μὴ τολμῶν ἐρωτῆσαι... οὗτος (=ὁ Πέτρος) και τὴν προστασίαν ἐνεπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν... Ἐπεὶ οὖν (=ὁ Κύριος) μεγάλα αὐτῷ προεἶπε και τὴν οἰκουμένην ἐνεχείρησε και τὸ μαρτύριον προανεφώνησεν...» (Εἰς Ἰωάν., Ὁμιλ. ΠΗ' 2: PG 59,480).

Στὴν ἴδια μάλιστα συνάφεια ὁ Χρυσ. μετὰ ρηματικὸ τύπο σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ δηλώνει ὅτι ἐπρόκειτο οἱ Ἀπόστολοι ὅλοι ν' ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη τῆς οἰκουμένης («ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι»:

Αὐτόθι). Ὁ Πέτρος εἶναι και αὐτὸς ἓνας μετὰξὺ αὐτῶν ποὺ ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνη. Ἄλλου εἶναι σαφέστερος περὶ τοῦ ὅτι ὁ Κύριος ἀνέθεσε τὴν οἰκουμένη σὲ ὅλους τοὺς Ἀποστόλους:

«Ὁὕτω και ὁ Σωτήρ, μέλλον καθιστᾶν αὐτοὺς (τοὺς Ἀποστόλους) ἄρχοντας τῆς οἰκουμένης, δίδωσιν αὐτοῖς και τιμωρίας ἐξουσίαν και συγχωρήσεως...» (Εἰς Ἰωάν., Ὁμιλ. ΠΗ' 2: PG 59,480).

Μία νέα τομὴ μάλιστα τοῦ Χρυσ. ἀποκλείει ριζικά τὴν προνομιακὴ δῆθεν εὐθύνη τοῦ Πέτρου γιὰ τὴν ὅλη Ἐκκλησία, ὅτι δηλαδὴ μόνο ἐκεῖνος ἔχει τὴν εὐθύνη αὐτῆ (ἄρα και τὴν ἀνάλογη ἐξουσία) γιὰ τὴν οἰκουμένη Ἐκκλησία. Καὶ αὐτὸ διότι ὄχι ἁπλᾶ λέγει ὅτι ὁ Κύριος ἀνέθεσε τὸ τμήμα τῶν Ἰουδαίων στὴν εὐθύνη τοῦ Πέτρου και τὸ τμήμα τῶν ἐθνικῶν στὴν εὐθύνη τοῦ Παύλου. Ἡ «διαφορὰ» μετὰξὺ τῶν τμημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει και «στρατόπεδα», εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ σημασία ἔχει ὅτι «εἰς ὁ βασιλεύς», ὁ Κύριος (π.χ.: PG 51,379).

Ἐφόσον πάντως στὴν σκέψη τοῦ Χρυσ. οἱ Ἀπόστολοι δὲν εἶχαν ἀποκλειστικὸ ἐπισκοπικὸ θρόνο, δὲν νοεῖται, βέβαια, και κληροδότηση χαρισμάτων ἢ τυχόν προνομίων ἐνὸς Ἀποστόλου στοὺς ἐπιγενόμενους ἐπισκόπους τῆς πόλεως στὴν ὁποῖα συνέβη νὰ δράσει ὁ Ἀπόστολος αὐτός. Αὐτὸ ἰσχύει και γιὰ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ρώμης, ὅπου ἔδρασαν και μαρτύρησαν οἱ Πέτρος και Παῦλος, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι και θεμελιωτὲς τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνα χωρίο τοῦ Β' 1 Λόγου *Περὶ Ἱεροσύνης* θεωρήθηκε στήριγμα στὴν ἀποψη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν περὶ τοῦ ὅτι ὁ Πέτρος θὰ εἶχε συγκεκριμένους τοπικοὺς διαδόχους:

«...διὰ τὸ και τὸ αἶμα (=ὁ Κύριος) ἐξέχεεν; ἵνα τὰ πρόβατα κτησῆται, ἃ τῷ Πέτρῳ και τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἐνεχείριζε» (PG 48,632).

Ἡ διατύπωση σ' αἰτιατικὴ «τοῖς μετ' ἐκεῖνον» δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ δηλώνει τοὺς ἐπισκόπους Ρώμης. Σύμφωνα μετὰ ὅλα τὰ παραπάνω προϋποθέτει ὅλους τοὺς ποιμένες, στοὺς ὁποίους θὰ ἐμπιστεύεται ὁ Κύριος τοὺς πιστούς, ὅπως τὰ ἐμπιστεύτημε ὄχι μόνο τὸν Πέτρο, ἀλλὰ και σὲ ὅλους τοὺς Ἀποστόλους. Σχετικὰ μετὰ τὸ χωρίο, βέβαια, ἔχει προταθεῖ ὡς ὀρθότερη γραφὴ «τοῖς μετ' ἐκεῖνου», ὁπότε σημαίνει τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους.

Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Χρυσ. μετὰ τὸν Ρώμης Ἰννοκέντιο και ἄλλους δυτικούς ἐπισκόπους.

Ὅταν ὁ Χρυσ. καταδικάστηκε ὀριστικά κι ἐξορίστηκε (404), ἀκολούθησε γενικότερη ἀναστάτωση στὴν Ἐκκλησία μετὰ ἐκθρονίσεις ἐπισκόπων και διωγμοὺς κληρικῶν. Προπαντὸς μετὰ τὴν καταδίκη τοῦ Χρυσ. ἀνατρεπό-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 500 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

ταν ή κανονική τάξη τής Έκκλησίας, διότι ό Άλεξανδρείας Θεόφιλος έπενέβη άντικανονικά στα πράγματα άλλης τοπικής Έκκλησίας, τής Κωνσταντινουπόλεως. Τά γεγονότα, έπειδή ήσαν γενικής σημασίας, «και γάρ ύπερ τής οικουμένης σχεδόν άπάσης ό παρών ύμιν άγών πρόκειται» (Πρός Ίννοκέντιον Β΄: ΡG 52,536) ύποχρέωσαν τόν Χρυσ. ν΄ άπευθυνθεί στους δυτικούς έπισκόπους με πρώτον τόν Ρώμη Ίννοκέντιο. Οί άλλοι δυτικοί έπισκοποι, πού έλαβαν τó ίδιο κείμενο ήταν φυσικά οί έχοντες τότε τουλάχιστον άποφασιστικό λόγο στα πράγματα τής Έκκλησίας: οί Μιλάνου Βενέριος και Άκυληίας Χρωμάτιος. Τήν ίδια τακτική έφήρμοσε πριν από τρεις περίπου δεκαετίες ό Μέγας Βασίλειος, πού δέν άπευθυνόταν μόνο στον Ρώμη Δάμασο, αλλά και σε άλλους ισχυρούς δυτικούς έπισκόπους. Έδώ πρόκειται για δύο Έπιστολές του Χρυσ., μία στην άρχή τής έξουσίας του και μία σύντομη μήνες πριν από τήν κοίμησή του († 14.9.407). Ό Ίννοκέντιος άπήντησε με μία έπιστολή προς τó Χρυσ. και μία προς τόν κληρο τής Κπόλεως.

Ό Χρυσ. άρχικά πληροφορεί τά διατρέξαντα εις βάρος του και εις βάρος τών ύποστηρικτών του έπισκόπων και παρακαλεί τόν Ρώμη και τούς άλλους έπισκόπους νά δεΐξουν «σπουδήν», ώστε νά μη ισχύσουν τά γενόμενα εις βάρος του, διότι άλλως ή όλη Έκκλησία («ή ύφ΄ ήλιον») θά βρεθεί σε «σύγχυση». Η σύγχυση όφείλεται στην άντικανονική («παρνομίαν») σε άλλη τοπική Έκκλησία επέμβαση του Άλεξανδρείας Θεοφίλου. Παρακαλούσε δηλαδή νά καταδικαστεί ή όλέθρια επέμβαση σε άλλη τοπική Έκκλησία.

«...τήν προσήκουσαν ύμιν άνδρείαν και σπουδήν έπιδείξασθαι, ώστε παρνομίαν τοσαύτην έπεισελθούσαν ταΐς Έκκλησίαις αναστείλαι. Εί γάρ τούτο κρατήσσει τó έθος και έξόν γένηται τοΐς βουλομένοις εις τας άλλοτριάς επιέναι παρνομία εκ τοσούτων διαστημάτων και εκβάλλειν ους αν έθέλοι τις, κατ΄ έξουσίαν ιδίαν πράττειν άπερ αν έθέλωσιν, ίστε ότι... πόλεμος τις άκήρυκτος πάσαν έπιδραμεΐται τήν οικουμένην, πάντων πάντας βαλλόντων και βαλλομένων. Ίνα ούν μη τοσαύτη σύγχυσις καταλάβη τήν ύφ΄ ήλιον πάσαν, έπιστείλαι παρακλήθητε τά μεν ούτω παρνόμως γεγενημένα άπόντων ήμών... μηδεμίαν έχειν ισχύν...» (Πρός Ίννοκέντιον Α΄ 4: ΡG 52,534).

Τó όλο κείμενο τής Έπιστολής και ιδιαίτερα τó παραπάνω χωρίο είναι πολύ ένδεικτικό τών άπόψεων του Χρυσ. Στίς προηγούμενες παραγράφους ό ιερός άνδρας παρουσίασε τούς Άποστόλους ως «άρχοντες» και «προστάτες» τής όλης οικουμένης και ως μη έχοντες άποκλειστικό έπισκοπικό «θρόνο». Τώρα οί έπισκοποι έχουσαν έκαστος άποκλειστικό και περιορισμένο έπισκοπικό θρόνο, στην οικουμενική Έκκλησία δημοσιεύθησαν πλέον γενικότερες περιοχές ευθύνης, Μητροπολιτικές και έπειτα Πατριαρχικές περιφέρειες. Με τó κείμενό του ό Χρυσ. διδάσκει ότι τίς περιφέρειες (όρια) αυτές άπαγορεύεται νά υπερβαίνει ό έκάστοτε Μητροπολίτης ή Πα-

τριαρχης. Τότε τί είδους επέμβαση περίμενε; Ζητάει τήν σύμφωνη γνώμη τους («έμμέλειαν») τήν φροντίδα και τήν «σπουδήν» για σύγκληση Συνόδου και μάλιστα οικουμενικής, όπως όρθά τó κατάλαβε ό Ίννοκέντιος, πού πολύ προσπάθησε ώστε νά συγκληθεί τέτοια Σύνοδος, αλλά χωρίς νά τó επιτύχει. Η έπιστολή του Ίννοκέντιου προς τόν κληρο τής Κπόλεως εκφράζει με θαυμάσιο τρόπο τó φρόνημα τής Έκκλησίας αναφορικά με τόν ρόλο του Ρώμη και τήν δήθεν παγκόσμια έξουσία του. Δηλώνει εκεί ότι μόνο αναφορικά με τήν άντικανονική επέμβαση του Άλεξανδρείας Θεοφίλου και τήν καταδίκη του Χρυσ. πρέπει νά ισχύσουν οί κανόνες τής Α΄ οικουμενικής Συνόδου περί μη έπεμβάσεως σε άλλη εκκλησιαστική δικαιοδοσία. Γι΄ αυτό και δέν διανοείται νά επέμβει ό ίδιος έξουσιαστικά. Ό τρόπος αντιμετώπισης του ζητήματος, ύποδεικνύει όρθά, ότι προϋποθέτει Σύνοδο, πού μόνη αυτή έχει γενικότερη έξουσία.

«Ότι και περι τής τών κανόνων παραφυλακής, τούτοις δεΐν έπεσθαι γραφομεν, οΐτινες έν Νικαΐα ειςίν ώρισμένοι, οΐς μόνοις όφείλει άκολουθεΐν ή καθολική Έκκλησία... Άλλά τί κατά τών τοιούτων (= τών παραβαινότων τούς κανόνες) νύν έν τώ παρόντι ποιήσωμεν; Άναγκαΐα έστι διάγνωσις συνοδική, ήν και πάλαι έφημεν συναθροιστέαν, μόνη γάρ έστιν ήτις δύναται τας κινήσεις τών τοιούτων καταστείλει καταιγίδων... Και γάρ ήμεΐς πολλά σκεπτόμεθα όν τρόπον ή Σύνοδος οικουμενική συναχθεί, όπως τή βουλήσει του Θεού αι ταραχώδεις κινήσεις παύσωνται» (Ίννοκέντιου, Προς τόν κληρον τής Κπόλεως: ΡG 52,538).

Η βοήθεια στους χεμαζόμενους θά δοθεί μόνο με τήν Σύνοδο. Ό ίδιος ό Ίννοκέντιος δέν αισθάνεται κάτοχος αύξημένης έξουσίας, ώστε νά δοκιμάσει έστω τήν έπίλυση του ζητήματος. Τό μόνο πού μπορεί νά κάνει, μέχρι τήν σύγκληση τής Συνόδου, είναι νά παρηγορεί και νά συμβουλεύει ύπομονή (αυτόθι).

Η ένέργεια του Χρυσ., ν΄ άπευθυνθεί στους ισχυρούς έπισκόπους τής Δύσεως και νά ζητήσει έξέταση τής γενικευμένης πλέον εκκλησιαστικής κρίσεως από Σύνοδο, ήταν πολύ όρθή και κανονική. Γνώριζε και προϋπέθετε ότι ό έπίσκοπος Ρώμη, πέρα του κύρους πού του προσδίδει ή «προκαθημένη τής άγάπης» και άποστολική και πρωτευουσιάνικη Έκκλησία του, δέν έχει άλλη έξουσία νά επέμβαινει. Γι΄ αυτό ζητάει σύγκληση Συνόδου και γι΄ αυτό άπευθύνεται και προς άλλους δυτικούς έπισκόπους. Άλλά και ό Ίννοκέντιος στο σημείο τούτο αναδείχτηκε φορέας τής γνήσιας Παραδόσεως, μη θέλοντας νά επέμβει σε ξένης εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας κρίση, τήν όποια πίστευε ότι μόνο Σύνοδος δικαιούται ν΄ αντιμετώπισει. Η τακτική, τέλος, του Χρυσ. και του Ίννοκέντιου ύπογραμμίζουν τόν όρθό τρόπο έξασφάλισης τής ενότητας τής οικουμενικής Έκκλησίας, ώστε νά βασιλεύει πάντοτε ειρήνη, τήν όποια φυγαδεύουν οί κυριαρχικές διαθέσεις τών όποιωνδήποτε πρωτείων έξουσίας.

(Τέλος)

ΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ Θ. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

**Μπορούμε, όταν δὲν ὑπάρχει ἄρτος καὶ οἶνος, νὰ τελούμε
τὴ Θ. Εὐχαριστία μὲ ἄλλα ὑλικά;**

Προβληματίζονται πολλοί, ἐὰν εἶναι ἐπιτρεπτό, ἢ ἔστω δυνατό, «κατ' οἰκονομίαν», νὰ χρησιμοποιούμε ἄλλα ὑλικά, ὅταν δὲν βρῖσκουμε ἄρτο καὶ οἶνο γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας. Πιὸ συγκεκριμένα ρωτοῦν πολλοὶ ἢ διερωτῶνται: Εἶναι δυνατόν ἀντὶ γιὰ σταρένιο πρόσφορο νὰ χρησιμοποιούμε πρόσφορο ἀπὸ ριζάλευρο, ἢ ἀκόμη κάποια κονσέρβα μὲ κρέας

μεμιγμένου». Βλέπε καὶ τοὺς κανόνες κη', λβ', νζ' καὶ 4θ' τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου.

Ἐπομένως, σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω βιβλικά καὶ κανονικά δεδομένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο (ἀναμεμιγμένο μὲ νερό), δὲ μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας, οὔτε πτηνά, οὔτε ζῶα, οὔτε ὄσπρια, οὔτε κονσέρβες κρέατος, οὔτε ρύζι, οὔτε τίποτε ἄλλο σχετικό. Ἐπίσης ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κρασί καὶ μάλιστα ἀναμεμιγμένο μὲ νερό δὲν μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τίποτε ἄλλο, οὔτε μέλι, οὔτε γάλα, οὔτε διάφορα ἄλλα μεθυστικά ἢ μὴ ποτά, οὔτε λικέρ, οὔτε ἀκόμη μύζα. Σχετικῶς μάλιστα ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης ἐρμηνεύοντας στὸ «Πηδάλιον» (σελ. 4) τὸν γ' καν. τῶν Ἅγ. Ἀποστόλων παρατηρεῖ, ὅτι τιμωρεῖται (καθαιρεῖται) ὁποῖος προσφέρει στὴ Θ. Εὐχαριστία «σίκερα κατασκευαστά, ἢ γουν κάθε ποτὸν ὁποῦ ποιεῖ μέθην, καθὼς εἶναι τὸ ρακί, ὁποῦ κατασκευάζεται ἀπὸ διάφορα πωρικά. Ἡ καθὼς εἶναι ὁ ζύθος, ἢτοι ἡ λεγομένη μύζα, ἀπὸ κριθάρι κατασκευαζομένη».

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΜΠΟΥΜΗ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ζώου, ἢ ἀντὶ γιὰ οἶνο - κρασί ἀπὸ σταφύλια, νὰ χρησιμοποιούμε μύζα ἢ κάποιο ἄλλο ποτό;

Καὶ ρωτοῦν αὐτά, διότι γνωρίζουν πολὺ καλὰ ὡς χριστιανοὶ τὰ ἐξῆς:

1. Ὅταν ὁ Κύριος θεσμοθετοῦσε καὶ παρέδιδε τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας στοὺς μαθητές Του, ἔλαβε, ὅπως σαφῶς λέει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, «τὸν ἄρτον» (ὀλόκληρο τὸν ἄρτο) καὶ ἀφοῦ τὸν εὐλόγησε, τὸν ἔκοψε, τὸν ἐμοίρασε στοὺς μαθητές Του καὶ εἶπε: «Λάβετε, φάγετε' τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» (Ματθ. 26,26). Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε τὸ ποτήριον μὲ τὸ κρασί, μὲ τὸ «γέννημα τῆς ἀμπέλου» (Ματθ. 26,29), καὶ ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε ἔδωσε στοὺς μαθητές Του νὰ πιοῦν, λέγοντας: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες' τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου» (Ματθ. 26,27-28).

Τὰ ἴδια περίπου λόγια τοῦ Κυρίου παραδίδονται καὶ ἀπὸ ἄλλους Εὐαγγελιστῆς ἢ Ἀποστόλους. Βλέπε: Μαρκ. 14,22-24, Λουκ. 22,19-20 καὶ Α' Κορ. 11,23-25.

2. Ἀλλὰ καὶ ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ ἀθηντικῶς διατυπώνεται στοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ ἴδια ὀρίζει ὡς πρὸς τὴν ὕλη, ὡς πρὸς τὰ συστατικά, τοῦ μυστηρίου τῶν μυστηρίων, τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ἔτσι, ὁ γ' καν. τῶν Ἅγ. Ἀποστόλων ὀρίζει: «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα ἐπιτηδευτά (= εἰδικῶς κατασκευασμένα), ἢ ὄρνεις, ἢ ζῶα τινα, ἢ ὄσπρια, παρὰ τὴν διάταξιν, καθαιρεῖσθω». Ἐπίσης ὁ λζ'/μδ' καν. τῆς Καρθαγένης διατάζει: «Ἴνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου προσενηχθῆ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκε, τουτέστιν, ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι

Ἐδῶ πρέπει νὰ προσθέσουμε ἀκόμη οὔτε μὲ σκέτο νερό δηλ. χωρὶς κρασί, δὲν μπορούμε νὰ τελήσουμε τὴ Θ. Εὐχαριστία, ὅπως ἐπρατταν οἱ Ὑδροπαραστάτες, τοὺς ὁποίους μάλιστα ὁ λβ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου χαρακτηρίζει «πνηρὰ αἵρεση», ἢ ὁποῖα «ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀποστολικὴ παράδοση».

Οἱ ἱεροὶ κανόνες παρουσιάζουν αὐτὴν τὴν λεπτολογία καὶ καθορίζουν καὶ ἐπιβάλλουν αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν ὕλη τῆς Θ. Εὐχαριστίας, γιὰ τὴν θέλουν νὰ βρισκόμαστε σὲ ἀκολουθία μὲ τοὺς ἰδρυτικὸς λόγους τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ μυστηρίου, ἔχει τεθεῖ, αὐτὰ τὰ ὑλικά, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, νὰ ἀντιπροσωπεύουν τὸ σῶμά Του καὶ τὸ αἷμά Του, νὰ εἶναι τύπος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος Του. Ὁ ἴδιος εἶπε γιὰ τὸν εὐλογημένο ἄρτο: «**Τοῦτό** ἐστι τὸ σῶμά μου». Δὲν τὸ εἶπε γιὰ κάποιο ἄλλο εὐλογημένο φαγώσιμο. Καὶ ὁ ἴδιος εἶπε γιὰ τὸν ἁγιασμένο οἶνο, «**τοῦτό** ἐστι τὸ αἷμά μου», ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο ἁγιασμένο ποτό.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ οἱ δύο μεγάλοι βυζαντινοὶ ἐρμηνευτῆς τῶν κανόνων, ἀκολουθοῦντες τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, παρατηροῦν στὴν ἐρμηνεία τοῦ λζ'/μδ' κανόνα τῆς Καρθαγένης μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς:

Ὁ Ζωναρᾶς κατ' ἀρχὰς γενικώτερα λέει:

«Πλέον μὴδὲν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένον προσφέρεσθαι εἰς τὰ ἅγια, τὸν μὲν ἄρτον, εἰς τύπον τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, τὸν δὲ οἶνον, τοῦ αἵματος» (Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα, 3,400). Ὁ δὲ Βαλσαμών εἰδικώτερα καὶ εὐκρινέστερα σημειώνει: «...ὡς τοῦ μὲν ἄρτου, τύπον ἔχοντος (ἢ ἐπέχοντος) τοῦ Κυριακοῦ σώματος, τοῦ δὲ οἴνου, τύπον τοῦ αἵματος» (Ρ. - Π. 3,401).

Φυσικὰ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι τύποι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου προτοῦ εὐλογηθῶν καὶ ἁγιασθῶν. Τοῦτο τονίζει καὶ ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός, λέγοντας: «Εἰ δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἀντίτυπα ταῦτα εἶπε, ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἁγιασθῆναι, καὶ πρὸ τοῦ τὴν χάριν λαβεῖν» (PG 129,665B). Καὶ διευκρινίζουμε αὐτό, γιατί ἡ χρησιμοποίησις τῶν δηλωτικῶν καὶ ἀποκαλυπτικῶν λέξεων «τοῦτο» καὶ «ἐστὶ» στὰ ἐν λόγω χωρία μᾶς ἀναγκάζει περαιτέρω νὰ τονίσουμε γιὰ μιὰ πληρέστερη προσέγγισις τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας τὰ ἐξῆς: Ὅτι ὁ εὐλογημένος ἄρτος καὶ ὁ εὐλογημένος οἶνος δὲν εἶναι πλέον τύποι ἢ σύμβολα ἢ ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ αἷμα Του. Δὲν εἶναι μία προτύπωση ἢ μία σκια τῆς Π. Διαθήκης ἐκείνων πού ἐμελλαν νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ εἶναι μία παρούσα καὶ ἀληθινὴ πραγματικότητα, μιὰ πραγματοποιηθεῖσα παρουσία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου.

Σχετικὰ μάλιστα μὲ τὴν χρησιμοποίησις τῶν ἐνδεικτικῶν λέξεων «τοῦτο» καὶ «ἐστὶ» ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἐξηγεῖ: «Δεικτικῶς εἶπε. "Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα" καί, "Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα", ἵνα μὴ νομίσης τύπον εἶναι τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ διὰ τινος ἀρρητοῦ τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ μεταποιεῖσθαι εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀληθὲς τὰ παρενηνεγμένα... καὶ μὴ ἀμφιβάλλης ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθὲς» (PG 72,452C-D).

Καὶ ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας ἐρμηνεύει παρομοίως: «Ὅν εἶπε· Τοῦτό ἐστὶ τὸ σύμβολον τοῦ σώματος μου, καὶ τοῦτο τοῦ αἵματός μου, ἀλλὰ, Τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου, διδάσκων ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὄραν τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ διὰ τῆς γενομένης εὐχαριστίας εἰς σάρκα καὶ αἷμα μεταβάλλεσθαι» (PG 66,713B). Καὶ ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, ἐπίσης παρατηρεῖ: «Ὅν γὰρ εἶπε, Τοῦτό ἐστὶ ἀντίτυπον, ἀλλὰ, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου· ἀρρητὸν γὰρ ἐνεργεῖα μεταποιεῖται, κἂν φαίνεται ἡμῖν ἄρτος». Καὶ προσθέτει: «Ἐπεὶ γὰρ ἀσθενεῖς ἐσμεν, καὶ ἂν ἐδεξάμεθα κρέας ἐσθίειν ὡμόν, καὶ ἀνθρώπου σάρκα, διὰ τοῦτο ἄρτος μὲν ἡμῖν φαίνεται, σὰρξ δὲ

τῷ ὄντι ἐστὶ» (PG 123,444C)¹.

Σ' αὐτὴ τὴ συνάφεια μποροῦμε νὰ καταλάβουμε, γιατί π.χ. δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιήσουμε εἰδικώτερα κρέας ζώου φρέσκου, κατεψυγμένου ἢ καὶ κονσερβοποιημένου. Γιατί σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι θὰ πηγαίναμε πάλι πίσω, θὰ ὀπισθοδρομούσαμε. Θὰ πηγαίναμε στὴν περίοδο τῶν τύπων καὶ τῶν συμβόλων, τῆς σκιάς. Θὰ πηγαίναμε πρὸς τὴν περίοδο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἢ πρὸς τὴν περίοδο τῆς εἰδωλολατρίας, ὅποτε γιὰ θυσία ἐξιλεώσεως εἴχαμε τὴ θυσία τῶν ζώων, τὸ αἷμα «τράγων, ταύρων καὶ μόσχων» (Ἐβρ. 9,12-13· 9,19· 10,4)².

Ἔτσι ἐπίσης δικαιολογεῖται, νομίζουμε, κάλλιστα καὶ ἡ εὐαισθησία καὶ διαφωνία πού ὑπάρχει μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου καὶ Δυτικῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησις ἀζύμου ἢ ἐνζύμου ἄρτου γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Καὶ ἂν γι' αὐτὸ τὸ θέμα τοῦ ἀζύμου ἢ ἐνζύμου (ἀλλὰ πάντως ἄρτου) ὑπῆρξε τὴ διαφορά, διαμάχη καὶ διαίρεσις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, πῶς ἢ χρησιμοποίησις διαφορετικῆς ὕλης δὲν θὰ συνιστᾷ αἰτία διαφορᾶς καὶ δὲν θὰ συντελεῖ στὴ διαίρεσις αὐτῶν, ἀντὶ νὰ συντελεῖ στὴν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας;

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους πολὺ καλὰ καταλαβαίνουν ὅλοι οἱ χριστιανοί, ὅτι παρέκκλιση ἀπὸ αὐτὴ τὴν Κυριακὴ, ἀποστολικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐν-

1. Καὶ ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός σημειώνει ἀναλυτικώτερα: «Ὅν εἶπε δέ, ὅτι Ταῦτά εἰσι σύμβολα τοῦ σώματός μου καὶ τοῦ αἵματός μου· ἀλλ', ὅτι Ταῦτά εἰσιν αὐτὸ τὸ σῶμά μου, καὶ αὐτὸ τὸ αἷμά μου. Λοιπὸν οὖν, χρὴ μὴ πρὸς τὴν φύσιν τῶν προκειμένων ὄραν, ἀλλὰ πρὸς τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὡς περὶ γὰρ ὑπερφωῶς ἐθέωσε τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα· οὕτως ἀπορόητως μεταποιεῖ καὶ ταῦτα εἰς αὐτὸ τὸ ζωοποιῶν αὐτοῦ σῶμα, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα, καὶ εἰς τὴν χάριν αὐτῶν». Καὶ προσθέτει χαρακτηριστικῶς: «Ἐχουσι δέ τινα καὶ ὁ ἄρτος πρὸς τὸ σῶμα, καὶ ὁ οἶνος πρὸς τὸ αἷμα ἐμφέρειαν. Καὶ ὁ ἄρτος γὰρ καὶ τὸ σῶμα, γεώδη, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ αἷμα, θερμαντικά. Καὶ ὡς περὶ ὁ ἄρτος στηρίζει, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τοῦτό τε ποιεῖ, καὶ πλεόν, ἀγιάζει καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν. Καὶ ὡς περὶ ὁ οἶνος εὐφραίνει, οὕτω καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ τοῦτό τε ποιεῖ, καὶ πλεόν, γίνεται φυλακτήριον» (PG 129,668B-C).

2. Ἐκτὸς τούτου ἡ χρησιμοποίησις καὶ μετάληψις κρέατος θὰ δημιουργοῦσε φυσικὰ καὶ μιὰ ἀποστροφή σὲ πολλοὺς μεταλαμβάνοντες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ μετὰ τὴ θεία εὐχαριστία δὲν γίνεται μετουσίωση, ἀλλαγὴ τῆς οὐσίας τῶν συστατικῶν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ γίνεται μιὰ μυστηριώδης μεταβολή. Ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας σχετικῶς παρατηρεῖ: «Καὶ πῶς, φησὶν, οὐχὶ καὶ σὰρξ, φαίνεται ἡμῖν, ἀλλ' ἄρτος; Διὰ τὸ μὴ ἡμᾶς ἀηδιάζεσθαι πρὸς βρώσιν. Εἰ μὲν γὰρ σὰρξ ἐφαίνετο, ἀηδῶς ἂν διεκείμεθα πρὸς τὴν μετάληψιν· νῦν δὲ τῆ ἡμετέρας ἀσθενείας συγκαταβαίνοντος τοῦ Κυρίου, τοιαύτη φαίνεται ἡμῖν μυστικὴ βρώσις, οἷα ἐστὶ ἡ συνήθης ἡμῖν» (PG 123,1308). Πρβλ. καὶ Γεναδίου Κων/λεως, PG 160,377.

τολή και γραμμή, δέν μπορεί νά πραγματοποιηθεῖ, θά λέγαμε, οὔτε κατ' οἰκονομίαν. Ἰσως ἀντιτείνουν μερικοί: Μά καλά, εἶναι θέμα δογματικό ἢ χρησιμοποίηση αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ ὑλικοῦ γιά τήν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας καί δέν μπορούμε νά παρεκκλίνουμε ἀπό τήν ἀκρίβεια τῶν Ἱ. Κανόνων; Καί συνεχίζουν νά ρωτοῦν: Δέν εἶναι θέμα κανονικό καί λειτουργικό, καί ἄρα ὑπάρχει δυνατότητα ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας καί παρέκκλισης ἀρμοδίως, κατόπιν ἀδείας, ἀπό τήν ἀκρίβεια;

Μετά τὰ ὅσα ἐλέχθησαν πῶς πάνω, ὅτι ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος καθιερώθηκε ἀπό τόν ἴδιο τόν Κύριο νά εἶναι οἱ τύποι τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματός Του, θά ἀπαντούσαμε: Μάλλον φαίνεται, ὅτι δέν εἶναι θέμα μόνο κανονικό ἢ λειτουργικό, ἀλλά εἶναι καί θέμα δογματικό. Καί ἄρα δέν μπορούμε νά ἔχουμε παρεκκλίσεις πρὸς ἄλλα εἶδη ὕλης τοῦ μυστηρίου.

Πρὸς τήν ἀποψη αὐτή συνηγοροῦν καί ὠρισμένοι ἄλλοι λόγοι:

1. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ὁ εὐλογημένος ἄρτος καί ὁ εὐλογημένος οἶνος, φαίνεται, ὅτι εἶναι δύο σημεία ἀναγνωρίσεως τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, βασικές προϋποθέσεις γνωριμίας μὲ τόν Κύριο, γνώσεως τῆς Ἀληθείας. Ἐάν μελετήσουμε μὲ προσοχή τή σκηνή τῆς συνάντησης τῶν δύο μαθητῶν μὲ τόν Κύριο στοῦ δρόμο πρὸς Ἐμμαούς μετά τήν ἀνάστασή Του, θά διαπιστώσουμε, ὅτι τῶν «μαθητῶν διηνοιχθήσαν οἱ ὀφθαλμοὶ καί ἐπέγνωσαν» (Λουκ. 24,31) τόν Κύριο, ὅταν ὁ Κύριος «λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, καί κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς» (Λουκ. 24,30). Ἔτσι, τουλάχιστον, ὠμολόγησαν καί οἱ δύο μαθητῆς στοὺς ἑνδεκά ἀποστόλους. Ὁμολόγησαν δηλαδή, «ὅτι ἐγνώσθη αὐτοῖς (= ὅτι ἀναγνωρίσθη ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Κύριος) ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Λουκ. 24,35).

Ἐπὶ πλέον ἐδῶ θά μπορούσε κάποιος νά διατυπώσει τήν ἀποψη, ὅτι γι' αὐτὸ —ἐκτὸς τῶν ἄλλων λόγων— δέν ἔχουμε μετουσίωση τῶν τιμῶν δώρων (τῶν συστατικῶν τοῦ ἄρτου καί οἴνου), ἀλλά μόνον μία μυστική μεταβολή, ὅπως δέχεται ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

2. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἤτοι ὁ εὐλογημένος ἄρτος καί οἶνος, ἢ Θ. Κοινωνία, εἶναι ἓνα σημεῖο ἐνότητος ὁλῶν τῶν χριστιανῶν, ἢ ἀκόμη, ἂν θέλετε, πρέπει νά εἶναι ἓνα σημεῖο καί μαρτυρία ὑπάρξεως τῆς ἐνότητος. Ἰσως αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐνότητος θέλει νά μᾶς τονίσει καί νά μᾶς ὑποδείξει καί τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Κύριος, ὅταν στοῦ Μυστικὸ Δεῖπνο παρέδιδε τὸ Μυστήριον αὐτὸ τῆς Θ. Εὐχαριστίας πῆρε «τὸν» ἄρτο

(= ὁλόκληρο ἄρτο;) κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ματθαῖο ἢ ἄρτο (= τμήμα ἄρτου;) κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Μάρκο, καί ἀφοῦ πρῶτα τὸν εὐλόγησε, ὕστερα (τότε) τὸν ἐτεμάχισε καί τὸν ἐμοίρασε στοὺς μαθητῆς Του. Ἀπὸ τὸν ἓνα εὐλογημένο ἄρτο ἔκοψε τεμάχια καί μοίρασε στοὺς μαθητῆς Του. Δέν πῆρε πολλὰ τεμάχια ἢ δέν ἐτεμάχισε πρῶτα τὸν ἄρτο καί ὕστερα τὸν εὐλόγησε. Δέν εὐλόγησε τὰ διηρημένα, ἀλλὰ τὰ ἐνωμένα, τὸ ἓνα³. Δέν εὐλόγησε τὴ διαίρεση, ἀλλὰ τὴν ἐνότητα. Δέν ὑπέδειξε ἔτσι τὴ διαίρεση, ἀλλὰ τὴν ἐνότητα.

Ἐπομένως μήπως καί ἡ διαφορὰ ἢ διαφορετικότητα τῶν συστατικῶν, τῶν ὑλικῶν στοιχείων, τῆς ὕλης, τῆς Θ. Εὐχαριστίας, δέν μᾶς βοηθᾷ σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα, οὔτε μᾶς ὑπενθυμίζει αὐτὴν τὴν ἀπαραίτητη ἐνότητα πρὸς τὸ ὅλο σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μάλλον τὴν ὑποσκάπτει καί τὴν ὑπονομεύει;

3. Ἔνας ἀκόμη λόγος, ὁ ὁποῖος μᾶς ὠθεῖ νά μὴ θεωρήσουμε ὡς ὀρθὸ τὸν ἰσχυρισμὸ, ὅτι τὸ θέμα τῶν ὑλικῶν στοιχείων τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας εἶναι θέμα μόνο κανονικό - λειτουργικό, καί καθόλου δογματικό εἶναι καί τὸ ἐξῆς γεγονός: Ὁ λβ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου, ὅπως εἶδαμε πῶς πάνω, χαρακτηρίζει τοὺς Ὑδροπαραστάτες, ὡς «αἵρεση» καί μάλιστα πονηρὴ, καί ὄχι ὡς σχίσμα ἢ παρασυναγωγή. Καί ὅπως γνωρίζουμε, αἵρεση χαρακτηρίζεται ἢ διδασκαλία ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία ἔχουμε παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ παράδοση, ἀπὸ τίς δογματικές ἀλήθειες, ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί ἀντικατάσταση αὐτῶν ἀπὸ ἀνθρώπινες θεωρίες.

Ἔτσι, λοιπόν, σὲ μᾶς τουλάχιστον φαίνεται, ὅτι ἡ χρησιμοποίηση ἄλλων ὑλικῶν, διαφορετικῶν ἀπὸ τὸν ἄρτο καί τὸν οἶνο, εἶναι καί ζήτημα δογματικό, καί ὅπως εἶναι γνωστό, σὲ δογματικὰ θέματα οἰκονομία δέν χωράει.

Οἰκονομία ὁμως μπορούμε νά κάνουμε, ὅταν δέν ἔχουμε ὁλόκληρο ἄρτο, εἰδικῶς δηλ. παρασκευασμένο πρόσφορο, ἀλλὰ ἔχουμε ἓνα κομμάτι ἄρτου - ψωμιοῦ. Γιατὶ καί οἱ εὐαγγελιστῆς Μάρκος καί Λουκᾶς λένε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε «ἄρτον» καί ὄχι «τὸν ἄρτον», ὅπως γράφει ὁ Ματθαῖος.

Ἀκόμη θά μπορούσε νά πει κάποιος, ὅτι εἶναι

3. Ὁ Alf. Plummer γράφει: «Τὸν ἄρτον = τὸν ἓνα ἄρτον. Ἐθεωρήθη ὁ εἰς ἄρτος ὡς συμβολίζων τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ σώματος παρὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἐπὶ μέρους μελῶν. Ὁ ὠραίος αὐτὸς συμβολισμὸς ἐξαφανίζεται διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως κεχωρισμένων ὀσπιῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ» (Μετάφρ. ἀπὸ Παν. Τρεμπέλα, στοῦ Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθήναι 1951, σελ. 476 τοῦ Alf. Plummer, An exegetical commentary on the gospel according to S. Matthew, London 1911).

δυνατὸ νὰ χρησιμοποιήσουμε καὶ γαλέττα ἢ παξιμάδι. Κάτι παρόμοιο δὲν πράττουμε καὶ μὲ τὸν καθαγιασμένο ἄρτο τῆς Μεγ. Πέμπτης, τὸν ὁποῖο φυλάσσει ὁ ἱερέας μέσα στὸ ἄρτοφόριο γιὰ ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ ἔτους καὶ γιὰ ἑπτακτες περιπτώσεις ἀνάγκης (π.χ. ἐπικειμένου θανάτου); Ἡ κάτι ἀνάλογο δὲν πράττουν καὶ οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μὲ τὶς ὄστιες, ἂν καὶ ὅπως εἶδαμε, ἢ γίνεται ἀντιληπτό, μειονεκτοῦν, ὡς πρὸς τὴν παράσταση καὶ τὴ συμβολὴ στὴν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης οἰκονομία μπορούμε νὰ κάνουμε, ἢ μάλλον διάκριση δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε, ὡς πρὸς τὸ χρώμα τοῦ οἴνου, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν τέλεση τῆς ἀναμιάκτου θυσίας τοῦ Κυρίου, ἐὰν δηλ. αὐτὸς εἶναι λευκὸς ἢ κίτρινος ἢ ἐρυθρὸς.

Πέραν, λοιπὸν, αὐτῶν τῶν ὁρίων δὲν μπορούμε, τουλάχιστον κατὰ τὴ δική μας ἄποψη, νὰ κάνουμε καμμία ἄλλη οἰκονομία καὶ ὑποχώρηση. Ἡ τουλάχιστον δὲν μπορούμε νὰ προδιαγράψουμε ἢ νὰ ἐξαγγεῖλουμε καμμία ἄλλη οἰκονομία. Καὶ λέμε αὐτό, γιατί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὸ θεσμὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας δὲν δίδονται ἐκ τῶν προτέρων γενικὲς καὶ ἀόριστες γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις «συνταγές» ἢ καθοδηγίες, γιατί αὐτὲς θὰ καθίσταντο ἔτσι ἐντολὲς καὶ κανόνες. Ἐπὶ πλέον οἱ προδιαγραφὲς αὐτὲς θὰ συντελοῦσαν στὴν καταστρατήγηση, στὴ μόνιμη ἀνατροπὴ, τῆς ἀκριβείας, γιατί θὰ τὶς ἐκμεταλλεύονταν καὶ θὰ τὶς χρησιμοποιοῦσαν μονίμως οἱ διάφοροι κληρικοὶ ἢ χριστιανοί, εἴτε ἐξ ἀντιθέσεως καὶ ἀδιαφορίας πρὸς τὴν ἀκρίβεια, εἴτε ἐξ ἀμελείας καὶ ὀκνηρίας ὡς πρὸς τὴν τήρηση αὐτῆς τῆς ἀκριβείας.

Πλὴν ὁμως, καὶ εἰδικῶς μάλιστα γιὰ τὴν τέλεση τῆς ἀναμιάκτου θυσίας τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὀφείλει καὶ ὁ ἐφημέριος - κληρικὸς καὶ ἡ ἐνορία - λαϊκοὶ νὰ φροντίζουν ἐγκαίρως καὶ ἐπιμελῶς νὰ ἐφοδιάζονται μὲ τὰ ἀπαραίτητα ὑλικά μέσα, τόσο δηλ. μὲ τὴν προετοιμασία ἢ ἀγορὰ τοῦ καταλλήλου προσφόρου, ὅσο καὶ μὲ τὴν εὐρεση τοῦ γνησίου οἴνου. Καὶ τὰ ὑλικά αὐτὰ βρῖσκονται, ἔστω προπαρασκευασμένα, πακεταρισμένα, συσκευασμένα καὶ σφραγισμένα, ἰδίως σήμερα, σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου, σ' ὅλη τὴν ὑφήλιο.

Ἔτσι, καὶ γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς προληπτικὴ καὶ γενικὴ οἰκονομία δηλ. γενικὴ προκαθορισμένη παροχὴ ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Προληπτικὴ (= ἐκ τῶν προτέρων) οἰκονομία καὶ γενικὴ - δημοσίᾳ παροχὴ αὐτῆς ἔχουμε μόνον στὶς περιπτώσεις πού παρουσιάζεται κίνδυνος αἰφνιδίου θανάτου, ὅταν δηλ. ἢ ἔκβαση τῶν πραγμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον του, ἢ τὴν προνοητικότητά του καὶ τὴν δραστη-

ριότητά του, ἀλλὰ ἀπὸ παράγοντες ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του.

Αὐτὸ συμβαίνει π.χ. στὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποῖα κινδυνεύει νὰ πεθάνει ἓνα ἀβάπτιστο νήπιο. Γι' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, λοιπὸν, ἡ Ἐκκλησία ἔχει προκαθορίσει «οἰκονομικῶς» τὸ ἀεροβάπτισμα. Στὴν χορήγηση αὐτῆς τῆς προληπτικῆς οἰκονομίας θὰ μπορούσαμε μάλιστα νὰ ποῦμε, ὅτι ἦταν ἀναγκασμένη ἢ ὑποχρεωμένη νὰ προβεῖ ἡ Ἐκκλησία ὑποκινούμενη καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. 3,5). Δὲν μπορούσε ἡ Ἐκκλησία, τηροῦσα μόνον τὴν ἀκρίβεια τοῦ βαπτίσματος, νὰ διακινδυνεύει τὴ σωτηρία τῶν νηπίων.

Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους τείνει νὰ δεχθεῖ καὶ τὸ «βάπτισμα ἐπιθυμίας», τὴν περίπτωσιν δηλ. ἐκεῖνη πού ἀποθνήσκει κάποιος αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ προλάβει νὰ βαπτισθεῖ, καίτοι εἶχε ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία του καὶ εἶχε καθορισθεῖ ἡ ἡμερομηνία τῆς βαπτίσεώς του.

Ἐπίσης, ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὸ ἐξῆς: Τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἔχει χορηγηθεῖ γενικὴ προληπτικὴ οἰκονομία ἀπὸ τὰ ἀρμόδια συνοδικὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς χρησιμοποιήσεως διαφορετικῶν ἀπὸ τὰ κανονικῶς καθωρισμένα γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὑλικά, προϋποθέτει τὴ χορήγηση εἰδικῆς - συγκεκριμένης προληπτικῆς οἰκονομίας γιὰ κάθε εἰδικὴ περίπτωσιν. Γιατὶ ἀλλιῶς ὁ κληρικὸς, θὰ διαπραξέει παράπτωμα καὶ ἁμαρτία. Προκειμένου ὁμως ὁ κληρικὸς νὰ μπεῖ στὴ διαδικασία νὰ τοῦ χορηγηθεῖ ἡ ἄδεια τῆς «κατ' οἰκονομίαν» εὐχαριστιακῆς πράξεώς του, θὰ μπορεῖ κάλλιστα νὰ μπεῖ στὴ διαδικασία ἀναζητήσεως καὶ εὐρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων ὑλικῶν.

Ἐπομένως, τὰ περιθώρια γιὰ τὴ χορήγηση οἰκονομίας καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ἄλλων ὑλικῶν, ἐκτὸς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, στενεύουν ἀποφασιστικῶς, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἀσφραγικῶς.

Ἐξ ἄλλου σκοπὸς τῆς Οἰκονομίας, ὅπως ἐπίσης σκοπὸς τῆς Θ. Κοινωνίας, εἶναι ἡ ἐνίσχυση τοῦ πιστοῦ, ἢ ψυχικῆ, ἢ πνευματικῆ καὶ διὰ μέσου αὐτῶν καὶ ἡ σωματικῆ ἐνίσχυση καὶ τελικῶς ἡ σωτηρία του. Ὅταν ὁμως ὁ πιστὸς πού γνωρίζει ποιά πρέπει νὰ εἶναι τὰ συστατικὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας γευθεῖ κάτι τὸ διαφορετικὸ, τότε αὐτὸ θὰ τὸν κάνει νὰ δυσπιστήσει, νὰ ἀμφιβάλει ὡς πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Ἰ. Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ μόνον, αὐτὴ μόνον ἡ ἀμφιβολία καὶ ἡ δυσπιστία, ἂν ὑπάρχει, ἢ δημιουργεῖται στὸν πιστό, ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πρόσκληση, τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνει ὁ ἱερέας σ' αὐτὴν κατὰ τὴν Θ. Κοινωνία: «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

Ο ΓΥΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΤΥΛΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΣ † (1920 - 25.6.1996)

*Μακάριοι οί νεκροί οί έν Κυρίω άποθνήσκοντες άπ' άρτι·
Ναί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ίνα άναπαύσωνται έν τών κόπων αυτών
(Άποκ. ιδ' 13)*

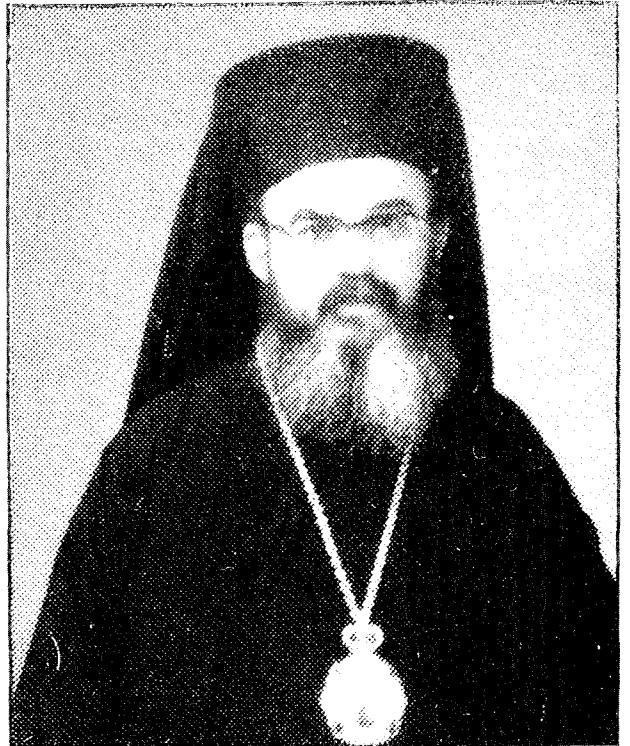
Ο Ποιμενάρχης τής πόλεως ταύτης και τής ιστορικής Μητροπόλεως Γυθείου και Οϊτύλου κυρός Σωτήριος μετετέθη ήδη από την παρελθούσαν Τρίτην 25ην Ιουνίου πρὸς τήν άγήρω μακαριότητα. Μετετέθη έν τής επί γής στρατευομένης Έκκλησίας του Χριστου είς τήν θριαμβεύουσαν. Ο σεμνός και ιεροπρεπής Ίεράρχης του Γυθείου (Σωτήριος) έλαβεν έν τής

Του πανοσ. Άρχμ. κ. Γρηγορίου Τσάκαλη

χειρὸς Κυρίου μετάθεισιν άνεξάρτητον τής άνθρωπίνης θελήσεως κατά τὸν λόγον του Κυρίου «Άμην λέγω υμίν ότι ό τὸν λόγον μου άκούων και πιστεύων τῷ πέμψαντί με έχει ζωήν αιώνιον και μεταβέβηκεν έν του θανάτου είς τήν ζωήν» (Ίωάν. Ε' 24). Άπό τὸ πολυκύμαντον πέλαγος τής παρουσίας ζωής μετετέθη πλέον είς τὸν άκύμαντον και γαλήνιον λιμένα τής άγήρω μακαριότητας, τ.έ. τής άγκάλης του Θεου.

Η πατερική και σεβάσμιος μορφή του άειμνήστου Ίεράρχου καλύπτεται ήδη υπό τής παγεράς καλύπτρας του θανάτου, ή μελίρροτος γλώσσα του σιγα, ή ρητορική δεινότης του άνήκει είς τήν Ίστορίαν και ό κυρός Σωτήριος πορεύεται ήδη ένώπιον του θρόνου τής μεγαλωσύνης του Θεου ίνα λάβη άνάπαυσιν έν τών κόπων αυτου καθ' όσον «θάνατος άνδρι άνάπαυμα» κατά τὸν λόγον του πολυάθλου Ίώβ (κεφ. γ' 23). Η άποστέρησις έξ ένός τοιούτου έκκλησιαστικού άνδρὸς πλημμυρίζει με όδύνην τὰς ψυχὰς όλων ήμῶν, οί όποιοί κυκλοῦμεν τήν τιμίαν σορόν του.

Οί εύγενείς κάτοικοι τής ένδόξου ταύτης πόλεως θρηγούν τήν άποστέρησιν του πνευματικού των Πατρὸς και προστάτου. Οί εύλαβέστατοι κληρικοί τὸν αὐστηρὸν ίσως πλὴν όμως φιλόστοργον Ποιμενάρχην. Η τών Σεβασμιωτάτων Ίεραρχῶν χορεία τὸν άγωνιστήν και άδοῦλωτον κατά τὸ φρόνημα Ίπίσκοπον. Οί άδελφοί και οί οικογενείς και οί λοιποί κατά σάρκα συγγενείς αυτου τὸν προσφιλή και τετιμημένον παρὰ Θεῷ και άνθρώποις όμαιμόνα. Διά τούτο άκριβῶς καθίσταται άναγκαίον είς μίαν τοιαύτην πένθιμον σιγῇν να ένθυμηθῶμεν τὸς λόγους του Μ. Βασιλείου οί όποιοί έγκέουν βάλαμον είς τὰς θλιβομένας καρδιάς ήμῶν. «Ουκέτι θρήνοις τὸς τών άγίων δορυφοροῦμεν θανάτους, αλλά ένθέοις χορείαις τοίς εκείνων πορευόμεθα τάφοις. Ύπνος γάρ τοίς δικαίοις ό θάνατος, μάλλον δέ πρὸς κρείττονα ζωήν εκδημία (Migne P.G. 54,161).

Άς αφήσωμεν λοιπὸν κατά μέρος τήν όδύνην, ένθαρρυνόμενοι από τὸ άνέσπερον και ίλαρόν Φῶς τής Πίστεως επί τήν άθανασίαν τών τέκνων του Θεου, και άς προσπαθήσωμεν να διδαχθῶμεν από τήν αναστροφην τής σκέψεως ήμῶν πρὸς τήν αναλωθείσαν ήδη ζωήν του από ήμῶν άποδημήσαντος και πρὸς Κύριον εκδημήσαντος μακαριστου Ίεράρχου Σωτηρίου. Η περιγραφη μίας τοιαύτης εκκλησιαστικής μορφής είναι έργον δυσχερές.

Τολμῶμεν σεπτῇ έντολή τής Ίεράς Συνόδου να ύφάνωμεν τὸν προσήκοντα λόγον κατά τήν πένθιμον ταύτην ὡραν διά τής παρουσιάσεως μερικῶν σταθερῶν χαρακτηριστικῶν τής ζωής του κοιμηθέντος Ίεράρχου είς μνημόσυνον αιώνιον αυτου.

Ο Σωτήριος, Κίτσος τὸ έπίθετον, γεννήθη είς τὸ χωρίον Κατσιμπαλι Φιλιατρῶν του Νομου Μεσσηνίας έν έτει 1920. Τα πρώτα έγκύκλια γράμματα έδιδάχθη έν τῇ γενετείρα αυτου γαλοχηθείς είς τήν εύσεβειαν υπό τών πτωχῶν άλλ' εύσεβεστάτων γονέων αυτου. Διακριθείς επί φιλομαθεία ό μικρὸς Σωτήριος έστάλη (υπό τών γονέων αυτου) είς Φιλιατρά, ένθα εφοίτη-

σεν επί εξαετιάν εις τὸ Γυμνάσιον διακριθεὶς διὰ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εις τὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν κλίσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἱερὰν Ἐπιστήμην καὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. Ἐν ἔτη 1939 ἐνεγράφη εις τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, ἠναγκάσθη ὁμως νὰ διακόψῃ τὰς σπουδὰς του ἔνεκα τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης Κατοχῆς.

Καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς, πυρπολούμενος ὑπὸ θεοῦ ζήλου περιήρχετο, εὐλογία ἀδεία καὶ προτροπῇ τοῦ τότε Μητροπολίτου Τριφυλίας Ἀνθίμου τὰ χωρία τῆς πατρίδος του κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀναπερῶν τὸ πεπτωκὸς ἠθικὸν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ καλλιερῶν τὴν θρησκευτικότητα τοῦ στενάζοντος λαοῦ. Τὸ 1945 ἐπιστρέφει εις Ἀθήνας καὶ περατῶναι τὰς θεολογικὰς του σπουδὰς κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1947 ὅποτε καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Θεολογίας.

Στρατευθεὶς ὑπρέτησεν εις τὴν θρησκευτικὴν ὑπηρεσίαν Στρατοῦ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ εις διαφόρους μονάδας τῆς Κορίνθου, Τριπόλεως, Κονίτσης καὶ Ἰωαννίνων ἐργαζόμενος μετὰ ζήλου ὡς κατηχητῆς καὶ Ἱεροκῆρυξ. Ὑπηρετῶν εις Κόρινθον συνεδέθη πνευματικῶς μετὰ τοῦ τότε Μητροπολίτου Κορίνθου Μιχαὴλ ὅστις ἐκτιμήσας τὸ ἐκκλησιαστικὸν πνεῦμα, τὸ ἦθος, τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἐργατικότητα τοῦ νεαροῦ Θεολόγου ἔπεισεν αὐτὸν νὰ παραμείνῃ πλησίον του καὶ νὰ διακονήσῃ τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν ὡς πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ. Ἄλλῃ, ὁμως, ἦτο ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, ὁ Κορίνθου Μιχαὴλ ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς καὶ ὁ Σωτήριος καίτοι προσκληθεὶς δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εις Ἀμερικὴν προτιμήσας νὰ παραμείνῃ εις τὴν πατρίδα του. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Γερμανοῦ Χατζηανέστη, ἐνεγράφη εις τὸ μοναχολόγιον τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου Στεμνίτσης Γορτυνίας, καὶ ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ Διάκονος τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1951 διορισθεὶς Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως τὴν 1ην Ἰουλίου 1951. Πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη τὴν 26ην Δεκεμβρίου 1951 εις τὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Νικολάου Φιλιατρῶν ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ἀειμνήστου Δαμασκηνοῦ Χατζοπούλου χειροθετηθεὶς ἀρχιμανδριτῆς ὑπὸ τοῦ Γόρτυνος Γερμανοῦ.

Ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1951 μέχρι τὴν 18ην Νοεμβρίου 1965 ὑπρέτησεν ὡς Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως λίαν καρποφόρος καὶ μετ' ἀπαραμίλλου ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως. Αἱ ἀνὰ τὴν ὀρεινὴν ταύτην καὶ δύσβατον, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, Ἐπαρχίαν πυκνόταται Ἱεραποστολικαὶ περιοδεῖαι του ἀπετέλεσαν ἀληθῶς σταθμὸν εις τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς περιοχῆς,

τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς ὁποίας ἀνεζωπύρησε καὶ κατηύθυνε ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ γέροντος Γερμανοῦ κατ' ἀρχάς, ἀπὸ δὲ τοῦ Αὐγούστου 1955 ὑπὸ τὴν πεπονημένην καθοδήγησιν ἐξόχου Ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς τοῦ μακαριστοῦ μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Εὐσταθίου. Εἶναι πανθομολογούμενον ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς ὀρεινῆς Γορτυνίας καὶ τῆς Ἐπαρχίας τῆς Μεγαλοπόλεως ἐδιδάχθησαν νὰ κάνουν σωστὰ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἀπὸ τὸν Ἱεροκῆρυκα π. Σωτήριον Κίτσο καὶ τὸ εὐχαριστιακὸν ἀντίδωρον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν καὶ διδάσκαλόν του ὑπῆρξεν ἡ ἀφοσίωσις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μέχρι σήμερον ζωηρὰ ἀνάμνησις. Οἱ πάντες ἐνθυμοῦνται τὸν γλαφυρὸν Ἱεροκῆρυκα ὁ ὁποῖος ἔσπειρε πλουσιοπαρόχως καὶ ἐν εὐλογίαις τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Παρὰ τὴν παρέλευσιν τριακονταετίας καὶ πλέον καὶ οἱ πνευματικοὶ του δεσμοὶ μὲ τὰς Ἱερὰς Μονὰς καὶ τοὺς πνευματικούς του φίλους διετηρήθησαν ἀκατάλυτοι μέχρι σήμερον. Ὅσοι εἶχαμε τὴν ἰδιαίτεράν τιμὴν νὰ διακονήσωμε αὐτὴν τὴν εὐλογημένην Ἐπαρχίαν ὡς Ἱεροκῆρυκες πάντοτε θὰ ὁμολογοῦμε τὸν ζῆλον του, τὴν ἀφοσίωσίν του, ὅτι ἦτο δι' ἡμᾶς μέτρον συγκρίσεως τῆς δικῆς μας ἐργατικότητος καὶ τοῦ δικοῦ μας ζήλου διὰ τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εις τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε θὰ ἐνθυμούμεθα μὲ σεβασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην τὸν κалὸν του λόγον καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγάπης του.

Τὴν 18ην Νοεμβρίου 1965 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐπαρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποβλέψασα εις τὸν Ἀρχιμανδριτὴν Σωτήριον Κίτσο ὡς ὑπόδειγμα συνετοῦ καὶ ἀκαταπονήτου Ἱεροκῆρυκος διαθέτοντος σὺν τῇ ἐγνωσμένῃ καὶ ἐνθέῳ βιοτῇ, σπανίαν εὐχέρειαν λόγου, ἐξέλεξεν αὐτὸν Μητροπολίτην τῆς ἀπὸ ἐτῶν χηρευούσης Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου εις διαδοχὴν τοῦ μακαριστοῦ Φιλίμονος Ζέη. Προεχειρίσθη εις Ἐπίσκοπον τὴν 21ην Νοεμβρίου 1965 ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ὁρφανοτροφείου Βουλγαγμένης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γόρτυνος κυροῦ Εὐσταθίου συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Γρεβενῶν κυροῦ Χρυσοστόμου καὶ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας κυρίου Στεφάνου ἐν συγκινητικῇ ἀτμοσφαιρᾷ καὶ παρουσίᾳ πλήθους κόσμου παρὰ τὰ ἔκτακτα γεγονότα τῶν δυσκόλων ἐκείνων διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμερῶν.

Οὕτως ἐτέθη ὁ λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν. Ἡ προτρεπτικὴ φωνὴ τοῦ θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος «οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» ἀπετέλει διὰ τὸν μακαριστὸν Ἱεράρχην θούριον ἄσμα, ἐγερτήριον σάλπισμα, ὅπερ τὸν διήγειρεν εις ἀγῶνα κρατερὸν καὶ ἀδιάλειπτον ὥστε ἡ ζωὴ του καὶ τὸ παράδειγμα του νὰ εἶναι τῇ δυνάμει Κυρίου, φωτεινὸν καὶ ἀσκανδάλιστον, ἵνα μὴ «ἐγκοπῆν τινα δώση τῷ Εὐαγγελίῳ

τοῦ Χριστοῦ». Ἡ ζωὴ του ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐγκαταστάσεώς του ἐν Γυθείῳ διέρρηυεν καὶ ἐδαπανήθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Πανοικτίρμονος Θεοῦ καὶ εἰς τὴν πιστὴν ὑπηρεσίαν τοῦ προσφιλοῦς του Ποιμνίου νήφων ἐν πάσι, κακοπαθῶν, ποιῶν ἔργον Εὐαγγελιστοῦ, ἀνακουφίζων τὸν ἠθικὸν καὶ σωματικὸν πόνον καὶ κατεργαζόμενος τὸν ἁγιασμόν «οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». Νοῦς δῆξυς, θέλησις ἰσχυρά, ἐργατικότης ἀκαταπύνητος, ἀποφασιστικότης ἀκαμπτος, ἐτοιμότης πνεύματος ἀφάνταστος, ὀρμητικὸς καὶ θαρραλέος, εὐεργετικὸς καὶ δημιουργικὸς, συνετὸς ἀλλὰ καὶ μαχητὴς ἀναδεικνύεται ἐμπνευσμένος ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ καὶ εὐαγγελικώτατος Ἐπίσκοπος. Ἰερουργεῖ, κηρύττει, νοουθετεῖ, στηρίζει, ἐνισχύει, παρηγορεῖ, ἐπιπλήττει κάποτε, καὶ τὸ Φῶς τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς πάντας μεταλαμπαδεύει. Αὐστηρὸς πλὴν ὅμως φιλόστοργος γνωρίζει τῆς ποινῆς τὸ ὠφέλιμον καὶ ἐφαρμόζει τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας τὸ μεγαλειώδες. Ἐργάτης ἀκάματος τοῦ Ἄμπελώνος Κυρίου κρατεῖ ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν καὶ ἐκδπανάται καθημερινῶς ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν δι' ὅλων τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν προόδον πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ ὑλικὴν αὐτοῦ τοῦ τόπου τὸν ὅποιον ἠγάπησεν ὡς δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα καυχώμενος ἐν Κυρίῳ διὰ τὴν Μάνην καὶ τοὺς εὐλογημένους Χριστιανούς της.

Δεινὸς χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος δυνεῖ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν καὶ κατευθύνει εἰς τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν. Ὁ λόγος του χειμαρρῶδης μέχρις ὑπερβολῆς κάποτε, ἄλλοτε συμβουλευτικὸς καὶ οἰκοδομητικὸς καὶ ἄλλοτε ἐλεγκτικὸς καὶ καυστικὸς ποτὲ ὅμως χωρὶς ἀγάπην, ὑπενθύνιζε πάντοτε «τὸ τάδε λέγει Κύριος τῶν Προφητῶν». Συνεπῆς πρὸς τὴν μοναχικὴν του ὁμολογίαν ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἔζησε πάντοτε ὑπὸ τὴν βίαν τῆς φύσεως καὶ ἐν φυλακῇ τῶν αἰσθήσεων ἀνελλιπῆ «ἠγνισμένος τὸ σῶμα, κεκαθαυμένος τὸ στόμα καὶ πεφωτισμένος τὸν νοῦν».

Ἱεράρχης ἐγκρατῆς τῆς θεολογικῆς καὶ τῆς θύραθεν παιδείας ἐμάχετο πάντοτε διὰ τὴν κατίσχυσιν καὶ ἐπικράτησιν Ἁγιοπατερικῶν προσταγμάτων καὶ ἐπιταγῶν. Ἐν τῇ προασπίσει τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως παρουσιάζετο πολλάκις ὑπεβολικὸς, κίνητρον ὅμως εἶχε πάντοτε τὴν καθαρὰν διάθεσιν καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ἀγωνίαν τῆς μακαρίας ψυχῆς του ὑπὲρ τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τῆς ὑγιούς πνευματικῆς τροφοδοσίας καὶ καθοδηγήσεως τῶν πιστῶν τέκνων της.

Ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον αἱ σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ἤρχισαν νὰ ἐξασθενοῦν. Περιθάλπόμενος ὑπὸ τῶν οἰκειῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πολυπληθῶν πνευματικῶν του τέκνων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καὶ ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς ποικιλοτρόπως ἐκφραζόμε-

νης ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ των διέθετε καὶ τὰς ἐναπομένουσας δυνάμεις του πρὸς δόξαν Θεοῦ εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐν ἐσχάτῃ ἀδυναμίᾳ εὐρισκόμενος ἐνοσηλεύθη εἰς τὸ Γενικὸν Νοσοκομεῖον Σπάρτης κατ' ἀρχὰς ἀπολύσας τῆς φιλοστόργου φροντίδος τοῦ προσφιλεστάτου εἰς αὐτὸν Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Σεβασμιωτάτου κυρίου Εὐσταθίου καὶ ἀργότερον πρὸς καλλιτέραν περίθαλψιν εἰς τὸ Ἱατρικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν. Τὰ χεῖλη τοῦ π. Σωτηρίου σπανίως ἐκινουῦντο, ὅταν ὅμως ἐκινουῦντο ἦτο διὰ νὰ δοξάσουν τὸν Θεόν, νὰ εὐχρηστοῦν διὰ τοὺς προσφιλεῖς του Χριστιανούς τοῦ Γυθείου καὶ τῆς Μάνης, νὰ δεχθοῦν καθημερινῶς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν καὶ νὰ ζητήσουν παρὰ πάντων συγγνώμην.

Ὁ Μητροπολίτης Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτήριος ἐδίδαξε μίαν ὀλόκληρον ζωὴν, ὑπῆρξεν προπαντὸς ὁ ποιήσας καὶ διδάξας καὶ αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἡμέραι ὑπῆρξαν μία ἔμπρακτος διδασκαλία πίστεως, ὑπομονῆς, καρτερίας καὶ χριστιανικῆς τελειώσεως ὥστε νὰ δύναται ἀνεκδοιάστως μετὰ τοῦ Οὐρανοβάμονος Ἀποστόλου νὰ λέγῃ «τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα... ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσῃ μοι ὁ Κύριος, ὁ δίκαιος Κριτὴς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ... Ἦδη ὅμως «ἐναυλιζέται ἔνθα τῶν προφητῶν ὁ χορὸς, τῶν ἀποστόλων καὶ μαρτύρων τὰ τάγματα καὶ πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος δικαιοθέντες» (Ἀκολ. Μοναχικῆς κηδεῖας).

Μακαριστὲ καὶ Ἁγίε Ἱεράρχα,

Πορεύου ἀγαλλόμενος καὶ χαίρων τὴν ὁδὸν τῶν ἀμώμων. Ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀνεδείχθης πιστὸς γεωργὸς τοῦ Ἄμπελώνος Κυρίου καὶ ὁ Κύριος βεβαιώνει «ἐπὶ ὀλίγα ἢς πιστὸς ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω...». Τὴν διακονίαν σου ἐπληροφόρησας ὡς καλλίνικος στρατιώτης καταλιπὼν ἀγήρω τὴν μνήμην, ὥστε δικαίως νὰ καυχῶνται οἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἡρωϊκῆς γῆς τῆς Μάνης «ὅτι τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς». Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου Ἁγίε Δέσποτα καὶ ἰδὲ διὰ τελευταίαν φορὰν τοὺς κυκλοῦντας τὸ Ἱερόν σου Λεῖψανον συνεπισκόπους σου, τὸν Ἱερόν Κλῆρον, τὰ πολυπληθῆ πνευματικά σου τέκνα καὶ τὸν πενθηφόρον λαὸν τῆς ἱστορικῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου. Ἀπαντες εὐχόμεθα καὶ προσευχόμεθα «Μακαρία ἡ ὁδὸς ἣ πορεύῃ σήμερον ὅτι ἠτοιμάσθη σοι τόπος ἀναπαύσεως».

Ἐχομεν βεβαίαν τὴν ἐλπίδα καὶ ἡμεῖς ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ ἔχωμεν πρέσβυν ἀκοίμητον εἰς τὸν Οὐρανὸν ἐντυγχάνοντα ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀρνίου.

«Χριστὸς σὲ ἀναπαύσῃ ἐν χώρᾳ ζώντων». Αἰωνία σου ἡ μνήμη φιλόχριστε καὶ πολυσεβάσμε Ἱεράρχα Γυθείου Σωτήριε.

Ἀμήν.

'Η «ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητας» στὰ πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησιολογίας*

Στὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ πραγματικότητα ἡ Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογία πιστεύει ὅτι ἡ πνευματικότητά της ἔχει μία ἐπικαιρότητα, γιατί βιώνει ὅ,τι ἐκφράζει, δηλαδή τὴν πραγματοποίηση καὶ φανέρωση τῆς ὅλης εὐαγγελικῆς ἀλήθειας, τῆς καθολικῆς πίστεως, ὡς ὑπαρκτικοῦ γεγονότος τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἐλευθερίας⁹. Ἡ πεποίθηση αὐτὴ τὴν ὁδηγεῖ στὴν ἀπόρριψη κάθε τάσης ἢ ιδέας γιὰ ἀπλὴ ἐπιστροφή στὶς μορφές τοῦ πα-

---

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ

ρελθόντος, σ' ἓνα ἀπλὸ νοσταλγικὸ ἔρωτα Ὁρθοδοξίας, σὲ μιὰ ἀπομόνωση καὶ σ' ἓνα μυστικὸ ναρκισσισμό καὶ τὴν προσανατολίζει σὲ μιὰ ἐξέταση οὐσιαστικῆ τοῦ προβλήματος τῆς συμβολῆς της στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐπαναπροσδιορίζει τὸ ρόλο της καὶ τὴ σημασία της¹⁰. Ἡ γνωστὴ θέση «ἐπιστροφή στοὺς Πατέρες», γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, δὲν ἀποτελεῖ ἀπλὴ ἐπιστροφή στὸ παρελθὸν ἀλλ' ἀντίθετα δημιουργία πνευματικῆ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ Πατέρες διεκήρυτταν στὴν ἐποχὴ τους καὶ πέτυχαν τὴ σύνδεση παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος, χωρὶς νὰ ἀποκοποῦν ἀπὸ τὶς καταβολές τῶν θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν τους παραδόσεων. Αὐτὴ τὴ δημιουργικὴ σύνδεση πραγματοποίησαν οἱ Πατέρες μέσα ἀπὸ τὸ διάλογο «ὄχι ὡς ἐναλλακτικὴ ἐπιλογή ἀνάμεσα σὲ ἄλλες, ἀλλὰ ὡς ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ὄντολογικῆς φανέρωσης τοῦ ὀρθοδόξου βιώματος. Ἡ κατάθεση τῆς ἐμπειρίας τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας σ' ἓνα διά-

λογο εἶναι μία διαρκῆς μαρτυρία ἐξόδου στὸν κόσμο καὶ στὸ πραγματικὸ γίνεσθαι τῆς ἱστορίας, μὲ τὴν φανέρωση τῆς διδασκαλίας της»¹¹.

Μὲ τὴν πεποίθηση λοιπὸν αὐτὴ ἡ Ὁρθοδοξία ἐρχεται νὰ διαδηλώσει στὴν Εὐρώπη τὸ νέο ἦθος της, μὲ τὴν ἐκτίμηση στὴν πρακτικὴ ζωὴ, τοῦ θεωρητικοῦ βίου της. Ἐτσι μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ὡς γόνιμος παράγοντας γιὰ τὴ διόρθωση π.χ. τοῦ γραφειοκρατικοῦ μοντέλου, τῆς τεχνικοοικονομικῆς ἀνάπτυξης, τῆς σχέσης τῶν πολιτῶν μὲ τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ κράτους καὶ τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀτομιστικοῦ εὐδαιμονισμοῦ, τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ, τῆς κοινωνικῆς διάκρισης καὶ τῆς ἀνεργίας. Πρότυπο αὐτῆς τῆς «νέας Εὐρωπαϊκῆς πνευματικότητας», ἡ ὁποία θεσμοθετεῖται ὡς ἡ πλέον λυσιτελῆς μέθοδος διάρθρωσης τῶν ἐξουσιῶν της, εἶναι γιὰ μὲν τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ ἡ «ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητας», γιὰ δὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία ἡ ταυτόχρονη εὐχαριστιακὴ ἐνότητα ὅλων τῶν Πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων, τῶν Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται στὸ συνοδικὸ σύστημα διοίκησης τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας¹².

3. Γιὰ νὰ μπορέσουμε ὁμως νὰ ἀξιολογήσουμε σωστὰ καὶ νὰ κατανοήσουμε οὐσιαστικὰ αὐτὴ τὴν παράλληλη θεώρηση ἐφαρμογῆς τοῦ συνοδικοῦ συστήματος διοίκησης, στὰ πλαίσια τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησιολογίας, καὶ τῆς «ἀρχῆς τῆς ἐπικουρικότητας» στὰ πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, ἀπαιτεῖται ὁ προσδιορισμὸς καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν ἀρχῶν ἐφαρμογῆς καὶ λειτουργίας τόσο τοῦ συνοδικοῦ συστήματος ὅσο καὶ τῶν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 503 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

9. Δήλωση τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατὰ τὴν ἀφίξή του στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Στρασβούργου, 18 Ἀπριλίου 1994, ἐν *ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ*, 504/30.4.94, σελ. 5.

10. Πρβλ. Ἰωάννου Ζηζιούλα, Μητροπολίτου Περγάμου, Εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα καὶ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία, ἐν *ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ*, 1988, σελ. 30.

11. Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Χατζοπούλου, «Ὁρθοδοξία καὶ Διάλογος στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ σήμερον. Ἀναγκασιότητα κοινωνίας καὶ διαλόγου», ἐν *ΕΚΚΛΗΣΙΑ*, ΟΑ' (1994), σελ. 337.

12. «Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου πρὸς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου», ἐν *ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ*, περίοδος Β', τεύχος Γ', Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1994, σελ. 492. Στρασβούργον, 19 Ἀπριλίου 1994.

διακεκριμένων σημείων εφαρμογής της Εύρω-παϊκής «άρχης της επικουρικότητας».

Είναι γνωστόν ότι ο συνοδικός θεσμός αποτελεί τον κορμό διοίκησης και κανονικής δομής της Όρθόδοξης Έκκλησίας, συνδέεται δέ άμεσα με τη βαθύτερη δογματική πίστη της Έκκλησίας. Με τον τρόπο αυτό ο συνοδικός θεσμός είναι και κανονικός και άδιαχώριστος από την ουσία της Έκκλησίας, δηλαδή από τις θεολογικές του αρχές¹³. Ως θεσμός κανονικός εκφράζει την *κοινωνία αγάπης και ελευθερίας* των τοπικών Έκκλησιών, τόσο προς την καθόλου «ανά την Οίκουμένην» Έκκλησία, όσον και μεταξύ τους. Αυτό έρμηνεύεται άφ' ένός μόνος ως άμοιβαία ανταλλαγή διακονημάτων, λειτουργημάτων και δυνατοτήτων, άφ' έτέρου δέ ως αυτονομία, ίσοτιμία και αυτοκεφαλία, στα πλαίσια της ένότητας. Αυτή ή σχέση ένότητας και αυτόνομης διάκρισης θεμελιώνεται σ' αυτό το μυστήριο της θείας Εύχαριστίας, στο όποιο καταξιώνεται ήθικα και άξιολογικά ή μοναδικότητα, δηλαδή το άνεπανάληπτο, και διαφυλάσσεται από την άτομικότητα, τη μαζοποίηση και την απορρόφηση ή ίσοτιμία και αυτονομία. Η εύχαριστιακή κοινότητα, δηλαδή ή Έκκλησία, καθίσταται ή μόνη δυνατή πραγματικότητα, στην όποια καταξιώνεται και ιστορικά ή ουσιαστική σχέση τοπικότητας και καθολικότητας και άποδεικνύεται το θεολογικό περιεχόμενο αυτής της σχέσης. Μέσα σ' αυτό το «πλέγμα σχέσεων», όπου ή αγάπη, ή ελευθερία, ή άλληλεγγύη, ή ίσοτιμία και ή συνεργασία άποτελούν τον «άλλον τρόπον ζωής, έπιτυγχάνεται ή υπέρβαση κάθε άντίληψης δυαλισμού μέσα από την διαλεκτικότητα και την άναφορική σχέση του μέρους προς το καθόλου, καθώς και ή του ήθικιστικού άπομισμού και εύδαιμονισμού, μέσα από το προσωπικό ήθος και τη συμμετοχική σχέση. Στην λειτουργία και έ-

φαρμογή του συνοδικού συστήματος, δηλαδή του συστήματος διοίκησης της Όρθόδοξης Έκκλησίας, σέ άναφορά με το μυστήριο της Θ. Εύχαριστίας, έξασφαλίζεται:

α) *Η ίσόροπη σχέση μεταξύ της «κατά τόπους» Έκκλησίας και της «κατά την Οίκουμένην Έκκλησίας»*: άκριβώς γιατί οί τοπικές Έκκλησίες χωρίς νά χάνουν την αυτονομία και αυτοκεφαλία τους (μοναδικότητα) υπερβαίνουν κάθε έννοια τοπικισμού και έθνικισμού, και κοινωνούν (ένώνονται) με τις άλλες τοπικές Έκκλησίες στην «μία, αγία, καθολική και άποστολική Έκκλησία», έπιτυγχάνοντας έτσι την ένότητα των κατά τόπους Έκκλησιών σέ Ένα σώμα.

β) *Η διατήρηση της καθολικότητας και αυτοτέλειας των τοπικών Έκκλησιών*, χωρίς νά παραβλέπεται ή νά διαταράσσεται ή άπόλυτη ίσοροπία μέρους και όλου (μέλους και Κοινότητας), άκριβώς γιατί ο συνοδικός θεσμός δέν άντιπροσωπεύει μιá πυραμιδική δομή, αλλά έξυπηρετεί ένα γεγονός κοινωνίας των τοπικών Έκκλησιών όπου δέν έπιβιώνει καμία μορφή υπερεξουσίας του ένός έναντι των άλλων, άλλ' άντίθετα καταξιώνεται ή ίσοτιμία (Primus inter pares).

γ) *Η επικράτηση της αρχής της όμοφωνίας* και όχι της πλειονοψηφίας, όσον άφορά την λήψη άποφάσεων, γιατί ή σύνοδος, ως έκφραση της «συλλογικής» συνοδικής ήγεσίας της Έκκλησίας και του έπισκοπικού θεσμού ή της τοπικής Έκκλησίας, άντλεί την άυθεντία της όχι από τον ίδιο αυτό το θεσμό, αλλά από την προς άλλήλους κοινωνία των Έκκλησιών. Οί άποφάσεις των συνόδων άφορούν την ζωή τόσο της τοπικής όσο και της καθόλου Έκκλησίας, ή όποια ως σώμα κοινωνίας και ελευθερίας δέν λειτουργεί στα πλαίσια ένός νομικού καταναγκασμού. Με την άπόρριψη της αρχής της πλειοψηφίας, ως αρχής του κοσμικού δικαίου, δέν κινδυνεύει ή σύνοδος νά μεταβληθεί σέ καθαρά νομικό θεσμό, ούτε νά άπωλέσει τον κανονικό και εκκλησιολογικό της χαρακτήρα.

Οί αρχές αυτές, οί όποιες παραμένουν εύκοι αιώνες τώρα αναλλοίωτες στην ιστορία της Άνατολικής Έκκλησίας αλλά και της άδιαίρετης Έκκλησίας των όκτώ πρώτων αιώνων, εκφράζουν την συνοδική αυτοσυνειδησία της

13. Σχετικά με την ιστορία του συνοδικού θεσμού βλ. Ίωάννου Ζηζιούλα, Μητροπολίτη Περγάμου, «La Communauté eucharistique et la Catholicité de l' Eglise», έν *Instina* 14 (1969), σελ. 67- 88. Το υ ίδίου, «The Development of Conciliar Structures to the time of the first Ecumenical Council», έν *Councils and the Ecumenical Movement* 1968, σελ. 34-51. — Το υ ίδίου, «Ο Συνοδικός θεσμός. Ιστορικά, εκκλησιολογικά και κανονικά προβλήματα», έν *Τιμητικόν άφιέρωμα είς τον μητροπολίτην Κίτρους κ. Βαρνάβαν επί τη 25ετηρίδι της άρχιερατίας του*, Άθήνα 1980, σελ. 161-190.

ορθόδοξης εκκλησιολογίας, όπως αυτή κατέστη θεσμός σεβαστός κατ' αρχήν υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου και κατόπιν ύφ' όλων των άλλων πρεσβυγενών Πατριαρχείων, αυτοκεφάλων και αυτόνομων Έκκλησιών¹⁴.

Είναι εκπληκτικό δέ ότι ή Εύρωπαϊκή Ένωσή θεσμοθετεί μία αρχή, την «αρχή της επικουρικότητας», ή οποία είτε με περιεχόμενο νομικό (subsidaire), είτε με περιεχόμενο κοινωνικό (auxiliaire), αποτελεί την αντικειμενικά ορθότερη μέθοδο εφαρμογής αρμοδιοτήτων, όσον αφορά τις έξουσίες των κοινοτικών οργάνων, στη σχέση Κοινότητας-κράτους-μέλους, κράτους-μέλους και πολίτη. Οί αρχές εφαρμογής της κοινωνικής αλληλεγγύης, ισοτιμίας και συνεργασίας και ή ισόρροπη σχέση κοινότητας-κράτους-μέλους-πολίτη, όπως εκφράζονται στις συνθήκες της Εύρωπαϊκής Κοινότητας και της Εύρωπαϊκής Ένωσης, υποδηλώνουν άριστα τó ανάλογο σχήμα εφαρμογής και λειτουργίας του συνοδικού συστήματος προς αυτήν την «αρχή της επικουρικότητας». Τέλος δέ ή *άνταλλαγή δυνατοτήτων λειτουργημάτων και εμπειριών* μεταξύ Κοινότητας και κράτους-μέλους, για την πραγματοποίηση και ολοκλήρωση των στόχων και των σκοπών της Εύρωπαϊκής Ένωσης, ως επίσης και ή *αρχή της όμοφωνίας* για τη λήψη αποφάσεων στα διάφορα κοινοτικά όργανα, αποδίδουν άριστα τó περιεχόμενο της «αρχής της επικουρικότητας» (Subsidiaritätsprinzip), ή εφαρμογή της οποίας, για οποιαδήποτε κοινωνική δραστηριότητα, δέν οδηγεί σε κάποια όμοιομορφία «κομοφομιστικού» τύπου άλλ' αντίθετα ύποβοηθεί την «πλουραλιστική» πολυμορφία και την ανάπτυξη συμμετοχής και συνεργασίας^{14α}.

4. Η ορθόδοξη λοιπόν εκκλησιολογία, μπροστά στο εύρωπαϊκό όραμα, καταθέτει ένσυνεί-

δητα και ένσυνείδητα την ίδια τη ζωή της, την ένότητα και την ποικιλία, την όποία εκδηλώνει ή κοινωνική και συνοδική της εμπειρία¹⁵. Η καθολική και οικουμενική της έντοσυνειδησία, που διαμορφώθηκε στην παράδοση της Άνατολής, και ή όποία άπετέλεσε τη ρίζα της ένότητας των επί μέρους αυτοκεφάλων Έκκλησιών και του όλου πληρώματος, σε κάθε δεδομένη τοπική Έκκλησία θεμελιώνεται άριστα στο λόγο του άποστόλου Παύλου: «Την αυτήν αγάπην έχοντες, σύμφυχοι, τó έν φρονούντες, μηδέν κατ' εριθείαν μηδέν κατá κενοδοξίαν, αλλά τή ταπεινοφροσύνη άλλήλους ήγούμενοι ύπερέχοντες έντων, μη τά έντων ένκαστος σκοπούντες, αλλά και τά έντων ένκαστος» (Φιλιπ. β' 2-4).

Η Όρθοδοξία τελικά μπορεί να άνοίξει νέες προοπτικές για τη δημιουργία νέων εύρωκοινωνικών σχημάτων, τά όποία θά εμπνέονται από τον θεολογικό της λόγο και θά στηρίζονται στη δυναμική εφαρμογή τους στην πρακτική ζωή, όπως βιώνεται, σαν γεγονός κοινοτικό, μέσα στο μυστήριο της Θείας Έύχαριστίας και στο συνοδικό σύστημα διοίκησης έντης, στους ένδιους δηλ. τους θεσμούς της, σήμερα που *οί αρχές της όμοφωνίας, της επικουρικότητας, της αλληλεγγύης και της συλλογικής άπόφασης* κινδυνεύουν να αντικατασταθούν από την διπλή πλειονοψηφία και τη διαβούλευση, έν όψει της άναθεώρησης της συνθήκης του Μάαστριχτ¹⁶ και ή *αρχή διατήρησης των τοπικών παραδόσεων και της ένθνικής ταυτότητας* άπειλείται από την καθολική διάβρωση και άλλοτρίωση, για την ένπίτευξη μιάς όμοιομορφίας.

(Τέλος)

15. Κ. Β. Σκουτέρη, Ένθ' άνωτ., σελ. 137.

16. Πρβλ. Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θέματα της Συνόδου, Μάιος, 1995, σελ. 1-2.

14. Για την ιστορική εκδήλωση της συνοδικής έντοσυνειδησίας των πρεσβυγενών Πατριαρχείων και των Αυτόνομων και Αυτόκεφάλων Έκκλησιών βλ. Βλ. Φειδά, Βυζάντιον. Βίος, θεσμοί, κοινωνία, εκκλησία, παιδεία, τέχνη, Άθήνα 1991, σελ. 259-309.

14α. Εύαγγελου Δ. Θεοδώρου, Χριστιανισμός και πολιτική, Άθήνα 1984, σελ. 51,53. Ό ίδιος καθηγητής προτείνει στις Άκαδημίες των Έπιστημών και των Τεχνών θέμα προς συζήτηση τις αρχές της αλληλεγγύης και της επικουρικότητας στην Εύρώπη. Πρβλ. Του ίδιου, Ό μελλοντικός ρόλος των Άκαδημιών των Έπιστημών και Τεχνών, έν ΘΕΟΛΟΓΙΑ 66 (1995), σελ. 207.

Χρήστου Γ. Γκότση, Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ, Δεύτερη έκδοση επανυξημένη. Τόμος Α', σσ. 160. Τόμος Β', σσ. 152, Άθήνα 1995, σχήμα 14Χ21 ένκατ.

Όχι μόνο «επαυξημένη» σε ύλη αλλά έξαιρετικά βελτιωμένη και στην εμφάνιση, την έκτύπωση, τις έγχρωμες εικόνες κ.λπ. είναι ή β' έκδοση των δύο έντων τόμων, που με τó περιεχόμενό τους άποτελούν ίσως την άρτιότερη εκλαϊκευμένη εισαγωγή στον μυστικό κόσμο —χώρο και πνευματική όμορφία— της όρθοδόξου άγιογραφίας.

Ἡ Ὁρθόδοξη παρουσία στο Ὄικουμενικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Bossey¹

Πενήντα χρόνια συμπληρώνονται φέτος ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἑναρξη λειτουργίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου στοῦ Bossey, εἴκοσι περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Γενεύη, κατὰ μῆκος τῆς βόρειας ἀκτῆς τῆς λίμνης Léman. Συγκεκριμένα στὶς 5 Ὀκτωβρίου 1946 ὁ πρῶτος διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου, Ὁλλανδὸς καθηγητῆς ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ εἰδικὸς στὴν Ἱεραποστολικὴ Dr. Hendrik Kraemer, ἐκφώνησε τὸν πανηγυρικὸ ἑναρκτηριο λόγο του μὲ τίτλο «ἡ χριστιανικὴ

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Ἀθανασίου Χατζοπούλου

Ἐκκλησία μέσα στὴν παγκόσμια κρίση». Τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ ἐορτάσουμε φέτος ὅπως ἀρμόζει σὲ ἓνα τόσο σημαντικὸ γιὰ μᾶς ἰωβηλαῖο. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς ἐπετείου πὺν κατὰλληλα ἐτοιμάζουμε ἔχω σήμερα τὴν τιμὴ νὰ ἀναφερθῶ στοῦ ἐκπαιδευτικὸ αὐτὸ ἴδρυμα. Ὡς καθηγητῆς μάλιστα αὐτοῦ ὑπεύθυνος γιὰ τὴν παρουσίαση τῆς Ὁρθοδοξίας σ' αὐτὸ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ περιγράψω τὴν σημασία καὶ τὸν ρόλο πὺν διεδραμάτισε καὶ καλεῖται νὰ διαδραματίσει ἡ Ὁρθοδοξία στὰ πλαίσια τοῦ προγράμματος λειτουργίας τοῦ Ἰνστιτούτου.

Α' Ἱστορικὰ στοιχεῖα²

1. **Τί εἶναι τὸ Bossey;** Στὸ γνωστὸ θαυμασίον δάσος, εἴκοσι περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Γενεύη, ὑπῆρχε ἤδη τὸν δέκατο τέταρτο αἰῶνα πύργος, ὁ ὁποῖος ἀνήκε στὸν ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς καὶ σώζεται ἀκόμα, δίνοντας σὲ ὅλη τὴν

1. Ὁμιλία γενομένη στοῦ Ὁρθόδοξο Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στοῦ Chambésy (Γενεύη) τὴν 11η Φεβρουαρίου 1996.

2. Βιβλιογραφικὰ μπορεῖ νὰ ἀνατρεῖται κάθε ἐνδιαφερόμενος κυρίως στὰ κάτωθι: Arnold MOBBS, *Les origines et les premières années de l'Institut oecuménique de Bossey*, 1983 καὶ Γεωργίου ΤΣΕΤΣΗ, «Τὸ Οἰκουμενικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Bossey. Θεολογικὸ Ἐργαστήριον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν» εἰς *Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης Γ'*, 1994, 615-621. Ἐπίσης ἡ *Ecumenical Review* XIV (1961-62), 29-81, ἐδημοσίευσε σειρὰ ἀρθρῶν γιὰ τὸ Bossey. Πολλὰ στοιχεῖα πάντως πὺν παρουσιάζονται ἐδῶ στηρίζονται σὲ ἔρευνα πὺν ἔγινε στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου καθὼς καὶ στὴν ἀποκτημένη προσωπικὴ ἐμπειρία.

γύρω περιοχὴ τὴν εὐκαιρία νὰ ἀγγίξει μὲ τίς πέτρες τοῦ μνημείου αὐτοῦ τὴν ἱστορία τῆς τῶν ἔξι τελευταίων αἰῶνων. Τὸν δέκατο ὄγδοο αἰῶνα κτίσθηκε τὸ μέγαρο μὲ τὰ τρία πατώματα πὺν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης μόλις ἀπὸ τὸν κύριον δρόμο κατέβη μιά θαυμάσια ἀλέα. Στὴ διασταύρωση τῆς ἀλέας μὲ τὸν δρόμο βρίσκεται καὶ τὸ κτίριον τὸ λεγόμενον Petit Bossey, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ἤδη ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1946, γιὰ νὰ στεγάσει μέλη τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἀρκετοὺς φοιτητῆς. Ἐνας κήπος, πὺν εἶναι τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι χάσμα ὀφθαλμῶν, ἀγκαλιάζει τὸ κεντρικὸ κτίριον μὲ τὸν ἱστορικὸ πύργο. Τὸ 1961 κτίσθηκε ἡ παρακείμενη Βιβλιοθήκη καὶ ἡ ἐνωμένη μὲ αὐτὴν λειτουργικὸτατη αἶθουσα διαλέξεων ἐφοδιασμένη μὲ τὴν τεχνικὴ ὑποδομὴ γιὰ ταυτόχρονη μετάφραση σὲ τέσσερις γλώσσες. Τὸ Ἰνστιτούτο μας παρέχει τὴν δυνατότητα μετάφρασης στὴν Ἀγγλική, Γαλλικὴ, Γερμανικὴ καὶ Ἰσπανικὴ, ἀν καὶ γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους δὲν μποροῦμε πάντα νὰ ἐξυπηρετήσουμε τοὺς ἀκροατῆς σὲ ὅλες αὐτῆς τίς γλώσσες. Τὸ μέγαρον στοῦ Bossey νοικιάσθηκε ἀρχικὰ τὸ 1946 ἀπὸ τὸν τότε ἰδιοκτῆτη του, τὸν συνταγματάρχην Chenevière, στρατιωτικὸ διοικητῆ τῆς Γενεύης³, καὶ τελικὰ ἀγοράσθηκε χάρις στὴ γενναία δωρεὰ τοῦ Βαπτιστῆ καὶ πᾶμπλουτου John D. Rockefeller Jr., ὁ ὁποῖος τὸ 1946 μὲν διέθεσε ἓνα ἑκατομμύριον δολλάρια γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ὀργάνωση καὶ λειτουργία ἐνὸς Κέντρου Οἰκουμενικῆς Ἐπιμορφώσεως, δηλαδὴ τοῦ Bossey, τὸ δὲ 1949 κατέβαλε ὅλο τὸ ποσὸ πὺν ἀπαιτεῖτο γιὰ τὴν ἀγορὰ καὶ ἀνακαίνιση τοῦ κτήματος πὺν ἐξυπηρετεῖ σήμερα τὸ Οἰκουμενικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Bossey.

Πίσω βέβαια ἀπὸ τὴν κινητοποίηση τοῦ μεγάλου δωρητῆ, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων φίλων τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, πὺν συνέβαλαν οἰκονομικὰ στὴν ἀπόκτηση τῆς ἐπαύλεως τοῦ Bossey, ὑπῆρξε ὁ ἀκαταπόνητος πρῶτος Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ὑπὸ ἴδρυση τότε ἀκόμα Παγκο-

3. Σὲ καιρὸ εἰρήνης οἱ ἀξιωματικοὶ στὴν Ἑλβετία δὲν ἐξελισσονται πέραν τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου.

σμίου Συμβουλίου Έκκλησιών Dr. Willem Adolf Visser't Hooft, ό όποιος ύπήρξε έμψυχωτής όχι μόνον του διεθνούς αυτού Όργανισμού στό ξεκίνημά του τό 1948, αλλά και ειδικά του Ίνστιτούτου στό Bossey. Έτσι τό Bossey συνδέθηκε έξ άρχής στενά με τό Π.Σ.Ε. ως εκπαιδευτικό παράρτημά του και χρησιμοποιήσε την έμπειρία και έξειδίκευση πολλών συνεργατών του Συμβουλίου για την άρτια κατά τό δυνατόν παρουσίαση του προγράμματός του σέ άκαδημαϊκό επίπεδο, με ιδιαίτερη όμως πάντα έμφαση στό σύγχρονα και καιτά προβλήματα των Έκκλησιών και του κόσμου με στόχο την άριστη προετοιμασία στελεχών που θα μπορούν νά ανταποκριθούν στην πρόκληση για την ένότητα των χριστιανών.

Άς σημειωθεί έδώ ότι τό Ίνστιτούτο μας διοικητικά έξαρτάται από τή Γενική Γραμματεία του Π.Σ.Ε. και έλέγχεται από ένα συμβούλιο, του όποιου ή σύνθεση είναι πάντοτε διομοιογική και διεθνής με τή συμμετοχή σέ αυτό καιτά καιρούς και Όρθοδόξων. Άκαδημαϊκά συνδέεται με τή Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της Γενεύης, στό πλαίσιο του προγράμματος της όποιας τό Ίνστιτούτο προσφέρει τρεις κύκλους σπουδών: α) τετράμηνη οικουμενική έπιμόρφωση, β) μεταπτυχιακό προδιδακτορικό κύκλο σπουδών και γ) διδακτορικό δίπλωμα στη θεολογία με ειδική κατεύθυνση στό θέματα του διαχριστιανικού διαλόγου και την οικουμενική κίνηση γενικώς.

2. Γιατί ένα Οικουμενικό Ίνστιτούτο στό Bossey; Ός γνωστόν ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δέν άφησε μόνον υλικά αλλά και ψυχικά έρείπια — ανθρώπους και ιδιαίτερα νέους που φαίνονταν ήθικα έγκαταλελειμμένοι. Ίδιαίτερα ή νέα γενιά έβγαине βαθιά τραυματισμένη από την έμπειρία εκείνου του πολέμου. Η ανάγκη για συμφιλίωση εκείνων που είχαν αντιπαραταχθεί στό πεδίο της μάχης ήταν έπιτακτική. Η συμφιλίωση όμως δέν μπορεί νά γίνει πρωτίστως άντικείμενο διδασκαλίας, αλλά κυρίως προτείνεται ως βίωμα με τρόπο μάλιστα που δέν είναι καθόλου άνώδυνος. Τό Bossey ξεκίνησε τό φθινόπωρο του 1946 ως τόπος συναντήσεως και συμβίσεως για τρεις μήνες τριάντα έπτά φοιτητών από δέκα τέσσερις χώρες που προήρχοντο (με δύο έξαιρέσεις) από Έκκλησίες της Εύρώπης: είκοσι τρεις Μετερρουθμισμένοι, έννέα Λουθηρανοί, δύο Άγγλικανοί, δύο Μεθο-

διστές και ένας Όρθόδοξος. Η παρουσία μάλιστα του Γερμανού Reinhold von Thadden, που είχε φυλακισθεί από τους συμπατριώτες του ως όμολογητής της Έκκλησίας του, βοήθησε νά άποκαλυφθεί στους φοιτητές, πολλοί από τους όποιους προήρχοντο από στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ή πλευρά της άντιστασιακής Γερμανίας. Ό σπουδαίος φιλόσοφος Nikolas Berdiaeff από τό Παρίσι έδωσε τότε σειρά έμπνευσμένων διαλέξεων.

Με την έναρξη του έπόμενου έτους, 1947, ένας νέος κύκλος διαλέξεων άρχίζει ειδικά για φοιτητές Θεολογίας με την συμμετοχή του άείμνηστου καθηγ. π. Γεωργίου Florowsky. Έτσι θεμελιώθηκε τό πρόγραμμα του Ίνστιτούτου, τό όποιο έκτοτε άπευθύνεται όχι μόνον σέ θεολόγους, αλλά και σέ κάθε άνθρωπο της Έκκλησίας, στό εύρύτερο λαϊκό στοιχείο, που έπιθυμεί με την χάρη του Θεού νά γίνει έμπειρος διάκονος οίκοδομής και άνόρθωσης σέ ένα κόσμο που ζητάει κυρίως προσπάθεια κατανόσεως και έτοιμότητα για διακονία.

Η προσπάθεια παροχής οικουμενικής παιδείας στό Bossey ξεκίνησε με ανθρώπους που είχαν άσχοληθεί με κινήσεις νέων και συνέχισαν νά εκδηλώνουν με έπίπονη έργασία την πίστη τους στην ειρήνη μέσω της γνωριμίας και κατανόησης των ανθρώπων, μοιράζοντας μέρος της ζωής τους με άλλους. Βάση αυτής της προσέγγισης ήταν έξ άρχής ή μελέτη της Άγίας Γραφής. Οί δύο πρώτοι καθηγηται του Ίνστιτούτου, ό διευθυντής Kraemer και ή Suzanne de Dietrich (ήλεκτρολόγος-μηχανολόγος που έγινε ιδιαίτερα γνωστή με τις εκλαϊκευτικές και πάντα ένδιαφέρουσες βιβλικές της μελέτες), αλλά και ό ίδιος ό Visser't Hooft, προήρχοντο από φοιτητικά κινήματα. Η προσωπικότητα αυτών των ανθρώπων σφράγισε τον χαρακτήρα του Ίνστιτούτου άποτελώντας ένα είδος διαθήκης μέχρι σήμερα. Είναι μάλιστα γνωστό ότι ύπήρξε σταθερή έπιδίωξη των θεμελιωτών αυτών του Ίνστιτούτου ή παρουσία και παρουσίαση της Όρθοδοξίας σέ αυτό. Η εκπαίδευση στό Ίνστιτούτο μας άπευθύνεται πάντα σέ όσους με νεανική διάθεση έπιθυμούν νά έργασθούν για την συμφιλίωση και έμπνευσμένη ένθάρρυνση ένός κόσμου που γερνάει θλιβερά, όταν τον έγκαταλείπει ή έλπίδα και δέν έχει ένα όραμα.

3. Πώς εξελίχθηκε τό πρόγραμμα του Οικουμενικού Ίνστιτούτου; Η Κεντρική Έπιτροπή

του Π.Σ.Ε. αποφάσισε το 1951 στο Rolle (λίγα χιλιόμετρα μακριά από το Bossey προς τη Λωζάνη) να αναθέσει την επιδίωξη δύο βασικών στόχων στο Ίνστιτούτο: α) Να οργανώνει, σε συνεργασία με την Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της Γενεύης, πανεπιστημιακό κύκλο οικουμενικών σπουδών. Με τη λήξη της ακαδημαϊκής αυτής περιόδου παρέχεται στους φοιτητές, μετά από κατάθεση και έλεγχο μικρής διατριβής, δίπλωμα οικουμενικών σπουδών. β) Να οργανώνει κατά την περίοδο Μαρτίου - Σεπτεμβρίου ποικίλα συνέδρια, σεμινάρια, συναντήσεις επιστημόνων και επιτροπών. Χιλιάδες άνθρωποι από όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη μας έχουν περάσει από το Ίνστιτούτο μας, για να παρακολουθήσουν τα διάφορα σεμινάρια που οργανώθηκαν τα τελευταία πενήντα χρόνια σε αυτό. Ειδικότερα:

α) Ο πρώτος πανεπιστημιακός κύκλος του 1951-52 συγκέντρωσε είκοσι τέσσερις φοιτητές, εκ των οποίων οί δέκα πέντε ήταν υπότροφοι. Οί φοιτητές έκτοτε (στην πλειονότητά τους πάντα υπότροφοι) προέρχονται από όλους τους όριζοντες της οικουμένης και εκπαιδεύονται με κύριο σκοπό την δραστηριοποίησή τους κατά τις ανάγκες των Εκκλησιών που τους αποστέλλουν για μετεκπαίδευση. Γνωρίζοντας τα προβλήματα των Εκκλησιών και του κόσμου μέσα στην πολυεθνική ομάδα που απαρτίζεται κάθε χρόνο ανελλιπώς από τον Νοέμβριο του 1951 οί φοιτητές του Bossey καλούνται να εργασθούν για την ένότητα των Εκκλησιών και την εποικοδομητική συνεργασία των λαών. Ο χρόνος φοίτησης κατά την έπομένη ακαδημαϊκή περίοδο θα αρχίσει την 2α Σεπτεμβρίου και θα τελειώσει την 20ή Δεκεμβρίου τρέχοντος έτους. Ο ακαδημαϊκός αυτός κύκλος σπουδών κάθε φορά περιστρέφεται γύρω από ένα κεντρικό θέμα. Το τελευταίο θέμα μας ήταν σχετικό με την σημασία της θεολογίας για την ζωή. Το κεντρικό θέμα γύρω από το οποίο θα στραφεί το πρόγραμμά μας κατά την επόμενη ακαδημαϊκή περίοδο είναι: «Έχουμε κληθεί να γίνουμε απόστολοι της ειρήνης του Θεού».

β) Τόν πανεπιστημιακό κύκλο σπουδών ακολουθεί ή περίοδος των διαφόρων μικρῶς διάρκειας σεμιναρίων, ανάμεσα στα οποία το αρχαιότερο στην ιστορία του Ίνστιτούτου είναι το Σεμινάριο Ὁρθοδόξου Θεολογίας και Πνευματικότητος, το οποίο διεξάγεται πάντοτε γύρω

από την Μ. Ἐβδομάδα, ὅποτε οί συμμετέχοντες ἔχουν τήν εὐκαιρία νά συνδυάσουν τήν θεωρητική ἐνημέρωση με τήν προσέγγιση τοῦ ἐκφραστικοῦ πλοῦτου τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ Σεμινάριο ὁργανώθηκε γιὰ πρώτη φορά τὸ 1955 με πρωτοβουλία τοῦ καθηγητῆ Léon Zander, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ἀντεπιστέλλον ἐθνικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ίνστιτούτου τοῦ Bossey στὴ Γαλλία. Ὡς τὸ 1975 τὸ σεμινάριο διεξήγετο σὲ στενὴ συνεργασία με τὸ Ίνστιτούτο Ὁρθοδόξου Θεολογίας «Ἅγιος Σέργιος» στὸ Παρίσι.

Ἀπὸ τὸ 1975 καὶ ἐξῆς τὸ Σεμινάριο διεξάγεται στὸ Bossey σὲ στενὴ συνεργασία με τὸ Ὁρθόδοξο Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὸ Chambésy, ἡ τεράστια σημασία τοῦ ὁποῖου γιὰ τὴν προβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Εὐρώπη δὲν μπορεῖ ἐπαρκῶς νά τονισθεῖ στὰ στενὰ πλαίσια τῆς παρούσας ὁμιλίας. Ἡ Ὁρθόδοξη παρουσία στὸ Bossey τονώθηκε ἰδιαίτερα με τὴν ἴδρυση τοῦ Κέντρου τὸν Ἰούνιο τοῦ 1966 καὶ με τὴν ἀνάπτυξή του ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένη καθοδήγηση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ ζωντανὴ παρουσία στὸν χῶρο μας ὑπῆρξε ἰδιαίτερα αἰσθητὴ ἀπὸ τὸ 1969 καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἀναδειξῆς του πρῶτα σὲ Μητροπολίτη Τρανουπόλεως στίς 6 Δεκεμβρίου 1970 καὶ ἔπειτα σὲ Μητροπολίτη Ἑλβετίας τὴν 21η Νοεμβρίου 1982. Ὁ Σεβασμιότατος συνεργάστηκε στενὰ με ὄλους τοὺς Ὁρθοδόξους καθηγητῆς στὸ Bossey. Αἰσθάνομαι προσωπικὰ τὴν ἀνάγκη νά τονίσω ἐδῶ ὅτι οί εὐκαιρίες λειτουργικῆς ζωῆς, τίς ὁποῖες ἀπολαμβάνω στὸν χῶρο τοῦ Ἱεροῦ Σταυροπηγίου στὸ Chambésy, εἶναι τὸ ἀπαραίτητο στήριγμα γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς διακονίας μου στὸ Bossey με δυνάμεις, πού με τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ συνεχῶς ἀνανεώνονται.

(Συνεχίζεται)

Γερμανοῦ Παρασκευοπούλου, μητροπολίτου Ἡλείας, ΠΑΑΝΕΣ ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ. Σειρά «Θεωρία καὶ πράξη», ἀριθμ. 13, Ἀθήνα 1995, σχῆμα 11X17,5 ἑκατ., σσ. 144.

Παρά τὴ συντομία, ὁ Σεβ. συγγραφεὺς ξεδιαλύνει καὶ ἀναιρεῖ με τὴν ὀρθόδοξη θέση, 75 πλάνες, προλήψεις, δεισιδαιμονίες καὶ δοξασίες πού εἶναι, δυστυχῶς, διαδεδομένες στὴ συνείδηση μέρους τοῦ λαοῦ μας. Χρήσιμο ἐγχειρίδιο στὰ χέρια τῶν κληρικῶν, τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ καθενὸς πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Έκκλησία και μέσα ενημέρωσης

«Γνώσεσθε την αλήθειαν και ή αλήθεια έλευθερώσει ύμάς» (Ίωάν. 8,32)

Είναι δικαίωμα και προνόμιο κάθε ανθρώπου να γνωρίζει την αλήθεια για να μπορεί να λαμβάνει υπεύθυνη θέση απέναντί της. Την άποστολή της κοινοποιήσεως της αλήθειας και την δυνατότητα μεταδόσεως πληροφοριών, γεγονότων και κρίσεων την έχουν αναλάβει και τα Μ.Μ.Ε., που διαδραματίζουν σημαντικώτατο ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Στις μέρες μας ο Τύπος και τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης θεωρούνται ή τέταρτη έξου-

---

Του πανοσ. Άρχιμ. κ. Πλάτωνος Κριρκή

σία και συμβάλλουν αποφασιστικά στην εξέλιξη της κοινωνίας. Ο έντιμος δημοσιογράφος ως υπηρέτης της αλήθειας καλείται να ελέγξει την ακρίβεια κάθε πληροφορίας, να αποκτήσει γνώση του γεγονότος, να έρευνήσει σε βάθος την ουσία, να συλλέξει γνώμες ειδικών για κάθε θέμα ή γεγονός και στη συνέχεια να προβεί στο έργο της άμεσης ενημέρωσης που είναι βαρύν και υπεύθυνο.

Άπό την τόσο θεμελιώδη κοινωνική ανάγκη της μετάδοσης και ανταλλαγής πληροφοριών δεν ήταν δυνατόν να μείνει έξω ή Έκκλησία, ή όποια δια μέσου των αιώνων κατέχοντας την πλήρη και άπόλυτη αλήθεια από τον Θείο Ίδρυτή της που είναι ή Αυτοαλήθεια, προσπάθησε πάντοτε με τον γραπτό και προφορικό λόγο της να την καταστήσει γνωστή και κατανοητή στους ανθρώπους.

Αυτή ή αλήθεια, που διατηρήθηκε γνήσια και άνόθευτη μέχρι σήμερα, είναι ή έκφραση του θελήματος του Θεού για την προσωπική, κοινωνική και οίκογενειακή μας ζωή, για τις διαπροσωπικές μας σχέσεις, για τον καθημερινό μας άγώνα, τον προορισμό και τις αιώνιες προοπτικές μας. Η φωνή της Έκκλησίας, είναι «φωνή βοώντος εν τή έρήμω» πολλές φορές, πάντοτε όμως επίκαιρη και εύεργετική γιατί είναι αιώνια, θεόπνευστη, αλάσθηστη και άποβλέπει στην πνευματική και ήθικη άνύψωση του ανθρώπου και στη σωτηρία του.

Η πληρέστερη ενημέρωση του πληρώματος της Έκκλησίας και της κοινής γνώμης για διά-

φορα εκκλησιαστικά, άλλα συναφή θέματα και σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, επέβαλαν στην Ίερά Σύνοδο της Έκκλησίας της Ελλάδος την ανάγκη συγκρότησης και λειτουργίας Γραφείου Τύπου με την έποπτεία μάλιστα προσφάτως πενταμελούς επιτροπής.

Το Γραφείο Τύπου μεριμνά για τη σύνταξη των ανακοινωθέντων της Διαρκούς Ίεράς Συνόδου και της Ίεράς Συνόδου της Ίεραρχίας ή των εκτάκτων ανακοινώσεων, φροντίζει για την εκτύπωση και την άποστολή τους στα μέσα ενημέρωσης, στα ειδησεογραφικά Πρακτορεία και στις Ίερες Μητροπόλεις. Επίσης ενημερώνεται για τα δημοσιεύματα του Τύπου και τις ραδιοτηλεοπτικές έκπομπές που άφορούν την Έκκλησία, δίνει πληροφορίες ή και παρεμβαίνει, όταν χρειασθεί, είτε με ανακοινώσεις είτε με συμμετοχή εκπροσώπου της. Βεβαίως χρησιμοποιεί και άλλα μέσα όπως τον Ραδιοφωνικό Σταθμό της Έκκλησίας, την εφημερίδα «Έκκλησιαστική Άλήθεια», έγκυκλίους, περιοδικά και φυλλάδια για την καλύτερη και προσφορότερη ενημέρωση του λαού.

Ο πολλαπλασιασμός τα τελευταία χρόνια των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης, άφ' ενός μόν μās έδωσε τη δυνατότητα έπιλογής προγραμμάτων, άφ' έτέρου όμως αύξησε τις υποχρεώσεις της Έκκλησίας για υπεύθυνη και άμεση πληροφόρηση. Η παραγωγή έκπομπών πάνω σε σύγχρονα κοινωνικά και θρησκευτικά θέματα όδήγησε στην ανάγκη, για περισσότερη πληρότητα, να καλούνται και να συμμετέχουν σ' αυτές πρόσωπα και από τον χώρο της Έκκλησίας.

Τα πρόσωπα αυτά κάποτε έχουν έπίσημη έξουσιοδότηση από την Έκκλησία όπότε και εκφράζουν υπεύθυνα τις θέσεις της. Συμβαίνει όμως πολλές φορές να έμφανίζονται άλλοι χωρίς να έχουν τέτοια έξουσιοδότηση, όπότε εκφράζουν προσωπικές τους θέσεις και άπόψεις, βασιζόμενοι πάντως στις έπιστημονικές τους γνώσεις, στις έμπειρίες τους και σε δικές τους έκτιμήσεις. Αυτό όμως δημιουργεί στον κόσμο πολλές φορές παρανοήσεις, σύγχυση και άποπροσανατολισμό ως προς το τί πρεσβεύει ή Έκκλησία για το συγκεκριμένο θέμα. Έτσι, στις περιπτώσεις αυτές, άντι να έξυπηρετείται ό πραγμα-

τικὸς σκοπὸς τῆς ἐκπομπῆς, πὺ εἶναι ἡ ὀρθὴ ἐνημέρωση καὶ πληροφόρηση τοῦ κοινοῦ, ὁ σκοπὸς αὐτὸς ναυαγεῖ καὶ στὸ ναυάγιό του συμπαρασύρει καὶ τὸ κοινὸ πὺ τὴν παρακολουθεῖ.

Γιὰ νὰ ἀποφεύγονται τέτοιες ἀποτυχημένες ἐκπομπές, πὺ μόνο ζημία προκαλοῦν στὸ κοινὸ, ἀλλὰ καὶ τοὺς παραγωγούς τους ἐκθέτουν, πρέπει νὰ καλοῦνται σ' αὐτὲς ὑπεύθυνα, εἰδικὰ καὶ κατάλληλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα μπορεῖ σὲ κάθε περίπτωση νὰ ὑποδεικνύει τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ πρέπει νὰ συγκεντρώνουν ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικά, πὺ θὰ ἀποτελοῦν ἐγγύηση γιὰ τὴν κάλυψη τῶν συναφῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ἐκκλησίας.

Τέτοια βασικὰ χαρακτηριστικά εἶναι ἀνατιροῦτως τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὕφος καὶ ἦθος, ἡ θεολογικὴ κατάρτιση καὶ ἐμπειρία, ἡ πλήρης γνώση τῶν θέσεων τῆς Ἐκκλησίας στὰ διάφορα θέματα, ἡ δυνατότητα ὀρθοῦ χειρισμοῦ τοῦ λόγου, ἡ σαφήνεια, ἡ εὐχέρεια διατυπώσεως σχετικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων καὶ ἡ ἀνετη κίνηση μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση.

Ἐπίσης τὰ πρόσωπα αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ἐπεξηγοῦν ὀρθὰ τὰ ἐπίσημα ἀνακοινωθέντα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δίνουν ἱκανοποιητικὲς ἀπαντήσεις στὶς διευκρινιστικὲς ἐρωτήσεις πὺ θὰ τοὺς γίνονται. Ὁ λόγος τους, «ἄλατι ἡρημένος», θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὑπεύθυνος, ἔγκυρος, πειστικὸς καὶ ἀπόλυτα κατανοητὸς ἀπ' ὄλους. Οἱ κρίσεις τους ἀντικειμενικὲς καὶ ἀπροσωπώληπτες. Τέλος τὰ πρόσωπα αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀνιδιοτελεῖ, νὰ μὴ προσβλέπουν σὲ δημοσιότητα καὶ προσωπικὴ προβολή, ἀλλὰ ἔχοντας τὴ συναίσθηση ὅτι ἐκπληροῦν ἐκκλησιαστικὴ διακονία, νὰ εἶναι ἔτοιμα νὰ δίνουν «λόγον παντὶ τῷ αἰτοῦντι».

* * *

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι σήμερα στὸ βωμὸ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ κέρδους θυσιάζονται πολλά. Μὲ σκοπὸ τὴν αὔξηση τῆς ἀκροαματικότητας καὶ θεαματικότητας τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν μέσων γκρεμίζονται συνειδήσεις μὲ ἀδικες καὶ ἀνεπίτρεπτες πολλὲς φορὲς ὑπερβολές, ἔντεχνα διογκωμένες εἰδήσεις καὶ σχόλια κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν της. Πολλοὶ ἡμιμαθεῖς περὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, μὲ πρόσχημα δῆθεν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἐμφανίζονται ἐπανελημμένα σὲ ραδιοτηλεοπτικὲς ζωντανὲς ἐκπομπές, ἐκχυδαίζοντας συζητήσεις καὶ θεσμούς, ρίχνοντας λάσπη καὶ υἰοθετώντας φή-

μες, διασύροντας ἀξιώματα καὶ πρόσωπα χωρὶς ἀποδείξεις.

Ἐπάρχουν ὅμως ἔμπειροι καὶ ἐντιμοὶ δημοσιογράφοι καὶ ὑπεύθυνοι ρεπόρτερς πὺ ἀναζηροῦν τὴν ἀλήθεια, μακριὰ ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ ἀποκαθιστοῦν ἀνακριβεῖς πληροφορίες, ἀποκαλύπτοντας μικροσυμφεροντολογικὲς ἐπιδιώξεις ἢ ἄλλες σκοπιμότητες, πὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὴν ὕποψη στάση τῶν προηγουμένων. Εἶναι αὐτοὶ πὺ σέβονται τὴ δημοσιογραφικὴ δεοντολογία καὶ γνωρίζουν ὅτι δὲν εἶναι μόνο ἐπαγγελματίες, ἀλλὰ καὶ δημόσιοι λειτουργοὶ πὺ καὶ αὐτῶν ἡ ἀξιοπιστία κρίνεται καὶ ἐλέγχεται.

Δὲν θέλουμε νὰ ἀποκλείσουμε ὅτι κατὰ τὶς σχετικὲς συζητήσεις σὲ ραδιοτηλεοπτικὲς ἐκπομπές θὰ ὑπάρχουν διαφορετικὲς γνώμες καὶ ἀπόψεις. Αὐτὲς ὅμως θὰ πρέπει νὰ προβάλλονται μὲ ἀξιοπρεπή, ἐντιμὸ καὶ ἀντικειμενικὸ τρόπο, χωρὶς νὰ προσβάλλουν τὸν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὴν ἱστορία, οὔτε νὰ ὑποτιμοῦν τὴν προσφορά της μέσα στὴν κοινωνία, οὔτε καὶ νὰ τίγουν τὰ ὕψηλὰ ἰδανικά τῆς Ἐλληνορθόδοξης παράδοσῆς μας. Καὶ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἡ παρουσία τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι προσεκτικὴ, καθόλου ἐπαναπαντικὴ οὔτε καὶ διακοσμητικὴ, γιὰτὶ ἡ ζωντανὴ ἐκπομπὴ ἐνέχει πολλὲς δυσχέρειες, πολλὲς παγίδες καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ ἀπρόβλεπτο τῆς ἐξέλιξῆς της. Πάντως καὶ ἡ συχνότατη συμμετοχὴ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας σὲ συζητήσεις θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ κάποια ἐπιφυλακτικότητα, γιὰτὶ ἡ χωρὶς ἰδιαίτερο λόγο παρουσία του καὶ ἰδίως ὅταν αὐτὴ καταντὰ μόνο διακοσμητικὴ, δὲν εἶναι πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας.

* * *

Σήμερα πὺ ἡ ἐπικοινωνία ἀποτελεῖ ἕνα μεγάλο τομέα τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου συνεργαζόμενο καὶ μὲ τὰ κατὰ τόπους ἀντίστοιχα Γραφεῖα τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων εἶναι ἔτοιμο καὶ πρόθυμο νὰ δίνει ἔγκυρες πληροφορίες σὲ κάθε ἐνδιαφερόμενο.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δίνει τὴν καλὴ μαρτυρία της καὶ στὸν τομέα αὐτό, μὲ ἀπόλυτη συνείδηση τοῦ ρόλου πὺ ἔχει νὰ διαδραματίσει στὴ Βαλκανικὴ, στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη καὶ εὐρύτερα, ἀγωνιζόμενη πάντοτε γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ἀλήθειας, προφυλάσσοντας τὸν ἄνθρωπο τοῦ καιροῦ μας ἀπὸ ἐπικίνδυνες ἰδεολογίες, πλάνες καὶ ἀρρωστημένα πιστεύω, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν καταλυτικὴ ἐπιρροὴ τοῦ κακοῦ, προβάλλοντας τὸ ἐλληνορθόδοξο ἦθος ὡς κανὸνα ζωῆς.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

(Ίστορία - Σημερινή κατάσταση - Προοπτικές)¹

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εποχή στην οποία ζούμε χαρακτηρίζεται και διακρίνεται από έναν έντονο ευρωπαϊσμό, από μια κοινωνική φιλοσοφία που είναι βαθιά ποτισμένη από τις ιδέες και τις αρχές μας ένωσης ή ένοποιημένης Ευρώπης, μιας νέας, όχι τόσο «δύναμης» όσο, συγκεκριμένης και άπτης «πραγματικότητας». Αυτή η δυναμική, για άλλους άναμική, αλλά πάντως, όντολογική πραγματικότητα, μπορεί να είναι καλή ή κακή, μπορεί να φέρνει δώρα και ευχές, ή να δημιουργεί προβληματισμό και σκεπτικισμό, όμως — όπως

Του αιδεσ. ΑΝΑΣΤ. Δ. ΣΑΛΑΠΑΤΑ, Οικονόμου

και να έχει — είναι εδώ, είναι παρούσα δηλαδή, και είναι ουσιαστικό κομμάτι της καθημερινής μας ζωής, είτε το άποδεχόμαστε, είτε όχι.

Πιστεύω πως όλοι μας, άλλος λίγο, άλλος πολύ, είμαστε μέτοχοι και συμμετοχοί, για να μην πω υπεύθυνοι και συνυπεύθυνοι, στις διαδικασίες, ή στον μηχανισμό εκείνο, που δίνει όντοτητα στην «παρουσία» της πραγματικότητας που προαναφέρθηκε.

Όπως πολύ καλά γνωρίζουμε, οι πολίτες των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης άσכולούνται και προβληματίζονται τα τελευταία χρόνια, με ουσιαστικό ενδιαφέρον, αλλά και με άληθινή άγωνία, για το πως θα καθορίσουν τα πλαίσια της συνεργασίας μεταξύ τους, κι άκόμη για το πως θα ανταλλάξουν τα διάφορα άγαθα που παράγουν, στον τομέα της υλικής παραγωγής, άλλά, επίσης, κι ίσως πρωταρχικά και βασικά, στον άλλο τομέα — τον πιο σημαντικό κι ευαίσθητο — στον τομέα του πολιτισμού.

Για να μπορέσει να έπιτευχθεί ο στόχος αυτός, είναι άναγκαία πρώτα απ' όλα η γνωριμία, ύστερα δέ, η άμεση έπαφή, ή δημιουργία μηχανισμού μόνιμης επικοινωνίας, ή ανταλλαγή ι-

δεών, ή άλληλοκατανόηση, ή γεφύρωση χασμάτων και τέλος ή συστηματική καλλιέργεια κοινού κοινωνικού βιώματος.

Όλα αυτά δέν είναι ούτε λόγιοι κενοί, ούτε φιλοσοφικές σκιές, άλλά ουσία και παρουσία της σημερινής μας ζωής. Τα ζούμε όλοι μας, τ' άκούμε κάθε μέρα στις ειδήσεις, στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο, τα διαβάζουμε στις έφημερίδες, τα συζητάμε στις όποιες συναντήσεις ή συγκεντρώσεις μας, και πάνω απ' όλα άσכולόμαστε και προβληματίζόμαστε γύρω απ' αυτά, ό καθένας ίσως μόνος του, στις ώρες της αυτοσυγκέντρωσης και της προσωπικής μας περιουλόγης.

Ο Έλληνισμός, βέβαια, δέν είναι ή πρώτη φορά που αντιμετώπιζει την έπαφή αυτή με τους «άλλους» (όπως λέγει κι ο ποιητής), με τους Ευρωπαίους έν προκειμένο. Έχει σίγουρα μια μακροχρόνια έμπειρία παρουσίας σ' αυτό τον χώρο που όνομάζουμε Ευρώπη, κι έχει όπωσδήποτε προσφέρει πολλά σ' αυτόν, άλλά και δέν πρέπει να διστάζουμε να όμολογούμε πως έχει και άποκομίσει, για τον ίδιο τον έαυτόν του, όφέλη πολλά.

Μια από τις πιο όργανωμένες έλληνικές παρουσίες στην Ευρώπη, και από τις πιο παλιές επίσης, είναι ή Έλληνική Όμογένεια «της» Μεγάλης Βρετανίας, ή κατ' άλλους «στην» Μεγάλη Βρετανία. Η διαφορά μεταξύ του «της» και του «στην» έγκειται στο βαθμό — μικρό ή μεγάλο — ένταξης της Έλληνικής Όμογένειας στην βρετανική κοινωνία.

Στην παρούσα άναφορά προτείνεται και χρησιμοποιείται το άρθρο «της», γιατί πιστεύουμε πως ή Έλληνική Όμογένεια, που ζει και δρα στον περιού ο λόγος χώρο, είναι μια άναπόσπαστο κομμάτι αυτού που λέμε σήμερα Μεγάλη Βρετανία, ή — αν θέλετε — Ηνωμένο Βασίλειο, και σαφέστατα δέν άποτελεί σώμα ξένο, που άπλά βρίσκεται εκεί.

Ι. ΙΣΤΟΡΙΑ

Το 1915 εκδίδεται στο Λονδίνο ένα πολύ ένδιαφέρον βιβλίο, με τίτλο Hellenism in

1. Διάλεξη στην Δημόσια Βιβλιοθήκη Ναυπλίου «Ό Παλαμήδης», την Παρασκευή 19 Αύγουστου 1994, την όποία όργάνωσε ή τοπική έφημερίδα «Η Μιδέα σήμερα».

England². Τὸ βιβλίο αὐτό, τὸ ὁποῖο περιέχει πολλὰς —καὶ πολὺ μεγάλης σημασίας— πληροφορίες, γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Οὐαλίας, εἶναι γραμμένο ἀπὸ δύο ἐκκλησιαστικούς ἀνδρες, τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας, τὸν Θεόδωρο Ντάουλιγγκ καὶ τὸν Ἐντγουῖν Φλέτσερ. Τὴν ἐκτενὴ Εἰσαγωγή ἔχει γράψει ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος, τότε Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἀγγλία.

Στὸν Πρόλογο τοῦ βιβλίου οἱ συγγραφεῖς δηλώνουν πὺς παρ' ὅτι πραγματοποιήσαν «ἐπιμελὴ ἔρευνα», ὅπως οἱ ἴδιοι τὴν χαρακτηρίζουν, δὲν κατόρθωσαν νὰ εὑρουν κανένα στοιχεῖο ποῦ ν' ἀποδεικνύει τὴν παρουσία Ἑλλήνων στὴν Ἀγγλία ἀπὸ τὸ 27 π.Χ. μέχρι τὸ 1453 μ.Χ.³

Ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος, στὴν Εἰσαγωγή του, ποῦ ἀκολουθεῖ, μᾶς δίνει κάποια ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, γιὰ τοὺς πρώτους Ἑλληνες ποῦ ἔφτασαν στὴν Ἀγγλία στὰ 1615 μ.Χ. Αὐτοὶ ἦταν ἀπόγονοι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Κων/νου Παλαιολόγου.

Ἀξίζει νὰ ἐνθυμηθοῦμε ἐδῶ πὺς μετὰ τὴν πώση τῆς Βασιλεύουσας, τὰ ἀδελφία τοῦ Κων/νου κατέφυγαν στὴν Ἰταλία. Ἐνας ἀπόγονος αὐτῶν, ὀνόματι Θεόδωρος Παλαιολόγος, μαζί με τὴν κόρη του καὶ τὸν γαμπρό του, ἔφτασαν τὸ 1615 στὴν Ἀγγλία, ἔμειναν μόνιμα ἐκεῖ, καὶ μάλιστα ὁ Θεόδωρος ξαναπαντρεύτηκε μιὰ Ἀγγλίδα.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Θεοδώρου εἶχαν πάντα συμμετοχὴ στὰ κοινὰ στὴν Ἀγγλία, ἀσχολήθηκαν δὲ περισσότερο μετὰ τὴν Ἀγγλικὴς Ἐνοπλῆς Δυνάμεις, τὶς ὁποῖες ὑπηρετήσαν πιστά. Κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀναφέρονται καὶ ὡς ἥρωες σὲ διάφορες μάχες. Τὸ 1863 ἓνα μέλος αὐτῆς τῆς ἴδιας οἰκογένειας, στρατιωτικὸς γιατρός κατὰ τὸ ἐπάγγελμα, ἦταν ἓνας ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀπαίτησαν τὸν βασιλικὸ θρόνο τῆς Ἑλλάδας, μετὰ τὴν ἔξωση τοῦ Ὄθωνα.

2. Ὁ Ἑλληνισμὸς στὴν Ἀγγλία.

3. Σήμερα θὰ λέγαμε πὺς ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ὀρθὴ μόνο ὅσον ἀφορᾷ ὀργανωμένες ὁμάδες Ἑλλήνων, καὶ ὄχι μεμονωμένες προσωπικότητες, ποῦ ἐπισκέπτονταν κατὰ καιροὺς τὴν Ἀγγλία, καὶ κάποτε ἔμειναν γιὰ πάντα ἐκεῖ. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουμε τὸν Θεόδωρο, ἀπὸ τὴν Ταρσὸ τῆς Κιλικίας, ὁ ὁποῖος ἔγινε Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Canterbury, τοῦ πρώτου δηλαδὴ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, στὶς 26 Μαρτίου 668. Ἐκοιμήθη, ὄντας ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιεπίσκοπος, στὶς 19 Σεπτεμβρίου 690, σὲ ἡλικία 88 χρόνων. Ἐφησε πίσω του ἓνα σπάνιο ποιμαντικὸ ἔργο, ἀνυπολόγιστης —πραγματικὰ— ἀξίας γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας, τὴν ὁποία οὐσιαστικὰ ἀναμόρφωσε.

Στὰ 1676 οἱ Τούρκοι ἐκδιώκουν τὸν Μητροπολίτη τῆς Σάμου Ἰωσήφ Γεωργηρίνη ἀπὸ τὴν Μητροπόλιν του, καὶ ἐκεῖνος καταφεύγει στὸ Λονδίνο. Φαίνεται ὅμως πὺς δὲν ἦταν ὁ μόνος Ἑλληνας ποῦ εἶχε καταφύγει ἐκεῖ. Ἔτσι, μετὰ τὴν ἐκδίωξη καὶ φιλόπονα ὀργανωτικὸ πνεῦμα, ὁ Ἰωσήφ καταφέρει νὰ συστήσει τὴν πρώτη ὁμάδα Ἑλλήνων στὴν Ἀγγλία, καὶ μετὰ προσωπικὴ του φροντίδα κτίζεται καὶ ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐκκλησία στὸ Soho τοῦ Λονδίνου, ἀφιερωμένη στὴν Παναγία.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ αὐτοῦ ἔγιναν τὸ 1677. Δυστυχῶς ὅμως, λόγω μεγάλων ὀικονομικῶν δυσχερειῶν, ὁ Ναὸς πουλήθηκε ἑπτὰ χρόνια ἀργότερα σὲ Γάλλους Οὐγενότους. Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα ἦταν ὅτι οἱ Ἑλληνες ἔμειναν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ τοῦ Λονδίνου, καὶ ἔτσι δὲν μπορούσαν νὰ προσφέρουν τὴν ἀμεση συμπαράστασή τους στὸν Μητροπολίτη Ἰωσήφ. Ἐκεῖνος τότε ἀποφάσισε νὰ ξεκινήσει μιὰ προσπάθεια ὀργανώσεως μιᾶς ἄλλης ἐνοριακῆς κινήσεως, σὲ χῶρο προσιτὸ στοὺς περισσότερους Ἑλληνες, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται δὲν κατόρθωσε νὰ ὀλοκληρώσει τὰ σχέδιά του.

Πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε, καὶ τὸ 1838 οἱ Ἑλληνες τοῦ Λονδίνου, ποῦ τώρα ἀρχίζουν νὰ αὐξάνουν, ξεκινοῦν πάλι τὶς προσπάθειες γιὰ σύσταση Ἑλληνορθόδοξης Κοινότητος. Ἡ Κοινότητα αὐτὴ ἀρχίζει νὰ ὕφίσταται καὶ ψάχνει γιὰ ἓνα κατάλληλο, ἀλλὰ καὶ μόνιμο, χῶρο λατρείας. Ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ διάφορα κτίρια, τελικὰ κατέληξε ἐκεῖ ποῦ βρίσκεται μέχρι σήμερα, στὸν Καθεδρικὸ Ναὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας⁴.

Ὁ Ναὸς αὐτὸς θεμελιώθηκε τὸ 1877 καὶ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ τὴν Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστής τοῦ ἔτους 1879. Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ἔτυχε νὰ πέσει τὴ χρονιά ἐκείνη στὶς 29 Μαΐου. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ ἡ χρονικὴ συγκυρία τῆς ἐναρξῆς λειτουργίας τῆς Ἀγίας Σοφίας τοῦ Λονδίνου μετὰ τὴν ἀντίστοιχη τῆς παύσης τῆς Ἀγίας Σοφίας τῆς Βασιλεύουσας. Ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ἀγία Σοφία τοῦ Λονδίνου ἔχει κτισθεῖ ὡς μιὰ μικρογραφία ἐκείνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ 1861 εἶχε κτισθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ Λονδίνο, στὸ Μάντσεστερ, ὁ Ἰ. Ν. τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, σὲ ρυθμὸ βασιλικῆς καὶ μετὰ πρόσσηψη

4. Bishop Timotheos Catsiyannis, The Greek Community of London, London 1993.

πανομοιότυπη με τὸν Παρθενώνα. Στὴν Κοινότητα αὐτὴ ὑπηρετήσε ἀπὸ τὸ 1904 καὶ μέχρι τῆς κοιμήσεώς του, τὴν 27ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, ὁ Μέγας Οἰκονόμος Κων/νος Καλλίνικος, ἐπιφανὴς λόγιος, σπουδαῖος συγγραφέας καὶ ποιητής, ἀλλὰ καὶ εὐλαβέστατος κληρικός.

Λέγει ὁ Κων/νος Κούρκουλας γιὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Καλλίνικου πὼς «... τὴν νύκτα ἐκείνην, ποῦ ἡ Ἑλλάς ἔλεγε τὸ "Ὅχι" καὶ εἰσήρχετο εἰς τὸ στάδιον τῶν δοκιμασιῶν τῆς, ὁ Καλλίνικος ἔλεγε τὸ "Ναί" εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου του, ποῦ τὸν ἐκάλει εἰς ἀνάπαυσιν»⁵.

Τὸ 1865 ξεκινᾷ νὰ κτίζεται ὁ Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου στὸ Λίβερπουλ. Ὁ Ναὸς αὐτὸς ὀλοκληρώνεται πέντε χρόνια ἀργότερα καὶ στὶς 4 Ἰανουαρίου τοῦ 1870 γίνονται τὰ Ἐγκαίνια, ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Λυκούργου, ἀρχιεπίσκοπο Σύρου καὶ Τήνου, μετὰ τὴν παρουσία πολυπληθοῦς ἐκκλησιάσματος, καθὼς καὶ ἐκπροσώπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας.

Τὸ 1873 ὀργανώνεται ἡ τέταρτη κατὰ σειρὰ Ἑλληνορθόδοξη Κοινότητα στὴν Βρετανία, ἡ ὁποία ὅμως δὲν βρίσκεται στὴν Ἀγγλία, ἀλλὰ στὴν Οὐαλία. Τὴν Κοινότητα αὐτὴ εἶχε τὴν ἰδιαίτερη εὐλογία νὰ διακονήσῃ ὁ γράφων γιὰ μιὰ περίοδο 6 ἐτῶν.

Ὁ Ἱερὸς Ναὸς τῆς ἐν λόγῳ Κοινότητος, ἀφιερωμένος στὸν Ἀγ. Νικόλαο, κτίσθηκε τὸ 1906 στὸ Κάρδιφ, τὴν πρωτεύουσα τῆς Οὐαλίας, ἀπὸ Ἕλληνες νησιῶτες ναυτικούς⁶. Τὸ 1915 ἀνηγέρθη τὸ Κοινοτικὸ κτίριο, τὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἀκόμη μέχρι σήμερα, καὶ ἐξυπηρετήσε γιὰ πολλὰς δεκαετίες τὶς πολλαπλὰς καὶ ποικίλες πνευματικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἀνάγκες τῆς Κοινότητος.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοινότητος ἔγιναν τὸ 1919 (26 Ἀπριλίου) ἀπὸ τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριλλο Γ', ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴν Βρετανία μετὰ σκοπὸ νὰ προωθήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἐνωσῆς τῆς Κύπρου μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ τέσσερις αὐτὲς Κοινότητες ὑπήγονταν τὰ χρόνια ἐκεῖνα κατευθειάν στὸ Οἶκ. Πατριαρχεῖο, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε καμιά Ἑλληνορθόδοξη Ἐπισκοπὴ στὴν Εὐρώπη. Τὸ Πατριαρχεῖο διαπιστώνοντας κάποια στιγμή τὴν αὐξανόμενη κίνησιν τῶν Ἑλληνορθόδοξων στὴν Εὐρώπη, καὶ με

πρωτοβουλία τοῦ σπουδαίου Πατριάρχου Κων/λεως Μελετίου Μεταξάκη συστήνει τὸ 1922 τὴν Μητρόπολη Θυατείρων, μετὰ εἶδρα τὸ Λονδίνο.

Πρῶτος Μητροπολίτης διορίζεται ὁ Σχολάρχης τῆς περιωνύμου Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ Τιτουλάριος τότε Μητροπολίτης Σελευκείας Γερμανὸς Στρηνόπουλος. Τὴν ἴδια χρονιά —ἀξίζει νὰ ἐνθυμηθοῦμε πὼς— συστήθηκε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Θυατείρων πέρασε ἀπὸ διάφορες ἱστορικὰς φάσεις. Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς περιεῖχε στὴν δικαιοδοσία τῆς ὅλη τὴν Δυτικὴ καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη. Σιγά-σιγά ὅμως οἱ Δυτικοευρωπαϊκὲς χώρες ἀρχισαν νὰ γεμίζουν μετὰ Ἕλληνες. Ἔτσι, δημιουργήθηκε ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποκοποῦν συγκεκριμένα τμήματά τῆς καὶ νὰ δημιουργηθοῦν καὶ ἄλλες θυγατρικὲς Ἐκκλησίαι τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου.

Τὸ 1954, ἡ Μητρόπολη Θυατείρων, ἀνακηρύχθηκε σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ, ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναγόρα Καββάδα. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ 1962 ἔγινε πάλι Μητρόπολη, καὶ τὸ 1968 ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναγόρα Κοκκινάκη ξαναανακηρύχθηκε (μονίμως —ὅπως φαίνεται—) σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τότε φέρει τὸν τίτλον τοῦ «Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας», καὶ ἐπίσης, ὑπερτίμον καὶ Ἐξάρχου Δυτικῆς Εὐρώπης, Ἰρλανδίας καὶ Μελίτης. Εἶναι δὲ Ἀποκριτάρχης τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Καντουαρίας. Στὴν Ἀρχιεπισκοπικὴ του Περιφέρεια περιλαμβάνονται σήμερα ἡ Μεγ. Βρετανία, ἡ Ἰρλανδία καὶ ἡ νῆσος Μάλτα.

Οἱ δύο τελευταῖοι Ἀρχιεπίσκοποι Θυατείρων, ποὺ δὲν μνημονεύθηκαν παραπάνω, εἶναι ὁ ἀπὸ Ἀξώμης Μεθόδιος Φούγιας (1979-1988), καὶ νῦν Μητροπολίτης Πισιδίας, καὶ τέλος ὁ σημερινὸς Ἀρχιεπίσκοπος ὁ ἀπὸ Τροπαίου Γρηγόριος, ὁ πρῶτος κυπριακῆς καταγωγῆς Ἀρχιερεὺς ποῦ ἀνέλαβε —ἐπαξίως θὰ πρέπει νὰ ὀμολογήσουμε— τὸν βιβλικὸν θρόνον τῶν Θυατείρων.

II. ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Μετὰ τὴν παραπάνω ἀναφορὰ στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βρετανίας, εἶναι ἀνάγκη πιστεύουμε —γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς ἐν λόγῳ παρουσίας τῶν συμπατριωτῶν μας στὴν χώρα αὐτὴ— νὰ ἐξετάσουμε τώρα τὴν σημερινὴ κατάσταση τῶν Ἑλλήνων

5. Θ.Η.Ε., τ. 7, στ. 261.

6. π. Ἀθανασίου Δ. Σαλαπάτα, Ὁ Ἑλληνισμὸς στὴν Νότια Οὐαλία (1873-1993), Ἐκδ. «Diaspora Books», Κάρδιφ, 1993.

Ἵομογενῶν, ποὺ ζοῦν κι ἐργάζονται στὴν Μεγ. Βρετανία.

Σήμερα στὴν χώρα αὐτὴ ὑπολογίζεται πὼς ζοῦν γύρω στοὺς 300.000 Ἵομογενεῖς, στὴν συντριπτικὴ τους πλειοψηφία ἑλληνοκυπριακῆς καταγωγῆς. Τὰ 4/5 τοῦ συνόλου τῆς Ἵομογένειας κατοικοῦν στὴν μεγαλούπολη τοῦ κοσμοπολίτικου Λονδίνου.

Ἰαπλωμένες σὲ ὄλη τὴν βρετανικὴ ἐπικράτεια ὑπάρχουν καὶ λειτουργοῦν σήμερα περίπου 80 Κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἔχουν πάντα σὰν κέντρο, ὄχι μόνο κτιριακὸ ἀλλὰ καὶ πνευματικὸ ἀνεφοδιασμοῦ, τὸν τοπικὸ Ἰλληγορθόδοξο Ἰερό Ναό. Σ' αὐτὲς τῖς Κοινότητες ὑπηρετοῦν 104 Ἰερεῖς καὶ Διάκονοι, καὶ στὰ Μοναστήρια τῆς Ἰρχιεπισκοπῆς μονάζουν 35 μοναχοὶ καὶ μοναχές. Ἰεκτὸς τοῦ Ἰρχιεπισκόπου ὑπάρχουν ἐπίσης κι ἄλλοι ἔξι Ἰρχιερεῖς, ὡς Βοηθοὶ Ἰπίσκοποι καὶ Ἰρχιερατικῶς Προϊστάμενοι τῶν μεγαλυτέρων Κοινοτήτων.

Οἱ Κοινότητες ἔχουν σὰν κύριες φροντίδες τους τὴν διατήρηση τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἔθνικῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων. Ἰτσι, ἰδρῶν Ἰκκλησίες, Ἰλληνικὰ καὶ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, Συλλόγους Νεολαῶν καὶ Φιλανθρωπικὰ Σωματεῖα. Οἱ ἀνεξάρτητες κινήσεις, ἐπίσης, κάποιων ἐμπνευσμένων Ἵομογενῶν, ἐννοοῦμε τὰ διάφορα Σωματεῖα, Συλλόγους, Ἵργανώσεις, κ.λπ., ἀποφέρουν, πολλές φορές, ἀγαθὰ ἀποτελέσματα καὶ καλοὺς καρπούς.

Ἵσον ἀφορᾶ τῖς Ἰκκλησίες μας, εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι οἱ Ναοὶ ποὺ ἀποτελοῦν ἰδιόκτητη περιουσία τῶν Κοινοτήτων, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετοὶ ποὺ ἐνοικιάζονται γιὰ τὴν Ἵρθόδοξη λειτουργικὴ χρῆση ἀπὸ τῖς ἄλλες Χριστιανικῆς Ἵμολογίες, οἱ ὁποῖες εἶναι πάντα (ἢ σχεδὸν πάντα) πολὺ εὐγενικῆς ἀπέναντί μας. Ἰπάρχουν ἀκόμη καὶ Ναοὶ ποὺ συν-χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ Ἰλληγορθόδοξους καὶ Δυτικὸς Χριστιανούς. Σὲ κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται ἀκόμα καὶ ἡ ἰδια Ἰγία Τράπεζα γιὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς Θεῖας Ἰυχαρασιτίας, ἀπὸ τοὺς κληρικὸς τῶν δύο δογμάτων, σὲ διαφορετικῆς φυσικᾶ – ὅπως εἶναι αὐτονόητο – ὄρες, καὶ βέβαια σὲ ξεχωριστῆς Ἰακολουθίες.

Ἰνα πολὺ σημαντικὸ στοιχεῖο, καὶ ἄξιο ἐμφατικῆς ἀναφορᾶς ἐδῶ, εἶναι πὼς οἱ Ἵομογενεῖς μας κρατοῦν τῖς ἐκκλησίες τους ἀνοιχτῆς με τὸ νὰ πληρώνουν ἀπὸ τὴν τσέπη τους ὄλα τὰ ἀπαραίτητα ἔξοδα αὐτῶν. Μὲ τὸν ὄρο «ἔξοδα» ἐν-

νοοῦμε μισθοὺς Ἰερέων, Ἰεροψαλτῶν, Νεωκόρων καὶ καθαριστῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν συντήρηση τῶν κτιρίων, ἐκκλησιῶν, Κοινοτικῶν Αἰθουσῶν, Πρεσβυτερειῶν καὶ ἄλλων βοηθητικῶν χώρων.

Βέβαια ὑπάρχουν πάντα σ' αὐτῆς τῖς περιπτώσεις μικροπροβλήματα, ὅπως τὸ ὅτι μιὰ εὔπορη οἰκονομικὰ Κοινότητα μπορεῖ νὰ προσφέρει καλύτερους μισθοὺς στοὺς Ἰερεῖς καὶ στοὺς ὑπαλλήλους τῆς, σὲ σχέση με κάποια μικρότερη καὶ φτωχότερη Κοινότητα (συνήθως τῆς Ἰπαρχίας) ποὺ δὲν δύναται νὰ ἀνταποκριθεῖ πλήρως στῖς ἀπαιτήσεις ἐνὸς μόνιμου Ἰερέα καὶ ὑπαλλήλων.

Πάντως, αὐτὸ τὸν καιρὸ γίνονται κάποιες προσπάθειες πρὸς τὴν σωστὴ κατεύθυνση, γιὰ σύσταση ἐνὸς κεντρικοῦ οἰκονομικοῦ φορέα, ποὺ θὰ ὀργανώσει μιὰ καλύτερη καὶ δικαιότερη κατανομὴ τῶν χρημάτων, ποὺ ὑπάρχουν καὶ διακινοῦνται ἀπὸ τῖς Κοινότητες, πρὸς ὠφέλεια βέβαια –τελικὰ– κυρίως τῶν λαϊκῶν μελῶν τῶν Κοινοτήτων ποὺ θὰ μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τῖς Κοινοτικῆς ὑπηρεσίες καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν μιὰ σωστὴ καὶ φροντισμένη διακονία ἀπ' αὐτῆς.

Μέσα στὰ πλαίσια τῶν Κοινοτήτων, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῶν Ἰερατικῶς, ἢ Ἰρχιερατικῶς (ὅπου ὑπάρχουν Βοηθοὶ Ἰπίσκοποι), Προϊσταμένων, ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦν οἱ ὀνομαζόμενες Βοηθητικῆς Ἰδελφότητες Κυριῶν. Αὐτῆς εἶναι ὀργανωμένες ὀμάδες Δεσποινίδων καὶ Κυριῶν ποὺ ἔχουν σὰν βασικοὺς σκοποὺς τους:

–Νὰ διοργανώσουν τὸ ἔργο τῆς φιλανθρωπίας στὴν Κοινότητα, ὅπου ἀνήκουν.

–Νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν βοήθεια καὶ συμπαράσταση στοὺς ἀσθενεῖς, καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς Ἰλληνες ποὺ κατοικοῦν μόνιμα στὴν Βρετανία, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνους ποὺ μεταβαίνουν στὴν Ἰγγλία γιὰ θεραπεία, ἀπὸ τὴν Ἰλλάδα καὶ τὴν Κύπρο.

–Νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἐξεύρεση τῶν ἀβάπτιστων βρεφῶν, ἀπόρων ἢ ἀδιαφόρων οἰκογενειῶν καὶ νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ τῆς βαπτίσεως αὐτῶν.

–Νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀπόρους μαθητῆς καὶ φοιτητῆς καὶ νὰ συμπαρίστανται σ' αὐτοὺς ποὺ μεταβαίνουν γιὰ σπουδῆς στὴν Βρετανία ἀπὸ τὴν Ἰλλάδα καὶ τὴν Κύπρο.

–Νὰ προσφέρουν βοήθεια στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὰ ὀρφανὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κ.λπ.

(Συνεχίζεται)

Ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος

Ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυρας ἅγιος Ἰουστίνος εἶναι μία σπουδαία μορφή τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Πληροφορίες γιὰ τὸν βίο του ἔχουμε ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικούς συγγραφείς (Τατιανό, Ἰππόλυτο, Τερτυλλιανό, Εὐσέβιο). Γεννήθηκε τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ β' αἰώνα ἀπὸ ἐθνικούς γονεῖς στὴ Φλαβία Νεάπολη κοντὰ

καὶ νὰ ἀποτιμήσῃ τὴ χριστ. διδασκαλία... ἡ (δὲ) πρωτοποριακὴ θεματολογία, ἡ πρωτοτυπία, ἡ θερμὴ πίστη, ἡ ἀπλότης, ἡ εὐθύτης καὶ ἡ ἀξιοθαύμαστη σαφήνεια συγκροτοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη ἀμείωτο καὶ δημιουργοῦν βαθιὰ ἐντύπωση» (Στ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, τόμ. Α', Ἀθήνα 1982, σελ. 239).

Τὸ ἔτος 165 ὑπέστη μαρτυρικὸ θάνατο μὲ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς του στὴ Ρώμη. Στὸ κοιμητήριο, μάλιστα, τῆς Πρίσκιλλας βρέθηκε ἕνας λίθος, ὁ ὁποῖος φέρει τὰ γράμματα «ΜΧΟΥΣΤΙΝΟΣ» δηλαδὴ μάρτυρας Ἰουστίνος.

Τοῦ κ. ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΩΝ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

στὴν Σαμάρεια τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ τὸν περισσότερο χρόνο τῆς ζωῆς του παρέμεινε στὴν Ρώμη, ὅπου καὶ ἱδρυσε εἶδος ἰδιωτικῆς χριστιανικῆς σχολῆς. Φοροῦσε πάντοτε τὸν φιλοσοφικὸ τρίβωνα καὶ προσπαθοῦσε μὲ τὴ διδασκαλία του νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία εἶναι ὁ Χριστιανισμός. Τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς του παρακολουθοῦσε σημαντικὸς ἀριθμὸς μαθητῶν, κυρίως ἐθνικοί. Ἡ παιδεία του ἦταν ἀξιόλογη. Κατ' ἀρχὴν ἀνεζήτησε τὴν ἀπάντησίν τῶν μεταφυσικῶν του ἀναζητήσεων στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἀλλὰ δὲν ἱκανοποιήθηκε. Ὅπως ἐξιστορεῖ δὲ ὁ ἴδιος σὲ μιὰ ἀκτὴ τῆς θάλασσας πού στοχαζόταν τὸν συνάντησε ἕνας ἄγνωστος σ' αὐτὸν γέροντας, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ συζήτηση ἀνήρρεσε τὶς πλατωνικὲς διδασκαλίες καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ ἀρχίσει τὴν μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀπὸ τότε ἀρχισε ὁ Ἰουστίνος νὰ προσεγγίζει τὸν Χριστιανισμὸ μὲ τὴν ἐντύψωσή του στὴν Ἁγία Γραφή σὲ σημεῖο πού ἔφτασε νὰ γίνῃ καὶ μέγας ἀπολογητὴς αὐτοῦ. Τὴν μεταστροφή, ἡ ὁποία ἔγινε μέσα του, τὴν περιγράφει ὁ ἴδιος λέγοντας:

«Ἐμοὶ δὲ παραχρῆμα πῦρ ἐν τῇ ψυχῇ ἀνήφθη καὶ ἔρωσ ἔχει με τῶν προφητῶν καὶ ἀνδρῶν ἐκείνων, οἳ εἰσι Χριστοῦ φίλοι» (ΒΕΠ, τόμ. 3,215). Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἀλλὰ διεσώθησαν μόνο τρία ἀπολογητικῶν χαρακτήρα. Εἶναι τὰ ἑξῆς: Διάλογος πρὸς Τρύφωνα, Α' Ἀπολογία καὶ Β' Ἀπολογία. Ὅπως ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Στυλιανὸς Παπαδόπουλος ὁ ἱερός Ἰουστίνος «γράφει περισσότερο γιὰ νὰ ἐκθέσῃ

Κυρίως στὴν Α' Ἀπολογία του («Τὸ σημαντικώτερο καὶ ἐκτενέστερο ἀπολογητικὸ κείμενο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας», καθ. Παπαδόπουλος, ὅπ. παρ.) πού ἀπευθύνεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνίνον (138-161), τοὺς υἱούς του, τὴν σύγκλητο καὶ τὸν δῆμο, ὁ Ἰουστίνος ἀνασκευάζει τὶς κατηγορίες κατὰ τῶν χριστιανῶν, δίδει μαρτυρίες γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ κυρίως ὁμιλεῖ γιὰ τὴν θεότητα Αὐτοῦ καὶ τέλος ἐκθέτει τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὰ ἱερά μυστήρια.

Εἰδικότερα, ἀναφέρει ὅτι οἱ χριστιανοὶ διώκονται στὸ ρωμαϊκὸ κράτος, ὡς ἄθεοι, συνωμότες καὶ ἀνήθικοι. Αὐτὸ ὅμως εἶναι συκοφαντικὸ καὶ ἄδικο. Οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι ἄθεοι ἀλλὰ πιστεύουν στὸ Θεὸ Πατέρα, στὸν Υἱὸ (Ἰησοῦ Χριστὸ) καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα. Βέβαια δὲν πιστεύουν στοὺς ψευδεῖς θεοὺς καὶ στὰ διάφορα εἰδῶλα. Ἐπίσης δὲν συνωμοτοῦν κατὰ τοῦ κράτους, ἀλλὰ ἀντιθέτως ζοῦν εἰρηνικὰ καὶ μὲ εὐπειθία στοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντες. Ὁ βίος τους εἶναι ἠθικὸς καὶ ἐφαρμόζουν πιστῶς τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ.

Τέλος θεμελιώδη ἱερά μυστήρια τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία.

Ὁ Ἰουστίνος ὁμιλεῖ μὲ εὐθύτητα καὶ μεγάλη παρρησία γιὰ τὴ σημασία καὶ ἀξία τῶν μυστηρίων αὐτῶν. Τὸ βάπτισμα ἀποτελεῖ νέα γέννηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἀποκαλεῖ φωτισμὸ. Ἡ θ. Εὐχαριστία τελεῖται τὴν Κυριακὴ, ἡμέρα ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ περιγράφει πῶς ἀκριβῶς γίνεται, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ἀφήνεται καμμία

άμφιβολία για τὸν πνευματικὸ της χαρακτήρα.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ λίαν δύσκολη, συγκεχυμένη ἀπὸ φιλοσοφικὲς καὶ συγκρητιστικὲς ιδεολογίες ὁ Ἰουστίνος ὁμιλεῖ, διδάσκει καὶ παρουσιάζει τὴν ἀλήθεια. Εἶναι ὁ χριστιανὸς φιλόσοφος ποὺ ἀπαντᾷ στὶς τρεῖς μεγάλες προκλήσεις τῆς ἐποχῆς του: τὸν ἰουδαϊσμό, τὸν ἑλληνισμό καὶ τὸν γνωστικισμό. Ὅπως δὲ ἀναφέρει ὁ καθ. Π. Χρήστου ὁ Ἰουστίνος εἶναι ὁ ἀπολογητὴς, ὁ φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος ἔδωσε ἀφθονώτερα ἀπὸ «πάντα ἄλλον εἰς τὸν χριστιανισμόν τὰ ὄπλα διὰ νὰ ἐπεκταθῆ εὐρέως εἰς τὰς τάξεις τῶν διανοουμένων» (Π. Χρήστου, Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματολογία, τόμ. Α', Θεσ/κη 1971, σελ. 69).

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἰδιαίτερος θέλουμε νὰ ἐπισημάνουμε στὸ ἄρθρο μας αὐτό, μετὰ τὴν σύντομη αὐτὴ παρουσίαση τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου, εἶναι ἡ ἐπισήμανση τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ρόλου τῆς ἀπολογητικῆς στῆ χριστιανικὴ μας πορεία καὶ εἰδικότερα θὰ λέγαμε στὸ χῶρο τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Τὴν ἀφορμὴ μᾶς τὴν δίνει ὁ ἀπολογητὴς Ἰουστίνος. Μᾶς τὴν δίνει τὸ ἀρχαῖο φιλολογικὸ εἶδος, ἡ ἀπολογία, ποὺ πάντοτε ὑπῆρχε στὴν Ἐκκλησία.

Ὁφείλουμε νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ζεῖ μέσα στὸν κόσμον σὲ μιὰ ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ συμβίωση μαζί του. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀπομονωθεί ἀπ' αὐτὸν ἀφοῦ ἄλλωστε δημιουργήθηκε γιὰ τὴ σωτηρία αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι «ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ» ποὺ πρέπει ἡ Ἐκκλησία νὰ βοηθήσει γιὰ νὰ βρεῖ τὴν πορεία του πρὸς τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐνα μέσο διακονίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς αὐτὸν τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα μπροστὰ στὴν ἀπέραντη ποικιλία τῆς στάσεως τῶν ἀνθρώπων ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἡ ἀπολογία, ἡ ἀπολογητικὴ. Ἡ διακονία αὐτὴ τῆς ἀπολογητικῆς λειτουργεῖ βέβαια πάντοτε ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τῶν συνθηκῶν, τῶν ἀναγκῶν ποὺ παρουσιάζονται, τῶν τοπικῶν ἢ χρονικῶν καταστάσεων, ἀναλόγως τῆς διαφοροποιήσεως τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀξία τῆς ἀπολογητικῆς εἶναι ἐπομένως προφανής. Καὶ σήμερα χρειάζεται ἡ ἔκθεση τῶν θέσεων τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας, ἡ ἀντίκρουση τῶν κατηγοριῶν κατὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξέταση καὶ κριτικὴ τῶν συγχρόνων πνευματικῶν ρευμάτων. Εἶναι ἐσφαλμένα ἢ ἄποψη, ποὺ διατυπώνεται μερικὲς φορὲς ὅτι ἡ ἀπολογητικὴ εἶναι περιττή. Ἡ οὐσία τοῦ θέματος δὲν εἶναι ἐκεῖ. Ἡ οὐσία εἶναι στὴ μέθοδο τῆς ἀπολογητικῆς, στὸν τρόπο λειτουργίας τῆς ἀπολογητικῆς, στὸν σύγχρονο κό-

σμο. Πῶς θὰ μιλήσουμε σήμερα στὸν ἄνθρωπον ποὺ ἀναζητεῖ, ἀμφισβητεῖ, πολεμᾷ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία; Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο ἐρώτημα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα προβλήματα σήμερα εἶναι πῶς θὰ μεταδώσουμε τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου, πῶς θὰ κάνουμε διάλογο π.χ. στὴν τηλεόραση, πῶς θὰ δώσουμε τὴ θαρραλέα ὁμολογία τῆς πίστεως. Καὶ ἡ ἀπολογητικὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχει μεγάλη ἀποστολὴ νὰ ἐπιτελέσει καὶ σήμερα. Φυσικὰ δὲν δεχόμεθα μιὰ ἀπολογητικὴ ποὺ σκοπὸς τῆς θὰ εἶναι ἡ λογικὴ κατοχύρωση τῆς θείας Ἀποκαλύψεως οὔτε μιὰ ἀπολογητικὴ «ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων» γιὰ τὴν προάσπιση τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν. Ὅπως ἐπισημαίνεται: «Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάζετο ἡ παλαιότερα Ἀπολογητικὴ, παρουσιάζεται σημερινὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπρηχαιωμένος, ἀνεδαφικὸς καὶ ἄχρηστος» (Κ. Παπαπέτρου, Εἶναι ἡ θεολογία ἐπιστήμη; Ἀθήναι 1970, σελ. 27).

Τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ ἀπολογητικὴ μὲ κατάλληλο καὶ ἀποτελεσματικὸν τρόπο νὰ ἀναίρει καὶ νὰ διορθώνει τὰ σφάλματα καὶ τὶς πεπλανημένες ἀντιλήψεις κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, νὰ ὑποδεικνύει τὸ ὀρθὸ καὶ νὰ ἐνισχύει τοὺς ἀβοήθητους, δίνοντας μαρτυρία τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Στὶς νέες μορφὲς ἐκκοσμικεύσεως, στὶς νέες ὀρθολογιστικὲς ἢ εἰδωλολατρικὲς θεωρίες, στὶς νέες αἰρέσεις ἢ ἀπολογητικὴ ὀφείλει νὰ εἶναι παρούσα μὲ τὸν «λόγον τῆς ἀληθείας». Νὰ θίγει χορδὲς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ μὴ εἶναι ξηρά, στεῖρα, ἀρνητικὴ, μὲ ὑπερβολὲς καὶ ἀναθεματισμούς. Οἱ ἀλλαγὲς τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν δημιουργοῦν νέες ψυχολογικὲς καταστάσεις ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὶς ἀγνοοῦμε, ἐὰν ἐπιθυμοῦμε ἡ ἀπολογητικὴ νὰ ἔχει καρπούς. Ὁ διάλογος τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα στὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ Ἁπ. Παύλου στὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς δώσουν πολλὰ στοιχεῖα γιὰ μιὰ γόνιμη ἀπολογητικὴ, γιὰ μιὰ σωστὴ σχέση διαλόγου μὲ τοὺς ἄλλους, γιὰ μιὰ ζωντανὴ μαρτυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ Λυτρωτοῦ. Ἀξίζει νὰ προσέξουμε αὐτὰ τὰ δύο ὑποδείγματα.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀντλοῦμε ζωντανὸ νερὸ ἀπὸ τὶς πηγὲς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζουμε σωστὰ τὶς ὁλονὲν αὐξανόμενες πρακτικὲς ἀνάγκες τῶν καρπῶν μας. Ἀσφαλῶς, μιὰ τέτοια πηγὴ, ἀποτελεῖ ὁ φιλόσοφος, ὁ μάρτυρας, ὁ ἀπολογητὴς Ἰουστίνος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Τιμή ἀντανακλώσα εἰς ὀλόκληρον τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τιμῶσα διακεκριμένας προσωπικότητας τῆς Προτοθρόνου ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ Ἐκκλησίας τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων, ἀπεφάσισε τὴν ἀνακηρύξιν τοῦ μὲν Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου εἰς «Ἐπίτιμον μέλος» αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει παροχὴν ἀνωτάτης διακρίσεως ἀπονεμομένης σπανίως ὑπ' αὐτῆς εἰς ἐπιφανεστάτας προσωπικότητας, τοῦ δὲ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Ἐφέσου κ. Χρυσόστομου εἰς «Ἀντεπιστέλλον μέλος» αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ ἐπίσης ἀποτελεῖ ὑψίστην διάκρισιν. Εἶναι περὶ τὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐπιδαφιλευθεῖσα εἰς ἀμφοτέρους τιμῇ αὐτῇ ἀντανακλᾷ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἥτις καυχᾶται διὰ τὰ δύο αὐτὰ ἡγετικά στελέχη τῆς.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκτιμᾶται ἤδη παγκοσμίως, διακρινόμενος διὰ τοὺς μεγάλους βεληνεκοὺς φωτεινοὺς ὄραματισμοὺς Του, διὰ τὴν συνετὴν στρατηγικὴν Του πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν, διὰ τὴν κρυσταλλίνης διανυγείας ἐπιγραμματικὴν πραγματώσιν τῶν λόγων Του, διὰ τὴν προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διορθοδόξων σχέσεων καὶ τοῦ ἀδελφικοῦ ἐν αὐταῖς συντονιστικοῦ ρόλου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τὴν προώθησιν τῶν διεκκλησιαστικῶν καὶ διαθρησκευτικῶν ὑγιῶν διαλόγων τῆς ἀληθείας ἐν ἀγάπῃ, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, διὰ τὴν συναδέλφωσιν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ἐν κινδύνῳ εὐρισκομένου οἰκολογικοῦ περιβάλλοντος, διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς νεότητος, διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνάπτυξιν τοῦ πομπαντικοῦ, ἀνακαινιστικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ ἐνοποιουμένῃ Εὐρώπῃ κ.τ.τ.

Ἐξ ἄλλου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρον Ἐφέσου κ. Χρυσόστομος εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς ἐν τῇ Χριστιανικῇ Οἰκουμένῃ. Διεκρίθη διὰ τὴν ἐπὶ δεκαετίας ἀκτινοβολίαν ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει Μύρων, διὰ τὸ λαμπρὸν διδακτικὸν καὶ συγγραφικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ὡς Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, διὰ τὸ ὅτι ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος ὅλης σχεδὸν τῆς νεωτέρας Ἱεραρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τὸ

ὅτι λαμπρύνει τὴν Ἱ. Σύνοδον αὐτοῦ ὡς Συνοδικὸς Ἱεράρχης, διὰ τὸ ὅτι ἔχει διατελέσει Πρόεδρος Πανορθοδόξων Διασκέψεων, διὰ τὸ ὅτι εἶναι ἐπιφανὲς καὶ ἐνεργὸν μέλος ἀναριθμητῶν διορθοδόξων καὶ διαχριστιανικῶν συνεδρίων καὶ διὰ τὸ ὅτι γενικῶς εἶναι ἄριστος συμπαραστάτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχου.

«Πάντα ἐμπρός, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά...»

Τὸ παρὸν τεῦχος τῆς «Ἐκκλησίας», τὸ ὁποῖον ἐκτυπῶνται ἐνωρίτερον ἔνεκα τῶν θερινῶν διακοπῶν τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας», θὰ εὐρίσκειται ἤδη ἐν τῷ Ταχυδρομείῳ, καθ' ὁδὸν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας του, ὅταν τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας θὰ πληροφορηθῆται μετὰ συγκινήσεως ἐκ τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐπικοινωνίας τὴν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Γέροντος Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου παράδοσιν εἰς ἄλλας χεῖρας τῆς ἐπὶ δεκαετίας κρατηθείσης ὑπ' αὐτοῦ σκυτάλης τῆς διαπομπάνσεως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς θυγατρὸς τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ χαρισματικὸς αὐτὸς Πνευματικὸς Ἠγέτης καὶ Ἐθνάρχης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις ζῆ μεταξὺ Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ, προήδρευσε διὰ τελευταίαν φορὰν τῆς ἐν Ν. Ὑόρκῃ πραγματοποιηθείσης 33ης Κληρικολαϊκῆς Συνελεύσεως. Κατὰ τὴν μετ' αὐτῆς συνδεθείσαν τέλεσιν τῆς πανηγυρικῆς Θείας Λειτουργίας ἐν τῷ Κεντρικῷ Πάρκῳ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἰακώβος, ὁμιλήσας πρὸς χιλιάδας Ἑλλήνων, ἐτόνισεν, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς Κληρικολαϊκῆς συνελεύσεως αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ κῶσμημα τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρέπει νὰ ἀκουσθῆ μέχρι τῆς Κύπρου, τῆς Θράκης, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἰμβρου (ἰδιατέρας πατρίδος του), τῆς Τενέδου, πανταχοῦ ὅπου σφαδάζουν Ἕλληνες ὑπὸ τὸ πέλημα ἀνελευθέρου κυβερνήσεως.

«Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχαμε τὸν ἐμπρησμὸ μιᾶς ἐκκλησίας στὰ Προγκιπόννησα —προσέθεσε—, βανδαλισμοὺς στὰ νεκροταφεῖα. Δὲν μᾶς θέλουν οὔτε νεκροὺς... Ἐμεῖς αὐτῇ τῇ γῇ τῆς Πόλης, τῆς Ἰωνίας, τῆς Ἰμβρου καὶ τῆς Τενέδου, τὴν ποτίσαμε μὲ τὸ αἷμα δεκάδων χιλιάδων μαρτύρων, πατριωτῶν, ἀρχιερέων, μοναχῶν, τῶν Ἑλλήνων

τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἦμασθε, εἴμεθα καὶ θὰ παραμείνουμε ἓνας βράχος, ποῦ δὲν πρόκειται νὰ κυλήσει...».

Τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου σύνθημα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος Κληρικολαϊκὴν εἶναι: «Πάντα ἔμπρός, μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ καὶ τὴν καρδιά ὑψωμένη ὡς τὸν οὐρανὸν».

Εὐχόμεθα ὅπως ὁ Δοτῆρ παντὸς ἀγαθοῦ δωρεῖται εἰς τὸν διακεκριμένον Ἱεράρχην ἔτη πολλά, καὶ ὑγίειαν, ἵνα οὗτος συμπαριστάμενος εἰς τὸν διάδοχόν του, συνεχίσῃ νὰ ὑψώνῃ φωνὴν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ ποδηγετῇ τοὺς φοιτητὰς τῆς ἐν Brookline (Βοστώνης) Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἢ ὁποῖα προσφάτως τὸν ἀνεκέρυξε «διακεκριμένον καθηγητὴν» (*distinguished professor*) αὐτῆς.

«Λατρεία καὶ Πολιτικοὶ»

Τὸ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου λειτουργοῦν ἐν Παρισίοις Ἰνστιτούτον Ὁρθόδοξου Θεολογίας «Ἅγιος Σέργιος», τὸ ὁποῖον ἔχει συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐν τῇ Δύσει προβολὴν τῶν θησαυρῶν τῆς ὀρθόδοξου λατρείας καὶ πνευματικότητος καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὑγινοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἐπραγματοποίησεν ἀπὸ 25ης μέχρι 28ης Ἰουνίου 1996 τὸ 43ον Λειτουργικὸν Συνέδριον (*Semaine d' études liturgiques*).

Τὸ Συνέδριον τοῦτο, τοῦ ὁποῖου μετέσχον διαπρεπεῖς λειτουργιολόγοι καὶ ἐπιστήμονες ὄλων τῶν μεγάλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γαλλίας κ. Ἱερεμίου καὶ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ διακεκριμένου φιλέλληνος Πρυτάνεως αὐτοῦ αἰδεσιμολογητάτου π. Βορίς Bobrinsky, ἐξήτασε κατὰ πολυδιάστατον τρόπον τὸ θέμα: «Λατρεία (Λειτουργία) καὶ Πολιτισμοὶ» (*Liturgie et Cultures*).

Ἐκ τῶν εἰσηγήσεων καὶ συζητήσεων ἐγένετο φανερὰ ἡ συμβολὴ τῆς καθ' ὅλου Χριστιανικῆς Λατρείας εἰς τὴν «ἀνακεφαλαίωσιν» τῶν πάντων ἐν Χριστῷ καὶ εἰς τὴν ἐκάστοτε μορφολογικὴν πολιτιστικὴν προσαρμογὴν τῆς συμφώνως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἱ. Φωτίου προβληθέν αἴτημα περὶ τῆς —διατηρούσης πάντοτε τὸν οὐσιώδη πυρῆνα τῆς λατρείας— ἀρχῆς τῆς ἐνότητος ἐν τῇ ποικιλομορφία. Οὕτω τὸ γνήσιον μυσταγωγικὸν καὶ ἀναγωγικὸν πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας δὲν ἐξαρθᾶται ἐκ τῆς κατὰ τόπους, χρόνους καὶ πολιτισμικὰ περιβάλλοντα ἀπολύτου ὁμοιομορφίας «ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς ἐπικλησεσιν...», ἐν τάξει καὶ ἀκολουθία... ἐν τῷ τοῦ χρόνου μήκει καὶ τῇ βραχύτητι, ἐν

πλήθει καὶ ὀλιγότητι», διότι «ἡ τῶν εἰρημένων ἑτεροτῆς τε καὶ παραλλαγῆ τὴν ἐνοειδῆ καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ Πνεύματος... ὑποδέξασθαι... οὐ διεκώλυσεν» (Μ. Φωτίου, Ἐπιστ. β' ἀπολογητικῆ..., *Migne* Ἐ.Π. 102,608).

Διακέρυξις ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀφῆς τῆς «Ὀλυμπιακῆς φλόγας».

Πρὸ τινων ἐβδομάδων, ὡς γνωστόν, ἐπραγματοποιήθη ἐν Ὀλυμπία ἡ καθιερωθεῖσα τελετὴ τῆς ἀφῆς τῆς διὰ τὸν ἐκάστοτε χώρον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων προοριζομένης «Ὀλυμπιακῆς φλόγας», ἢ ὁποῖα τελετὴ αὐτονοήτως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἀντιμετωπίζεται οὐχὶ ὡς πραγματικὴ εἰδωλολατρικὴ θρησκευτικὴ τελετὴ, ἀλλ' ὡς συμβολικὴ θεατρικὴ ἀναπαράστασις.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλείας κ. Γερμανός, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ὀρθῶς ἐπαινεθεῖσαν πρωτοβουλίαν νὰ ἰδρῦσῃ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει αὐτοῦ εἰδικὸν «Γραφεῖον Ἀθλητισμοῦ» πρὸς προώθησιν τοῦ ὑγινοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος, διένειμεν εἰς τὰ πλήθη τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν τελετὴν ἐγγυρωμένον καλλιτεχνικὸν τετρασελίδον φυλλάδιον, περιέχον διακέρυξιν, ἐν τῇ ὁποῖα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζονται τὰ ἐξῆς:

«Ὡς Μητροπολίτης τῆς μοναδικῆς εἰς τὸν κόσμον περιοχῆς εἰς τὴν ὁποῖαν διεξήχθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ ἐξευγενίζουσα τὸν ἄνθρωπον ἄμιλλα τῶν ἀθλητῶν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πόλεων διὰ τῆς διοργανώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων, ὡς θρησκευτικῆς ἐπιταγῆς πρὸς ἐπικράτησιν τῆς εἰρηρῆς καὶ τῆς ἀννρώσεως τοῦ ἀνθρώπου, αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀπευθύνω χαιρετισμὸν πρὸς ὅλους τοὺς συγκεντρωθέντας ἐδῶ, εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν καὶ συμμετέχοντας εἰς τὴν συμβολικὴν ἀφῆν τῆς Ὀλυμπιακῆς φλόγας πρὸς μεταφορὰν τῆς σπὸς δυτικὸν ἡμισφαίριον καὶ μάλιστα εἰς τὴν φέρουσαν ἐλληνικὸν ὄνομα πόλιν τῆς Ἀτλάντας...

»Αἰσθάνομαι ὅτι ὁ θεμελιακὸς θρησκευτικὸς χαρακτήρας τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων δὲν ἀντιτίθεται, ἀλλὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τὴν ἐπιδιώξειν τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς, ποῦ περιλαμβάνει τὴν συνεχῆ εὐγενὴ ἄμιλλα πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς ἐπικράτησιν τῆς εἰρηνικῆς καὶ τῆς ἀνευ φυλετικῶν ἢ ἄλλων διακρίσεων συμβιώσεως τῶν λαῶν. Τὸ ἀθλητικὸ σῶμα ἀπαιτεῖ ἕναν ἀθλητικὸν χαρακτήρα καὶ αὐτὸς μία ἀθλητικὴν ψυχὴν...

»Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἡ ἀφῆ τῆς φλόγας πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ, ὡς θεμελιῶδες, καὶ τὸ θρησκευ-

τικόν νόημα, ὥστε τὸ φῶς τῆς νὰ φωτίσῃ σκέψεις καὶ πράξεις πού νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τοὺς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Ἡ πυρὰ τῆς φλόγας πρέπει νὰ κάψῃ τὰ διαχωριστικὰ τεῖχη τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τοῦ ἀπομονωτισμοῦ, τοῦ χρηματισμοῦ, τῆς μορφώσεως, τῆς φυλῆς, καὶ νὰ προβάλῃ τὴν κοινὴ "ἐξ ἑνὸς αἵματος" καταγωγὴ τῶν ἀνθρώπων, νὰ προβάλῃ ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο, ὡς ἐνότητα σώματος καὶ ψυχῆς, ὡς ὄντοτητα πού δὲν εἶναι ἀπλῶς παραγωγὸς καὶ καταναλωτὴς ἀγαθῶν, ἀλλὰ ὄν πού προοδεύει καὶ πορεύεται στὴν τελειότητα.

»Οἱ ἡγέτες τῶν Ὀλυμπιακῶν ἐκδηλώσεων ὀφείλουν νὰ ἐμβαθύνουν, πρὶν εἶναι πλέον ἀργά, εἰς τὸ ἀληθινὸ νόημα αὐτῶν τῶν ἀγῶνων πού εἶναι ἠθικὸ καὶ ὄχι οἰκονομικὸ, εἶναι πολιτισμὸς καὶ ὄχι ἐμπόριον, εἶναι εὐκαιρία αὐξήσεως τῆς κατανοήσεως τῆς παγκοσμίου κοινότητος καὶ ὄχι ἐθνικιστικῆ προβολὴ τῶν πλουσιωτέρων ἢ τῶν ἰσχυροτέρων. Ὀφείλουν νὰ προβάλλουν ταῦτα ὡς τὴν *sine qua non* προτεραιότητα.

»Οἱ ἀθλητές, ἅς γνωρίζουν ὅτι θὰ τιμῆσουν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐὰν ἀγωνίζονται μὲ τιμότητα ὅτι θὰ εἶναι παραγωγοὶ διδακτικῶν παραδειγμάτων, ἀν προβάλλονται ὡς τίμιοι ἄνθρωποι, πού δὲν ἐπέλεξαν τὸν εὐκόλο δρόμο εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὅταν ἀποδείξουν ὅτι δὲ εἶναι μηχανεὲς κέρδους καὶ ὄργανα τοῦ ἐμπορίου, ἀλλὰ ἡθικούς ὅτι δὲν εἶναι χροσωμένοι δούλοι, ἀλλὰ ἐλεύθεροι καὶ ὑπέροχοι ἄνθρωποι».

«Οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ»

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ διακήρυξις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλείας κ. Γερμανοῦ δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καταφάσκουν καὶ προβάλλουν τὸ γνήσιον ἀθλητικὸν πνεῦμα. Κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον, «ἐὰν δὲ καὶ ἀθλήτις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ» (Β' Τιμ. β' 5). Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐν τῷ ἔργῳ του «Παιδαγωγός», ἔχει εἰδικὴν παράγραφον διὰ τὸ «ὅτι καὶ γυμνάσια ἐγκριτέον τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν». Ὁ Μ. Βασίλειος ἐκδηλώνει ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς ἀθλητάς, οἱ ὅποιοι ζοῦν ἐγκρατῶς, «δαίταν οὐ τὴν ἡδίστην, ἀλλὰ τὴν παρὰ τῶν γυμνασίων αἰρούμενοι». Εἰς τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος, προσθέτει, συντελοῦν «ἐν τοῖς γυμναστικοῖς αἱ ἀθλητικαὶ τροφαὶ μετὰ τῶν καταλλήλων γυμνασίων». Ὁ αὐτὸς ἱερός πατήρ ἐθλίβη βαθύτατα, ὅταν, ἔνεκα πολιτικῶν ταραχῶν, δὲν ἠθλοῦντο οἱ

νέοι εἰς τὰ γυμναστήρια: «Γυμνάσια κεκλεισμένα, γράφει πρὸς τὸν Μαρτινιανόν, καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἔα ἡμᾶς οὐδὲν λογιζέσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν ἀγωνία». Οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, κατὰ μὲν τὸν ἅγιον Γρηγόριον Νύσσης, καλλιεργοῦν «τὴν ἀθλητικὴν ἀνδρεία», κατὰ δὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον δέον νὰ διεξάγονται τιμίως οὐχὶ «ἔξω τῶν νενομισμένων», ἀλλὰ «κατὰ τοὺς κειμένους ὅρους τῆς ἀγωνίας», δηλαδὴ συμφώνως πρὸς τοὺς κανονισμοὺς. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρισόστομος χρησιμοποιεῖ ἀκαταπαύστως εἰς τὰ κηρύγματά του παρομοιώσεις καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἀθλητικῶν ἀγῶνων καὶ ἐπισημαίνει, ὅτι ὁ καλὸς ἀθλητὴς «πάντα τὸν τῆς ἀθλήσεως νόμον φυλάττει, καὶ τὸν ἐπὶ τῶν σιτίων (δηλ. τῆς τροφῆς), καὶ τὸν ἐπὶ σωφροσύνης καὶ σεμνότητος καὶ τὸν ἐν παλαιίστρα».

Τὸ γνήσιον ἀθλητικὸν ἰδεῶδες

Εἰς τὰ σημειωθέντα εἰς τὰς δύο προηγουμένας παρατηρήσεις ἅς ἐπιτραπῇ νὰ προστεθῇ, ὅτι, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τοῦ ἔτους 1984, ὁ γράφων, ἐν ἄρθρῳ αὐτοῦ εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Χριστιανισμὸς καὶ ἀθλητικὸ ἰδεῶδες», μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν εἰς τὴν προηγουμένην παρατήρησιν μνημονευθέντων πατερικῶν χωρίων, εἶχε προσθέσει τὰ ἑξῆς:

«Τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως ποτὲ δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἐριστικότητα, σὲ ἐπιθετικότητα, σὲ ἐμπορευματοποίησιν τοῦ ὀλυμπιακοῦ ἰδεῶδους, σὲ πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ἀνταγωνισμοὺς, σὲ κερδοσκοπικὰ συναλλαγὰς, σὲ βάρβαρες ἐκδηλώσεις φατριασμοῦ, σὲ ἐπιδιώξεις πρὸς κατάκτησιν ἑνὸς κυπέλλου ἢ μεταλλίου ἢ ρεκόρ μὲ ἀθέμιτο τρόπο. Ἀντιθέτως τὸ γνήσιον ἀθλητικὸ πνεῦμα ὀδηγεῖ στὴ μὀρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτήρος, στὴν ἄσκησιν πειθαρχίας, στὴν ἀπόκτησιν ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς ἀμιλλας, στὴν ἰσχυροποίησιν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, στὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος τῆς συναδελφικότητος καὶ συνεργασίας, στὴν ἐνεργοποίησιν τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, στὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας τῶν λαῶν καὶ στὴν προώθησιν τοῦ ἰδεῶδους τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης» (Ἐφημ. «Ἐλεύθερος Τύπος», 11-12 Αὐγούστου 1984).

Ε.Δ.Θ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Σύνοδος τής Έκκλησίας τής Ελλάδος

Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ τήν 2αν και 3ην Μαΐου 1996 προήδρευσε των κατά μήνα τακτικών εργασιών τής Δ.Ι.Σ.

— Τήν 10ην Μαΐου, ημέραν Παρασκευήν, τὰ Γραφεία τής Ί. Συνόδου έπεσκέφθη ό Θεοφ. Έπίσκοπος Τραχείας κ. Παύλος (Ίεράρχης του Οίκουμ. Πατριαρχείου).

— Τήν 16ην Μαΐου, ημέραν Πέμπτην, τὰ Γραφεία τής Ίεράς Συνόδου έπεσκέφθη ό Σεβ. Μητροπολίτης Μολδαβίας κ. Δανιήλ (Ίεράρχης του Πατριαρχείου Ρουμανίας).

— Τήν 17ην Μαΐου, ημέραν Παρασκευήν, τὰ Γραφεία τής Ίεράς Συνόδου έπεσκέφθη ό Σεβ. Μητροπολίτης Λάμπης και Σφακίων κ. Ειρηναίος (Ίεράρχης τής Έκκλησίας τής Κρήτης).

— Τήν 4ην, 5ην και 6ην Ίουνίου 1996 ό Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος προήδρευσε των κατά μήνα τακτικών εργασιών τής Δ.Ι.Σ.

— Τήν 4ην Ίουνίου, ημέραν Τρίτην, τον Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και πάσης Ελλάδος εις τὸ παρὰ τῆ Ίεράς Συνόδου Γραφείον αυτού έπεσκέφθη ό έν Αθήναις Πρόεδρος τής Γεωργίας.

— Τήν 10ην Ίουνίου, ημέραν Δευτέραν, τὰ Γραφεία τής Ί. Συνόδου έπεσκέφθη ό Θεοφ. Έπίσκοπος Κυρήνης κ. Θεόδωρος (Ίεράρχης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας).

— Τήν 17ην Ίουνίου, ημέραν Δευτέραν, τὰ Γραφεία τής Ίεράς Συνόδου έπεσκέφθη ό Σεβ. Έπίσκοπος του Λότι κ. Γρηγόριος (Ίεράρχης του Πατριαρχείου Γεωργίας).

(Έκ τής Ίεράς Συνόδου)

Ί. Αρχιεπισκοπή Αθηνών

Σε δύο σειρές λειτουργήσαν έφέτος για πρώτη φορά οι έπιμορφωτικές Συνάξεις των Κληρικών τής Ί. Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Οι έφημέριοι που παρηκολούθησαν τις συνάξεις ήσαν 40 σε κάθε σειρά. Τα μαθήματα τής πρώτης σειράς πραγματοποιήθηκαν στον Ί.Ν. Αγ. Παντελεήμονος τής όδου Καλλιρόδης και τής δευτέρας στον Ί.Ν. Αγ. Σοφίας Ψυχικού. Υπεύθυνος των Συνάξεων ό Πανος. Αρχιμ. π. Θεοδώρητος Πολυζωγόπουλος και έμπνευστής του έργου ό Αιδεσιμολ. Πρωτοσύγκελλος τής Ί. Αρχιεπισκοπής π. Κωνσταντίνος Ανδρουλάκης.

— Πλουσιώτατο σε προσφορά αγάπης τὸ έργο του Γενικού Φιλοπτώχου Ταμείου και των Ένοριακών τής Ί. Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Έκατομμύρια δραχμές διετέθησαν και έφέτος σε άναξιοπαθούντας άδελφούς μας, χιλιάδες μερίδες φαγητό μοιράστηκαν

έπι καθημερινής βάσεως στα Σπίτια Γαλήνης, άνακούφιση και συμπαράσταση δόθηκε στις Στέγες Γερόντων και στα Ίδρύματα Κατακοίτων και Άνιάτων. Πολλοί χριστιανοί μας πρόσφεραν χρηματική και ύλική συμπαράσταση αλλά και προσωπική εργασία.

Για παράδειγμα, άναφέρουμε μόνο τὸ γεγονός ότι τὸ Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο τής Ίεράς Αρχιεπισκοπής χορηγεί 194 μηνιαία βοηθήματα σε υπερόλικες, άσθενείς κ.λπ. βάσει λεπτομερών έκθέσεων των Κοινωνικών Λειτουργών. Τὸ ύψος των βοηθημάτων αυτών κατά μήνα άνέρχεται σε 2.520.000 δρχ.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ο Πάπας όμιλών έν Ρώμη, έτόνισεν ότι ή πόλις αύτη κατά την είσοδον τής τρίτης χιλιετίας θά είναι τὸ κέντρον τής πνευματικής και κοινωνικής άνανέωσης του κόσμου. Τὸ άγιον έτος 2000 θά άποκαλύψη την ιδιαίτεραν κλήσιν, την όποίαν έχει έπιφυλάξει ή Θεία Πρόνοια εις την πόλιν αύτην, ως προσέθεσεν.

— Τὸ τεύχος Ίουνίου - Ίουλίου - Αύγουστου 1996 του ύπό τής έν Αθήναις Μονής Ίησουϊτών έκδομένου περιοδικού «Άνοιχτοί Όρίζοντες» είναι άφιερωμένο εις την έλληνικήν μετάφρασιν τής νέας Κατηχήσεως τής ΡΚαθολικής Έκκλησίας, ήτις έξεδόθη διά συνεργασίας του Βατικανού και του έκδοτικού οίκου «Κάκτος». Η μετάφρασις έγινε από τον π. Αθανάσιον Αρμάον, όστις τονίζει, ότι έν τῆ Κατηχήσει αύτη είναι «έντονη ή παρουσία τής άνατολικής ιερής παραδόσεως, τής άνατολικής θείας λατρείας, τής άνατολικής θεολογίας» και ότι πρόκειται διά «πνευματικό έμβόλιασμα τής Χριστιανικής Δύσεως από την άνατολική συνείδηση», τουθ' όπερ όφείλεται άφ' ένός εις τον θεολογικόν διάλογον «μεταξύ τής Καθολικής και Όρθοδόξου Έκκλησίας», διεξαγόμενον συμφώνως προς «τάς κατευθύνσεις τής Β' Συνόδου του Βατικανού», και άφ' έτέρου «στην ύπαρξη και δραστηριότητα των Άνατολικών Καθολικών Έκκλησιών».

— Η όργάνωσις των Γερμανών ΡΚαθολικών «Renovabis» έκπονεί μορφωτικά προγράμματα διά την νεότητα τής Μέσης και Άνατολικής Ευρώπης.

— Ο Πάπας Ίωάννης - Παύλος Β' έστειλε χαιρετισμόν εις τους μετασχόντας του 5ου Χριστιανο - Ίσλαμικού Συνεδρίου, τὸ όποιον από 17ης μέχρι 20ης Άπριλίου 1996 έπραγματοποιήθη έν Ρώμη διά συνεργασίας του έν Βατικανώ Συμβουλίου διά τον Διαχριστιανικόν Διάλογον μετά τής έν Άμμάν Βασιλικής Ακαδημίας διά την Ίσλαμικήν πολιτιστικήν έρευναν (Royal Academy of Islamic Civilization Research).

— Ο Πάπας κατεδίκασεν έκ νέου τάς προσπαθείας προς νομιμοποίησιν τής εϋθανασίας.

— Από 21ης μέχρι 23ης Ίουνίου έπραγματοποιή-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ACTA AETHIOPICA. Volume I. Correspondence and Treaties 1800-1854. Edited by Sven Rubenson. Northwestern University Press' Addis Ababa University Press, 1987, σχήμα μέγα σελ. 263 με πολλές εικόνες σφραγίδων και χειρογράφων.

Volume II. Tewodros and his Contemporaries 1855-1868. Edited by Sven Rubenson. Addis Ababa University Press - Lund University Press, 1994, σχήμα μέγα σελ. 379 με πολλές εικόνες.

Ο Καθηγητής τών Πανεπιστημίων 'Αδδīs 'Αμπέμπας και Lund Sven Rubenson και οι συνεκδότες του Getatchew Haile, John Hunwick, Amsalu Aklilu, Merid Wolde Aregay και Samuel Rubenson, με την έκδοσι τών άνωτέρω δύο τόμων φωτίζουν κατά τόν πιό έγκυρο τρόπο την άνάδυσι και την εξέλιξι της συγχρόνου Αιθιοπίας. Για τó κέρας τής 'Αφρικής, όπως και την υπόλοιπη αυτή 'Ηπειρο, ó δέκατος ένατος αιώνας υπήρξε περίοδος μεγάλης άλλαγής. Πολλές

πλευρές τών εξέλιξεων είναι ακόμη λίγο γνωστές, ή κυριαρχούντι από τις εύρωπαιοκεντρικές άπόψεις ή έρμηνείες. Ο λόγος τής μονόπλευρης αυτής ένημερώσεως όφείλεται στο γεγονός ότι αυτή προέρχεται κυρίως από έπιστολές, ειδήσεις και κείμενα γραμμένα από Ευρωπαίους. Γι' αυτό τó λόγο ήταν άπαραίτητο να έκδοθούν οι σωζόμενες έπιστολές οι γραμμένες από 'Αφρικανούς στις γλώσσες τους και τά κείμενα τών συμβάσεων που υπάρχουν στις γλώσσες αυτές, διότι άποτελούν αυθεντικές πηγές για την ιστορία τής Αιθιοπίας κατά την περίοδο αυτή. Στους δύο αυτούς τόμους τά κείμενα στην 'Αμχαρική (Αιθιοπική) και την 'Αράβική δημοσιεύονται φωτοτυπικά από τó πρωτότυπο με μετάφρασι στην 'Αγγλική και με πολλές σημειώσεις άναφερόμενες στη σχέση τών κειμένων τούτων με ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα.

Η δημοσίευσι τών Acta Aethiopia άπεφασίσθη σ' ένα συνέδριο τών Αιθίοπων ιστορικών τόν Μάρτιο του 1970 στο 'Ινστιτούτο τών Αιθιοπικών Σπουδών τής 'Αδδīs 'Αμπέμπας, όταν υπηρετούσα ως Μητροπολίτης 'Αξώμης και άρχισα να έκδίδω την 'Επετηρίδα τών 'Ελληνο-Αιθιοπικών Σπουδών Abba Salama. Η πραγματοποίησι όμως τής άποφάσεως για την έκδοσι τών Acta Aethiopia άπαίτησε τή συνεργασία με πολλούς ειδικούς Αιθίοπας και μη και την οικονομική ένίσχυσι Σουηδικών 'Ιδρυμάτων προς τόν καθηγητή Rubenson.

Τά δημοσιευόμενα κείμενα στους δύο τούτους τόμους έλήφθησαν από δεκάδες διαφορετικά άρχεία και από διάφορες βιβλιοθήκες, δημόσιες, εκκλησιαστικές και ιδιωτικές, στο Λονδίνο, τó Παρίσι, τó Κάιρο και άλλαχού.

Στην Εισαγωγή τόσο του πρώτου, όσο και του δεύτερου τόμου δημοσιεύονται ποικίλες ένημερωτικές άναφορές σε παρεμφερή συγγράμματα και σε ιστορικά γεγονότα που προπαρασκευάζουν τόν άναγνώστη να έννοήση τή σημασία τών δημοσιευόμενων κειμένων.

Στόν πρώτο τόμο του έργου μου 'Ο Χριστιανισμός και ó 'Ιουδαϊσμός έν Αιθιοπία και Μερόση χρησιμοπιώ όλες τις πηγές στις όποιες πα-

θη ή έπίσημος έπίσκεψις του Πάπα εις Γερμανίαν (Paderborn και Berlin), ή όποία έπίσκεψις έχαιρετίσθη ιδιαίτερος υπό του Καγκελαρίου Helmut Kohl, έξάρανος ιδιαίτερος την συμβολήν του 'Αρχηγού τής ΡΚαθολικής 'Εκκλησίας εις την πώσιν του Κομμουνισμού και εις την επανένωσιν τής Γερμανίας.

Ε. Θ.

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Ο Γενικός Γραμματεύς του Παγκοσμίου Συμβουλίου 'Εκκλησιών Δρ. Konrad Raiser, όμιλών έν συνάξει, ήτις την 24ην 'Απριλίου 1996 έπραγματοποιήθη έν τώ Οικουμενικώ 'Ινστιτούτω του Bossey, έτόνισεν ότι αι Προτεσταντικά 'Εκκλησία τής Ευρώπης δέον να προχωρήσουν προς την ένότητά των, δοθέντος ότι ή Ευρώπη τείνει προς μίαν κατάστασιν, έν τή όποία «αι παραδοσιακά διαφορά τών Προτεσταντικών 'Εκκλησιών θα είναι πλέον άνευ άντικειμένου». Ο Δρ Raiser προσέθεσεν, ότι, άν και περισσότεροι τών 90 Ευρωπαϊκών Προτεσταντικών 'Εκκλησιών έχουν πλήρη κοινωνίαν μεταξύ των, έν τούτοις εξακολουθούν να έχουν άνεξαρησίαν άπ' άλλήλων. Πρέπει «να ύποβιβάσουν εις δευτέραν μοίραν τās ένυπαρχούσας διαφοράς των», δια να συζητήσουν τās διαφοράς, αι όποια χωρίζουν αυτās από τής 'Ορθόδοξου και τής Ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας. Ε. Θ.

ραπέμπουν οί εκδότες τῶν Acta Aethiopica, ἀλλὰ οί πηγές αὐτές ἀνήκουν σέ εὐρωπαϊούς ιστορικούς καί ἐρευνητές. Εἶναι ὅμως ἐξόχως ἐνδιαφέρουσες οί πρωτότυπες πηγές μὲ πλήρεις ἐρμηνεῖς. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία πὼς τὰ κείμενα αὐτὰ 190 τοῦ πρώτου τόμου καί 250 τοῦ δευτέρου ἀποτελοῦν ἐλκυστικὲς εἰδήσεις γιὰ ὅλες τὶς Ὑπηρεσίες, οί ὁποῖες ἐμπλέκονται σὲ διακρατικές, ἐκκλησιαστικές, ἐμπορικές, πολιτιστικές ἀκόμη καί διπλωματικές δραστηριότητες στὸν Αἰθιοπικὸ χῶρο. Καί ἔτσι εἶναι εὐκόλο νὰ κατανοηθῆ ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Αἰθιοπία, ποὺ κατορθώνει νὰ ἐπιβιώσῃ μέσα στὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις ποὺ προσπαθοῦν νὰ ἀλώσουν τὴν Αἰθιοπικὴ κοινωνία καί στὶς ἄλλες Ἀφρικανικὲς Ἀραβικὲς καί μὴ, προσπάθειες, νὰ καταβάλουν τὴν ἰδιότυπη Αἰθιοπικὴ ἀντίσταση, ποὺ ἀποβλέπει στὴ διατήρησι τῆς Αἰθιοπικῆς πολιτικο-κοινωνικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς ταυτότητος.

Αὐτὰ γενικά, ἀλλὰ εἰδικὰ γιὰ τὸ δεύτερο τόμο ποὺ περιέχει κείμενα καί συμβάσεις διακρατικὲς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρου, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων εἶναι μεγάλο. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἡρωϊκὴ καί τραγικὴ μορφή ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ συνδεδεμένη μὲ Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους εἶχε συνεργάτες.

Στὸν δεύτερο ἐκ τῶν ἀνωτέρω τόμων ὁ ἐκδότης ἀναφέρεται εἰδικὰ στὸ πολυσέλιδο ἀνέκδοτο χειρόγραφο μὲ τίτλο: «Ἀβυσσινιακῶν ἐκθεσις αὐτοσχέδιος», τὸ ὁποῖον μὲ ἀγγλικὴ μετάφρασι ἐδημοσίευσεν ὁ πρῶτο τόμο τῆς Ἐπετηρίδος μου Abba Salama (1970), σελ. 15-66. Πρόκειται περὶ κειμένου γραμμένου ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Κότσικα, συνεργάτη τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδώρου τῆς Αἰθιοπίας. Τὸ χειρόγραφο τοῦτο παρέδωκε στὸν ἀείμνηστο Κωνσταντῖνο Τσάτσο, ὁ ὁποῖος τὸ ἔδωκε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐκτὸς ἀπ' ὅσα εἰσαγωγικῶς γράφω μὲ τὴν ἔκδοσι τοῦ χειρογράφου τούτου γιὰ τὶς Ἑλληνο-Αἰθιοπικὲς σχέσεις, ἔχω δημοσιεύσει σιτοὺς ἐν συνεχείᾳ ἑννέα τόμους τοῦ Abba Salama πολλὰς μελέτες συνεργατῶν μου Αἰθιοπῶν καί μὴ περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν Ἑλληνο-Αἰθιοπικῶν Σπουδῶν. Εἰδικὰ περὶ τοῦ Θεοδώρου ἔγραψα πολλὰ στὸν πρῶτο τόμο τοῦ ἔργου μου «Ὁ Χριστιανισμὸς καί ὁ Ἰουδαϊσμὸς στὴν Αἰθιοπία, στὴ Νουβία καί στὴ Μερόη» (1979). Καί μάλιστα ὁ δεύτερος τόμος τῶν Acta Aethiopica καλύπτει τὴ βασιλεία τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς συγχρόνου Αἰθιοπίας. Τὰ 250

κείμενα περιλαμβάνουν 4 Συνθήκες, ὅλες γραμμένες διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόδωρο, οἱ συγγραφεῖς συμπεριλαμβάνουν ἀνταγωνιστὲς πρίγκηπες, τοπικοὺς κυβερνήτες, σεῖχηδες, κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους, τὸν (Κόπτη) μητροπολίτη Σαλάμα καί ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς παράγοντες, στρατιῶτες, ἐμπόρους καί σπουδαστές. Οἱ περισσότερες ἐπιστολὲς εἶναι στὴν Ἀμχαρική, μερικὲς στὴν Gi'iz καί καμὶὰ εἰκοσαριὰ στὴν Ἀραβική, ἀλλ' ὅλες δημοσιεύονται ἐνταῦθα φωτοτυπικὰ μὲ ἀγγλικὴ μετάφρασι καί σχόλια.

Τὰ κείμενα ἀναφέρονται σὲ πολλὰ θέματα τῆς Αἰθιοπικῆς Πολιτείας καί κοινωνίας, σὲ συνάρτησι πρὸς ἐξωτερικὲς σχέσεις, ἐσωτερικὲς ἐξάρσεις καί οἰκονομικὲς καταστάσεις, ἀλλὰ καί ἀνταγωνισμοὺς μὲ εὐρωπαϊοὺς ἱεραποστόλους κ.ἄ.

Ὅπως ἐλέχθη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοδώρου ὑπῆρξε τραγικὴ γιὰ τὸν σχηματισμὸ τῆς Αἰθιοπικῆς πολιτείας. Εἶναι ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποία ἡ Αἰθιοπία ἀντέδρασε στὴν Εὐρωπαϊκὴ διείσδυσι μὲ μιὰ προσπάθεια νὰ δημιουργήσῃ μιὰ δική της δραστηρία ἐξωτερικὴ πολιτικὴ.

Οἱ τόμοι πλουτίζονται μὲ λεπτομερὲς γλωσσάριο πρὸς κατανόησι τῶν ἀξιωματῶν καί τῆς ἀποστολῆς τῶν συγγραφέων ἢ τῶν παραληπτῶν τῶν κειμένων.

Ἐκ τῶν 250 ἐπιστολῶν τοῦ δευτέρου τόμου τὸ 1/3 ἔχουν δημοσιευθῆ ἀπὸ διαφόρους ἐπίσης συγγραφεῖς, γιατί μερικὲς ἀπευθύνθησαν στὴ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία. Πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ ὅτι ὁ Θεόδωρος ἀντέδρασε μὲ σφοδρότητα ἐναντίον τῶν ξένων ἱεραποστόλων. Ἐδέχτο μετανάστες, ἀλλὰ ἔκανε γνωστὸ ἐξ ἀρχῆς πὼς δὲν θὰ ἐπέτρεπε πνευματικὲς ἢ ἐκκλησιαστικὲς ἐπεμβάσεις στὴν Αἰθιοπικὴ ἐνότητα. Ὅμοίως δὲν δεχόταν συμβιβασμοὺς σὲ κυριαρχικὰ δικαιώματα, γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ὁ Θεόδωρος ὑπέγραψε συμβάσεις ἢ συμφωνίες μὲ τὴ Μεγάλῃ Βρετανία ἢ τὴ Γαλλία. Ἀπὸ ἐπιστολὲς Ρωμαιοκαθολικῶν κληρικῶν εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπέβλεπε στὴν πραγματοποίησι τοῦ παλαιοῦ τῆς σχεδίου νὰ δημιουργήσῃ μιὰ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Αἰθιοπικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐνῶ συγχρόνως ἀπέβλεπε στὴν ἐξυπηρέτησι Εὐρωπαϊκῶν ἀποικιοκρατικῶν ἐπιδιώξεων.

Οἱ σχέσεις Αἰθιοπῶν καί Ἑλλήνων, ἀλλὰ

καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Αἰθιοπίας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησία, καθιστοῦν ἀμφοτέρους τοὺς τόμους τούτους χρησίμους, ἀλλὰ ἐνημερωτικούς γιὰ τὴν ἐν γένει πολιτικὴ ἐξέλιξι στὴν Ἀφρικανικὴ περιοχὴ. Ἐλπίζω πὼς ὁ φίλος καθηγητὴς Rubenson καὶ οἱ συνεργάτες του θὰ συνεχίσουν τὴν ἐκδοσι τῶν ποικίλων κειμένων τῶν διαδόχων τοῦ Θεοδώρου, Ἰωάννου Μενελίκ, γιατί ἡ ἱστορία τοῦ Αὐτοκράτορος Χαϊλὲ Σελλασιεῖ ἔχει ἀπὸ πολλοὺς γραφῆ, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μάντσεστερ Edward Ullendorff.

Ὁ καθηγητὴς Rubenson μοῦ γράφει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ σὲ Ἑλληνικὰ διπλωματικά καὶ ἐκκλησιαστικά ἀρχεῖα πρὸς ἀνεύρεσι ἀλληλογραφίας μεταξὺ Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν καὶ Αἰθιοπῶν.

† Ὁ Παιδιάς ΜΕΘΟΔΙΟΣ

Πρεσβυτέρου Διονυσίου Δ. Τάτση, **Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ (Βιογραφικὰ στοιχεῖα - Διδαχὲς - Ἐπιστολὲς - Περιστατικὰ - Κείμενα)**, Κόνιτσα 1995, σελ. 230.

Ὁ φιλάγιος καὶ φιλομόναχος π. Διονύσιος τιμᾷ τὸ ἅγιο ράσο πὸν φορεῖ καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία, πὸν χρόνια τώρα διακονεῖ ἀθόρυβα. Ὁ μόνος θόρυβος, πὸν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ του (καὶ τὸν ὅποιο μερικοὶ δὲν θέλουν νὰ συγχωρήσουν) εἶναι τὸ ὅτι γράφει πνευματικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ἡ Ἠπειρος, καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, γνωρίζουν καλὰ τὸν π. Διονύσιο, πὸν γυρνᾷ στὰ μοναστήρια τοῦ τόπου του καὶ καταγράφει τὴν ἱστορία τους — ὡς προσκυνητῆς καὶ ὡς ἐρευνητῆς. Ἡ πέννα του καὶ τὸ ὕφος του — ἴσως ἐπειδὴ γνώρισε ἁγίους Γέροντες καὶ πηγαίνει συχνὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος — ἔχουν μιὰ πνευματικότητα, σχεδὸν κατανοητὴ. Χαίρεται κανεὶς νὰ διαβάξῃ βιβλία του. Παράδειγμα τὸ τελευταῖο βιβλίο του γιὰ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Παῖσιο, πὸν πρὶν ἐγκαταβιώσῃ στὸ Ἅγιον Ὄρος ἐμόναζε στὰ ἅγια ἠπειρωτικὰ χῶματα.

Γιὰ τὸν Γέροντα Παῖσιο γράφτηκαν πολλὰ, μὲ καλὴ διάθεση πάντα. Ὅμως, τὸ καλύτερο βιβλίο ἀπ' ὅσα γνωρίζω γιὰ τὸν μακαριστὸ Γέροντα εἶναι τούτο ἐδῶ, πὸν τοῦ ἀφιερώνει ὁ π. Διονύσιος, καὶ τὸ χωρίζει σὲ ὀχτῶ κεφάλαια, τὸ ἕνα καλύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο! Ὅλες οἱ σελίδες ἀποπνέουν «ἄρωμα πνευματικῆς εὐωδίας», πὸν

ἀναπαύουν καὶ οἰκοδομοῦν πνευματικὰ τὸν ἀναγνώστη. Δὲν θέλω ν' ἀναφερθῶ σὲ λεπτομέρειες, πὸν εἶναι καλύτερο νὰ τὶς ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ τὶς χαρεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἀναγνώστης μόνος του.

Θὰ ἤθελα μονάχα, συγχαίροντας καὶ εὐχαριστώντας τὸν π. Διονύσιο γι' αὐτὸ τὸ πολύτιμο βιβλίο του, νὰ παραθέσω ἐδῶ λίγες γραμμὲς ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸ του σημείωμα στὶς «Διδαχὲς» τοῦ π. Παΐσιου (σελ. 64-65): «Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ π. Παῖσιος δὲν ἔκανε κηρύγματα καὶ ὁμιλίες. Δὲν ἦταν λόγιος καὶ πτυχιούχος θεολόγος. Τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο εἶχε τελειώσει καὶ μετὰ συνέχισε τὶς σπουδὲς του στὸ ἀσκητικὸ κελλί, μὲ δάσκαλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ Γέροντας ἦταν διαλεκτικὸς. Ἄκουγε τὸν πονεμένο ἄνθρωπο καὶ φρόντιζε νὰ τὸν βοηθήσῃ μὲ ἀπλὸ τρόπο. Ἡ ἀγιότητά του γλύκαινε κάθε του λόγο. Τὸν ἔβλεπες νὰ μιλάει πλέκοντας κομποσκοίνι ἢ ξεβγάζοντας τὸ ράσο του στὴ λεκάνη, ἢ παίζοντας μὲ τὸ γατάκι. Πρῶτα προσέφερε τὰ ὑλικά, δηλ. γλυκὸ, ξηροὺς καρπούς, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο βρισκόταν στὸ κελλί του, καὶ ὕστερα ἀνοίγε τὴν βρῦση τοῦ πνεύματος καὶ δίδασκε τοὺς ἐπισκέπτες του μὲ λόγια ἀπλά, χαριτωμένα καὶ ἀφτιασίδωτα. Τὰ παραδείγματα πὸν χρησιμοποιοῦσε ἦταν παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ μαραγκοῦ, πὸν ἦταν τὸ κοσμικὸ του ἐπάγγελμα... Ζύγιζε τὸν πόνο καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ καθενὸς καὶ ἐνεργοῦσε ἀνάλογα. Ἦταν ὁ Γέροντας τῶν πονεμένων καὶ τῶν πασχόντων...».

Σὲ ὅσους ἐγνώρισαν τὸν π. Παῖσιο, τὸ βιβλίο θὰ ξαναφέρει στὴ μνήμη τους τὴ μορφὴ του καὶ τ' ἅγια λόγια του σὲ ὅσους δὲν τὸν ἐγνώρισαν, θ' ἀνοίξῃ ἕνα νέο δρόμο ἢ γνωριμία τους μαζί του καὶ θ' ἀγαπήσουν πιδὸ πολὺ τὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς Μοναχοὺς τῆς.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ἄνδρᾶ Θεοδώρου **ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ**. Ἀθήνα 1995, σχῆμα 14X21 ἑκατ., σσ. 264.

Ἐνα πολύτιμο βοήθημα γιὰ τὸν ἀναγνώστη, νὰ ἐμβαθύνῃ στὸν ἀκένωτο θησαυρὸ τῆς ὀρθόδοξου πίστεως. Μὲ τὴ μορφὴ 173 ἐρωτήσεων καὶ ἀπαντήσεων γύρω ἀπὸ δογματικὰ καὶ ἠθικά θέματα, γίνεται εὐκολότερη ἢ πρόσβαση στὸ ἀκατάληπτο θεῖο μυστήριον.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ Άριθμ. πρωτ. Φ. 68/433

ΠΡΑΞΙΣ

Έχοντες ύπ' όψη:

1. Τήν έντολή του Θείου Ίδρυτου τής Έκκλησίας μας και Σωτήρος Ίησου Χριστου για την άσκηση τής αγάπης έντος τής ανθρώπινης κοινωνίας και το υπόδειγμα αυτού ως Ποιμένος των λογικών προβάτων, που προσδιορίζει και τις εϋθύνες των πνευματικών ποιμένων τής Έκκλησίας για την συναγωγή των πιστών παιδιών αυτής.

2. Τις υποχρεώσεις μας προς το πλήρωμα τής Ίεράς Μητροπόλεως Άλεξανδρουπόλεως και ειδικότερα προς τους άνα τον κόσμο απόδημους Θρακιώτες.

3. Τους θείους και Ίερους Κανόνες οί όποίοι επιβάλλουν στον Έπίσκοπο να μεριμνά για την αντιμετώπιση των πνευματικών, πολιτιστικών, κοινωνικών και λοιπών προβλημάτων όλων των τέκνων τής Έκκλησίας και αυτών που ξεניתεύονται.

4. Τις διατάξεις των άρθρων 1 παράγρ. 4, 29 παράγρ. 2 και 67 του Ν. 590/1977 «περί Καταστατικού Χάρτου τής Έκκλησίας τής Έλλάδος».

5. Το άρθρο 20 παράγρ. 2 του ύπ' άριθμ. 1/1969 Κανονισμού τής Δ.Ι.Σ. «περί όργανισμού διοίκησης των έκκλησιαστικών σωμάτων και όργάνων».

6. Τήν ύπ' άριθμ. Φ. 68/433/23.5.1996 πρόταση του Μητροπολίτου Άλεξανδρουπόλεως.

7. Τήν άπό 5.6.1996 έγκριτική Άπόφαση τής Δ.Ι.Σ.

Άποφασίζομεν

Τήν ίδρυση και λειτουργία στην πόλη των Φερρών Έβρου τής Θράκης Έκκλησιαστικού Κοινωνικοπολιτιστικού Ίδρύματος με την έπωνυμία: «ΙΔΡΥΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΘΡΑΚΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΟΣΜΟΣΩΤΗΡΑ» με σκοπό την άνάδειξη του ένοριακού Ναού τής Παναγίας Κοσμοσωτήρας Φερρών, μνημείου του 12ου αιώνας, τής εποχής των Κομνηνών Αυτόκρατόρων του Βυζαντίου, ως πνευματικού κέντρου και τόπου συνάντησης των άπανταχού Θρακών, την καλλιέργεια τής ένότητας και τής συνεργασίας μεταξύ των Θρακών, προς το πνευματικό και κοινωνικό συμφέρον τής περιοχής και την έπίτευξη στόχων πολιτιστικού χαρακτήρα.

Πάντα τα άφορώντα στην διοίκηση, την διαχείριση και την λειτουργία του Ίδρύματος, ρυθμίζονται με τον έπόμενο Όργανισμό.

Η παρούσα Πράξη να δημοσιευθή στην Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως και στο έπίσημο όργανο τής Έκκλησίας τής Έλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Άλεξανδρούπολη 10η Ίουνίου 1996

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

+ Ό Άλεξανδρουπόλεως ΑΝΘΙΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΘΡΑΚΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑ Η

ΚΟΣΜΟΣΩΤΗΡΑ» τής Ίεράς Μητροπόλεως Άλεξανδρουπόλεως.

Άρθρο 1

Συνιστάται στην Ίερά Μητρόπολη Άλεξανδρουπόλεως κοινωνικοπολιτιστικό Ίδρυμα με την έπωνυμία «ΙΔΡΥΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΘΡΑΚΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΟΣΜΟΣΩΤΗΡΑ» με έδρα την πόλη Φέρραι του Νομού Έβρου τής Θράκης και το όποιο θα λειτουργή ως έκκλησιαστική ύπηρεσία ύπό την έποπτεία τής Έκκλησίας και τής Πολιτείας κατά τις διατάξεις του Νόμου 590/1977.

Άρθρο 2

Σκοποί του Ίδρύματος είναι:

α. Η άνάδειξη του Ένοριακού Ναού τής Παναγίας Κοσμοσωτήρας Φερρών ως πνευματικού και πολιτιστικού Κέντρου των άπανταχού τής Γής Θρακών και ή συντήρηση και διαφύλαξη αυτού.

β. Η έξασφάλιση των προϋποθέσεων για την συνάντηση, διαμονή και επικοινωνία των Θρακών στην έδρα του Ίδρύματος και στις άλλες πόλεις τής Θράκης.

γ. Η άνέγερση ή ένοίκιαση κτιρίου στις Φέρρες για τις ύπηρεσίες του Ίδρύματος, ή άνέγερση ή ή έξεύρεση Ξενώνα για την προσωρινή διαμονή των προσκυνητών και ή διοργάνωση των άπανταχού Θρακών για παραθερισμό σε παραθαλάσσια ή όρεινά θέρετρα στους τρεις Νομούς τής Θράκης.

δ. Η προώθηση των αρχαιολογικών άνασκαφών μέσω τής κρατικής αρχαιολογικής ύπηρεσίας στη Θράκη.

ε. Η διοργάνωση Θρακολογικού Σπουδαστηρίου (Ίνστιτούτου) για την έρευνα και την μελέτη θρακικών θεμάτων και ή έντος αυτού δημιουργία σχολών βυζαντινής μουσικής, βυζαντινής άγιογραφίας και ζωγραφικής, βιβλιοθήκης Θρακικής γραμματείας κ.λπ.

στ. Η μελέτη και ή συγγραφή τής προΐστορίας, τής άρχαίας, τής βυζαντινής και τής νεοελληνικής ιστορίας τής Θράκης και του Θρακικού Έλληνισμού.

ζ. Η έπίδιωξη τής έγκρίσεως και λειτουργίας του συσταθέντος, με την ύπ' άριθμόν 49267/26.12.1995 Πράξη του συμβολαιογράφου Άλεξανδρουπόλεως Χαραλάμπους Καρυωτάκη, άυτοτελοϋς Ίδρύματος Θρακών παρά των άρμοδίων Ύπουργών όπότεν, έφ' όσον τουτο έπιτευχθή, το παρόν έκκλησιαστικό Ίδρυμα άυτοκαταργείται και άφομοιώνεται άπό το έγκριθσόμενο, και

η. Η διαφύλαξη, ή καλλιέργεια, ή βίωση και ή διάδοση των όρθοδόξων θρησκευτικών, έθνικών και λαϊκών βιωμάτων του Θρακικού Έλληνισμού.

Άρθρο 3

α. Το Ίδρυμα διοικείται άπό Διοικητικό Συμβούλιο και την Έκτελεστική Γραμματεία.

β. Τò Δ.Σ. συγκροτείται 1) από τόν έκástοτε Μητροπολίτη Άλεξανδρουπόλεως καί από τόν έκástοτε Δήμαρχο Φερρών, οί όποίοι θά είναι συμπρόεδροι του Ίδρύματος, προεδρεύοντες ανά ένα έτος έκαστος. Τόν πρόεδρο άπουσιάζοντα ή κωλυόμενο αναπληροί ό συμπρόεδρος. 2) Άπό τούς Μητροπολίτας ή έκπροσώπους αυτών, τών Ίερών Μητροπόλεων Μαρωνίας, Διδυμοτείχου καί Ξάνθης. 3) Άπό τόν έκπρόσωπο του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. 4) Άπό τούς Δημάρχους Άλεξανδρουπόλεως, Όρεστιάδος, Κομοτηνής, Ξάνθης, Διδυμοτείχου, Σουφλίου, Τυχερού, Σαμοθράκης, Σαπών, Σταυρουπόλεως καί Τραϊανουπόλεως ή τούς έκπροσώπους αυτών. 5) Άπό τούς έκπροσώπους τής Πανελληνίου Όμοσπονδίας Θρακικών Σωματείων Θεσσαλονίκης, τής Όμοσπονδίας Θρακικών Σωματείων Γερμανίας - Κεντρικής Εύρώπης, τής Όμοσπονδίας Θρακικών Συλλόγων Νέας Υόρκης - Η.Π.Α. καί τής Όμοσπονδίας Θρακικών Συλλόγων Αυστραλίας (ένας από κάθε μία Όμοσπονδία). Στην περίοδο προεδρίας του Μητροπολίτου Άλεξανδρουπόλεως, εάν στη συνεδρίαση του Δ.Σ. συμμετέχουν αυτοπροσώπως άλλοι Μητροπολίται τής Θράκης, προεδρεύει ό έχων τά πρεσβεία τής Άρχιερωσύνης.

γ. Τò Δ.Σ. συνεδριάζει στην έδρα του Ίδρύματος την 14η ή 15η Αύγουστου έκástου έτους ύποχρεωτικά καί όσες φορές άπαιτηθή κατόπιν προσκλήσεως του Προέδρου, ό όποίος καί συντάσσει την ήμερησία διάταξη. Τò Δ.Σ. βρίσκειται σέ άπαρτία έφ' όσον παρευρίσκεται τò ήμισυ πλέον του ένός του αριθμού τών μελών του Δ.Σ. Τò Δ.Σ. έγκρίνει τόν προϋπολογισμό του Ίδρύματος καί άποφασίζει για τις έκδηλώσεις του Ίδρύματος κάθε έτους καί για δαπάνες για τις όποιες άπαιτείται ποσό άνω τών 5.000.000 δρχ.

δ. Η Έκτελεστική Γραμματεία συγκροτείται από τούς δύο συμπρόεδρους, από τούς έκπροσώπους του Δ.Π.Θ. καί τής Π.Ο.Θ.Σ. καί τρία μέλη διοριζόμενα τά δύο (2) από την Ίερά Μητρόπολη Άλεξανδρουπόλεως καί ένα (1) από τόν Δήμο Φερρών.

ε. Η Ε.Γ. έπιμελείται τής έφαρμογής τών άποφάσεων του Δ.Σ. άποφασίζει για κάθε δαπάνη κάτω τών πέντε (5) εκατομμυρίων δρχ. καί έπιλαμβάνεται κάθε θέματος που δέν έχει περιέλθει στην άρμοδιότητα του Δ.Σ., ενημερώνουσα έπ' αυτού τò Δ.Σ. στην πρώτη συνεδρία.

Άρθρο 4

Οί άρμοδιότητες καί οί ύποχρεώσεις τών όργάνων διοικήσεως του Ίδρύματος έχουν ως ακόλουθως:

α. Ό Πρόεδρος του Δ.Σ. έκπροσωπεί τò Ίδρυμα ένώπιον δικαστικής, διοικητικής ή άλλης άρχής. Κηρύσσει την έναρξη τών έργασιών του Δ.Σ., τηρεί την τάξη καί την εύπρέπεια κατά την διάρκειά τους, εισηγείται τά θέματα τής ήμερησίας διατάξεως, διευθύνει την συζήτηση, λύει τις συνεδριάσεις καί τις διακόπτει άν χρειασθή με άπόφαση του Δ.Σ. Ό Πρόεδρος εκτελεί επίσης τις άποφάσεις του Δ.Σ. δια τής Ε.Γ. Ό Πρόεδρος ύπογράφει όλα τά έγγραφα του Ίδρύματος, τις προσκλήσεις συνεδριάσεων του Δ.Σ., ύπογράφει με τόν Γραμματέα τά γραμμάτια εισπράξεων καί τά έντάλματα πληρωμών, καθώς καί τις έπιταγές τραπεζών. Σέ περίπτωση κωλύματος ή άπουσίας του Προέδρου ύπογράφει τά άνωτέρω έγγραφα ό συμπρόεδρος.

β. Η Έκτελεστική Γραμματεία συνεδριάζει μετά από πρόσκληση του Προέδρου μία φορά τόν μήνα καί έκτάκτως όταν ήθελε κριθή άπαραίτητο. Η Ε.Γ. βρίσκειται σέ

άπαρτία όταν συμμετέχει τò ήμισυ τών μελών πλέον ένός καί σέ περίπτωση ίσοψηφίας ύπερτερεί ή ψήφος του Προέδρου. Μέλος τής Ε.Γ. που παραιτείται ή άπουσιάζει άδικαιολόγητα έπί τρεις συνεχόμενες συνεδριάσεις θεωρείται ότι παραιτήθηκε καί αντικαθίσταται από νέο μέλος όριζόμενο από τò νομικό πρόσωπο στο όποίο άνηκε ό παραιτηθείς.

γ. Τò Διοικητικό Συμβούλιο του Ίδρύματος καί ή Έκτελεστική Γραμματεία αυτού από τής πρώτης συνεδρίας αυτών εκλέγουν τόν Γραμματέα καί τόν Ταμία των, μετά πρόταση του Προέδρου καί ψηφοφορία τών μελών. Ό Προϋπολογισμός καί ό Άπολογισμός συντάσσονται με την φροντίδα του Γραμματέως καί του Ταμία του Δ.Σ. ένώ ό Πρόεδρος εισηγείται την έγκρισή τους από τò Δ.Σ.

δ. Η έποπτεία τής λειτουργίας του Ίδρύματος άσκειται υπό τής Έκκλησίας δια τής Ίεράς Μητροπόλεως Άλεξανδρουπόλεως. Έντός χρονικού διαστήματος έξι μηνών από τής δημοσιεύσεως του παρόντος θά συνταχθή Κανονισμός έσωτερικής λειτουργίας του Ίδρύματος με εύθύνη τής Ε.Γ. καί με έγκριση του Δ.Σ. ό όποίος θά ρυθμίζει ειδικότερα θέματα, άρμοδιότητες καί καθήκοντα τών ύπαλλήλων.

ε. Τò Ίδρυμα διαθέτει δική του σφραγίδα κυκλικού σχήματος, με έμβλημα την Κοσμοσώττηρα, καί με άναγραφή του τίτλου έσωτερικά. «ΙΔΡΥΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΘΡΑΚΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΟΣΜΟΣΩΤΗΡΑ» τής Ί. Μ. Άλεξανδρουπόλεως. Φέρραι 1996.

Άρθρο 5

Για τις άνάγκες του Ίδρύματος συνιστώνται οί έξης θέσεις.

Μία (1) θέση Διευθυντού, Κλάδου ΠΕ με βαθμό Δ'-Α'.

Μία (1) θέση Γραμματέως ΠΕ2 με βαθμό Δ'-Α'.

Μία (1) θέση Διαχειριστού - Λογιστού Κλάδου ΤΕ με βαθμό Δ'-Α'.

Μία (1) θέση Γραφέως, Κλάδου ΔΕ με βαθμό Δ'-Α'.

Μία (1) θέση Κλητήρος, Κλάδου ΥΕ με βαθμό Ε'-Β'.

Μία (1) θέση Καθαριστριάς, Κλάδου ΥΕ με βαθμό Ε'-Β'.

Οί ύπάλληλοι, υπό οίανδήποτε σχέση εργασίας, προσλαμβάνονται κατά τά ισχύοντα περι τών ύπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. καί ισχύουν περι αυτών τά προβλεπόμενα υπό του Κώδικος Έκκλησιαστικών Ύπαλλήλων.

Άρθρο 6

Πόροι του Ίδρύματος είναι:

α. Οί προσφορές τών Ίερών Μητροπόλεων, τών Δήμων, του Δ.Π.Θ., τών κοινοτήτων καί τών συλλόγων τής Θράκης.

β. Οί οικονομικές έπιχορηγήσεις τών Ύπουργείων, τών Νομαρχιών, τών Κρατικών Ύπηρεσιών, τών Τραπεζών καί τών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου.

γ. Οί δωρεές καί κληρονομίες για συγκεκριμένο σκοπό του Ίδρύματος ή μη από ιδιώτες καί από Νομικά Πρόσωπα Ίδιωτικού Δικαίου.

δ. Οί τόκοι από καταθέσεις, καί

ε. Κάθε άλλο νόμιμο έσοδο.

Άρθρο 7

Οί πόροι του Ίδρύματος διατίθενται:

α. Για τούς σκοπούς αυτού όπως αναφέρονται στο άρθρο 2 του παρόντος.

- β. Για την μισθοδοσία και την ασφάλιση των υπαλλήλων.
- γ. Για ένοικια και συντήρηση γραφείων και εγκαταστάσεων.
- δ. Για τόν εξοπλισμό των γραφείων.
- ε. Για τὰ έξοδα Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η., ύδρεύσεως κ.λπ.
- στ. Για ύποτροφίες σέ Θρακιώτες φοιτητές μονίμους κατοίκους τής Θράκης και
- ζ. Για την άπόδοση όφειλών άναγραφόμενων στον Προϋπολογισμό.

Άρθρο 8

- Άπό τις ύπηρεσίες του Ίδρύματος τηρούνται τὰ έξής βιβλία, θεωρημένα άπό τόν Πρόεδρο του Δ.Σ.
- α. Βιβλίο Πρωτοκόλλου.
  - β. Βιβλίο Πρακτικών Διοικητικού Συμβουλίου.
  - γ. Βιβλίο Πρακτικών Έκτελεστικής Γραμματείας.
  - δ. Βιβλίο Ταμείου (έσόδων - έξόδων).
  - ε. Βιβλίο κινητών και άκινήτων περιουσιακών στοιχείων.
  - στ. Στελέχη Γραμματίων Εισπράξεων και Ένταλμάτων Έξόδων.
  - ζ. Άποδείξεις εισπράξεων και έξόδων και
  - η. Όποιο σχετικό βιβλίο ήθελε άποφασίσει τó Δ.Σ.

Άρθρο 9

Κάθε θέμα που δέν άντιμετωπίζεται με τόν παρόντα Όργανισμό θά ρυθμίζεται με άνάλογες διατάξεις στον Κανονισμό Έσωτερικής λειτουργίας του Ίδρύματος σύμφωνα με τούς κειμένους νόμους του Κράτους και τόν Κώδικα Έκκλησιαστικών Υπαλλήλων.

Άρθρο 10

Τó Ίδρυμα παύει νά ύφίσταται, μετά άπό άπόφαση του Δ.Σ., με Πράξη του Μητροπολίτου Άλεξανδρουπόλεως, έγκρινομένη ύπό τής Έρας Συνόδου τής Έκκλησίας τής Ελλάδος α) όταν καταστή άνέφικτη ή λειτουργία του και β) όταν δέν ύφίστανται οι άνάγκες που τó έδημιούργησαν.

Άρθρο 11

Σέ περίπτωση παύσεως ή διαλύσεως του Ίδρύματος, ή περιουσία του περιέρχεται στην Έρά Μητρόπολη Άλεξανδρουπόλεως, έκτός άπό παραχωρηθέν κατά χρήση άκίνητο του Δήμου Φερρών ή άλλου Ν.Π.Δ.Δ. που επιστρέφεται σ' αυτό.

Άρθρο 12

Η ισχύς του παρόντος Όργανισμού άρχίζει άπό την δημοσίευσή του στην Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως και στο έπίσημο όργανο τής Έκκλησίας τής Ελλάδος περιοδικό «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Άρθρο 13

Κάλυψη δαπάνης

Άπό τις διατάξεις του Κανονισμού αυτού προκαλείται δαπάνη εις βάρος του προϋπολογισμού του νομικού προσώπου τής Έρας Μητροπόλεως Άλεξανδρουπόλεως τó ύψος τής όποιας δέν δύναται νά προσδιορισθί.

Άλεξανδρουπόλη 10 Ίουνίου 1996

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο Άλεξανδρουπόλεως ΑΝΘΙΜΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Έρά Άρχιεπισκοπή Άθηνών

Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις α) των άρθρων 38, παρ. 2 και 67 του Ν. 590/1977, β) του Ν.Δ. 1398/1973, γ) του Ν. 673/1977 ως και την ύπ' άριθ. 2799/16.12.1982 Άπόφαση Ήμών «Περί κατανομής των όργανικών θέσεων Διακόνων εις Ένοριακούς Έρους Ναούς τής Έρας Άρχιεπισκοπής Άθηνών», και προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου πρós πλήρωσιν τής κενής θέσεως τακτικού Διακόνου έν τώ Έρω Ναώ

Άγίου Νικολάου - Καλλιθέας

καλούμεν τούς βουλομένους, ίνα καταλάβωσι την Διακονικήν ταύτην θέσιν και έχοντας τὰ ύπό του άρθρου 34/1α του ύπ' άριθ. 2/1969 Κανονισμού, «Περί Έρών Ναών, Ένοριών και Έφημερίων» προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός άπό τής δημοσιεύσεως τής παρούσης ύποβάλωσιν ήμίν τὰ νεομισμένα δικαιολογητικά διά τὰ περαιτέρω.

Έν Άθήναις τή 28η Ίουνίου 1996

† Ο Άθηνών ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Έρά Άρχιεπισκοπή Άθηνών

Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις α) των άρθρων 38, παρ. 2 και 67 του Ν. 590/1977, β) του Ν.Δ. 1398/1973, γ) του Ν. 673/1977 ως και την ύπ' άριθ. 2799/16.12.1982 Άπόφαση Ήμών «Περί κατανομής των όργανικών θέσεων Διακόνων εις Ένοριακούς Έρους Ναούς τής Έρας Άρχιεπισκοπής Άθηνών», και προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου πρós πλήρωσιν τής κενής θέσεως τακτικού Διακόνου έν τώ Έρω Ναώ

Άγίου Κων/νου Ήλιουπόλεως

καλούμεν τούς βουλομένους, ίνα καταλάβωσι την Διακονικήν ταύτην θέσιν και έχοντας τὰ ύπό του άρθρου 34/1α του ύπ' άριθ. 2/1969 Κανονισμού, «Περί Έρών Ναών, Ένοριών και Έφημερίων» προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός άπό τής δημοσιεύσεως τής παρούσης ύποβάλωσιν ήμίν τὰ νεομισμένα δικαιολογητικά διά τὰ περαιτέρω.

Έν Άθήναις τή 28η Ίουνίου 1996

† Ο Άθηνών ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Έρά Μητρόπολις Ίωαννίνων

Έχοντες ύπ' όψει: 1. Τας διατάξεις του ύπ' άριθ. 2/1969 Κανονισμού «Περί Έρών Ναών, Ένοριών και Έφημερίων», 2. Τούς Θείους και Έρους Κανόνες τής καθ' ήμάς Όρθόδοξου Έκκλησίας, 3. Τόν Νόμον 817/1978, άρθρον 25, «περί όργανικών θέσεων Έροκηρύκων», 4. Την άνάγκην πληρώσεως τής δευτέρας κενής όργανικής θέσεως Έροκήρυκος έν τή Έρά ήμών Μητροπόλει, καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ ύπό των Έρών Κανόνων και των Έκκλησιαστικών Νό-

μων οριζόμενα τυπικά προσόντα, όπως υποβάλλωσι τὰ δικαιολογητικά των ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐν Ἰωαννίνοις τῆ 20ῆ Ἰουνίου 1996

† Ὁ Ἰωαννίνων ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἄρτης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει: α) τῶν ἀρθρῶν 38, παραγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν.590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 204 καὶ ἀπὸ 23.11.1963 ἡμετέραν Ἀπόφασιν «Περὶ συστάσεως δέκα (10) ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Ἄρτης», δ) τὰς διατάξεις τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2104/1976 Ἐγκυκλίου τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ ἀναδιαρθρώσεως τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Νικολάου πόλεως Ἄρτης καλούμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 34/1^α τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρῦξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἄρτῃ τῆ 1ῆ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Ἄρτης ἸΓΝΑΤΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου Νικοπόλεως, 2) Κοιμήσεως Θεοτόκου Μιχαλιτσίου, 3) Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Λούρου, 4) Ἁγίου Βλασίου Ψαθοτοπίου, 5) Ἁγίας Παρασκευῆς Ἄνω Κοτσανόπουλου καὶ 6) Ἁγίου Γεωργίου Κάτω Κοτσανόπουλου

καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Πρεβέζῃ τῆ 3ῆ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου Ν. Ἰωνίας καὶ 2) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἄλλης Μεριᾶς

καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Βόλῳ τῆ 4ῆ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 38, παραγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων τακτικῶν Διακόνων ἐν τοῖς ἰ. ναοῖς

α) Ἁγίου Γεωργίου Ναυπάκτου, β) Ἁγίας Παρασκευῆς Ναυπάκτου, γ) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Παλαιοπαναγιάς καὶ δ) Ἁγίου Νικολάου Ἀντιφρίου

καλούμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὰς Διακονικὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ναυπάκτῳ τῆ 4ῆ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου ΙΕΡΟΘΕΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγίου Πέτρου, Ἁγίου Σώστη, 2) Ἁγίας Βαρβάρας Κακαλετρίου, 3) Ἁγίου Γεωργίου Κρουονερίου, 4) Ἁγίου Νικολάου Λυκουδεσίου, 5) Ἁγίου Γεωργίου Μάλθης, 6) Ἁγίων Ἀποστόλων Μοναστηρίου, 7) Ζωοδ. Πηγῆς Μουριατάδος, 8) Ἁγίας Παρασκευῆς Παιδεμένου, 9) Κοιμήσεως Θεοτόκου Σιτοχωρίου, 10) Κοιμήσεως Θεοτόκου Στασίμου, 11) Κοιμήσεως Θεοτόκου Στομίου, 12) Ἁγίου Νεομ. Δημητρίου Φλόκας καὶ 13) Κοιμήσεως Θεοτόκου Χαλκιά

καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῆ 4ῆ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μηθύμνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ἁγίας Παρασκευῆς Βαφειοῦ
καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ
νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύ-
σεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δι-
καιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέ-
σεως.

Ἐν Καλλονῇ τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Μηθύμνης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 14/1996 Πράξεως ἡμῶν προκηρύσ-
σομεν τὰς Ἐφημεριακὰς θέσεις: 1) Ἁγίου Κωνσταντίνου
Νέας Χώρας Χανίων, 2) Ἁγίου Νικολάου Χαλέπας Χανίων,
3) Ἁγίου Νεκταρίου Κάτω Σούδας Κυδωνίας καὶ 4) Ἁγίας
Τριάδος Προβάριματος-Στύλου Ἀποκορώνου καὶ προσκα-
λοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόν-
τα νὰ καταλάβουν αὐτάς, ὅπως ἐνεγῆσουν τὰ νόμιμα διὰ
τὰ περαιτέρω.

Ἐν Χανίοις τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Πέτρας

Ἐπαναπροκηρύσσεται ἡ πλήρωσις μὲ ἐπιλογή μιᾶς (1)
κενῆς θέσεως λαϊκοῦ ὑπαλλήλου κατηγορίας Γ', τοῦ Κλά-
δου ΔΕ διοικητικῶν ὑπαλλήλων (Γραφέως) Μητροπολιτι-
κοῦ Γραφείου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πέτρας.

Ὡς εἰδικὰ τυπικὰ προσόντα ἀπαιτοῦνται ἀπολυτήριον
Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς παλαιοῦ τύπου, ἢ Ἐκκλησιαστι-
κοῦ Λυκείου, ἢ Ἐξεταξίου Γυμνασίου ἢ Λυκείου, ὡς καὶ
δίπλωμα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ γνώσεις κομπιού-
τερς. Ἐκτὸς τούτων οἱ ὑποψήφιοι πρέπει νὰ εἶναι Χριστιανοὶ
Ὁρθόδοξοι καὶ νὰ κέκτηνται τὸ προσήκον δι' ἐκκλη-
σιαστικούς ὑπαλλήλους ἥθος.

Αἱ αἰτήσεις τῶν ὑποψηφίων μὲ τὰ ἀπαιτούμενα δικαι-
ολογητικὰ πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητροπό-
λιν Πέτρας ἐντὸς προθεσμίας τριάντα (30) ἡμερῶν ἀπὸ
τὴν ἡμέραν τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύ-
ξεως εἰς τὰς ἐφημερίδας «ΑΝΑΤΟΛΗ» καὶ «ΠΟΛΙΤΗΣ» καὶ
τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Περὶσσότερα πληροφορία παρέχονται εἰς τὴν ὑπ' ἀ-
ριθ. 430/3.7.1996 ἀναλυτικὴν προκήρυξίν μας πού εὐρί-
σκειται εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πέτρας.

Ἐν Νεαπόλει τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1996

† Ὁ Πέτρας ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

Μητροπολίτου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας Θεο-
κλήτου, **ΝΕΑΝΙΚΑ ΣΑΛΠΙΣΜΑΤΑ**, Ἀθήνα
1995, ἔκδοσις Β', σχῆμα 14Χ21 ἑκατ., σσ.
230.

Πρόκειται γιὰ συλλογὴ 216 σύντομων κειμέ-
νων (τῆς μιᾶς σελίδος), μὲ συνθήματα καὶ προ-
τροπὲς πρὸς τοὺς νέους, γιὰ μιὰ εὐλογημένη
πορεία ἐν Χριστῷ. Διανθίζονται μὲ μικρὰ ἀνέκ-
δοτα καὶ ἱστορίες, πού βοηθοῦν τὸν ἀναγνώστη
στὴν κατανόησιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ ἐποικοδομη-
τικοῦ περιεχομένου. Ἐξώφυλλο σὲ τετραχρω-
μία.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως ΔΙΟΝΥ-
ΣΙΟΣ

† Ὁ Ἀργολίδος ΙΑΚΩΒΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.
Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

*Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Τὸ ἔργο τῶν ἁγίων Κυρίλλου
καὶ Μεθοδίου ὑπὸ ρωμαιοκαθολικῆ ὀπτικῆ γωνία.*

*Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Οἱ θρύλοι τῆς ἀλώσεως καὶ
ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ ἔθνους.*

*Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, Τὸ
«τί» καὶ τὸ «πῶς» τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας.*

*Ἐπισκ. Διαυλείας Δαμασκηνοῦ, Ἡ περὶ τῆς μελλούσης
κρίσεως διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.*

*Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ
Ἀπόστολοι καὶ ὁ Πέτρος, κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο.*

*Παναγιώτη Ι. Μπούμη, Τὰ συστατικὰ τῆς θείας Εὐχαρι-
στίας.*

*Ἄρχιμ. Γρηγορίου Τσάκαλη, Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σω-
τήριος (†).*

*Ἄρχιμ. Χρυσ. Σαββάτου, Ἡ «ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητος»
στὰ πλαίσια τῆς Ε.Ε. καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθοδ. Ἐκκλησιολο-
γίας.*

*Ἄρχιμ. Ἀθαν. Χατζόπουλου, Ἡ Ὁρθόδοξη παρουσία στὸ
Οἰκουμενικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Bossey.*

*Ἄρχιμ. Πλάτωνος Κοιρῆ, Ἐκκλησία καὶ μέσα ἐνημέρω-
σης.*

*Αἰδεσ. Ἀναστασίου Δ. Σαλαπάτα, Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁμογέν-
εια τῆς Μεγάλης Βρετανίας.*

*Χρήστου Κων. Παπαθανασίου, Ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ Ἰου-
στίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος.*

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Πράξεις συστάσεως Ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων.

Παράρτημα.